Someron Joulu

Kotiseutulehti 2018 – historian havinaa ja nykypäivää | Hinta: 10 €

Someron Joulu

Someron Joulu on kotiseutulehti, joka kertoo paikallisesta elämänmenosta, kulttuurista ja historiasta. Ensimmäinen Someron Joulu ilmestyi vuonna 1964. Vuoden 2018 Someron Joulu on järjestyksessään 54. lehti.

TOIMITUS

Päätoimittaja	Juha Heikkilä
Toimitussihteeri	Marika Haapala
Editointi ja oikoluku	Pekka Salminen ja Outi Talonen
Ilmoitukset	Olli Nuotio
Taitto	Jouni Hyvärinen
Kansikuva	Neil Dockray
Painopaikka	Sälekarin Kirjapaino Oy
Painosmäärä	1500
Julkaisija	Somero-Seura ry.

Pyydämme lähettämään jutut ja aineistot ensi vuoden lehteen viimeistään elokuun loppuun mennessä. Ole juttuideastasi ajoissa yhteydessä toimitukseen. Kuvat otamme mieluiten vastaan laadukkaina digitaalisina kuvatiedostoina mutta myös alkuperäisinä valokuvina tai negatiiveina, jotka palautamme lähettäjälle. Juttuihin liittyviin valokuviin on oltava julkaisulupa.

YHTEYSTIEDOT

Päätoimittaja	040 833 6792
Toimitussihteeri	040 746 2845
Toimituksen sähköposti	someronjoulu@gmail.com
Verkkosivut	www.someroseura.fi
Postiosoite	Someron Joulu c/o Marika Haapala Myllypellontie 9 C F 60 31400 Somero

Toivotamme hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta kaikille Someron Joulun lukijoille, lehteen kirjoittaneille sekä muilla tavoin lehden tekoon osallistuneille!

Sisällys

Pääkirjoitus, *Juha Heikkilä* 4
Historiaa olemme me, *Marika Haapala* 4
Savipuiston helmet, *Lassi Tuominen* 5
Somerolta Amerikan kautta Siperiaan, *Pekka Salminen* 6
Esittävän taiteen suuntauksia Somerolla syntyneen silmin, *Markku Toikka* 12
Rauhankallio vanhusten kotina, *Manu Kärki* 16
Somero-Seuran tapahtumarikas vuosi 2018 22
Somerniemi-Seura ry:n toimintakertomus 2018 25
Isä, poika ja hyvä henki, *Vesa Toukkari* 26
Kanna omaisuutesi Somero-Seuran sydänystävä-kassissa! 33
Vällyjen alla ja päällä, *Olavi Virtanen* 34
Miehinen vihreä tuulahdus valtaa viheriön, *Juha Heikkilä* 36
Someron synnytyssairaala, *Miia Juote* 39
Kustaa Alfred Lehtinen, *Pekka Alitalo* 40
Jouluks kottii, *Jouko Paija* 45
Kun odotetaan joulua, odotetaan uutta, *Jaakko Knuutila* 46
Sahankulma, *Erkki Suvinen* 48
Myllyt, sahat ja talot 54
Someron kaupungin metsät, *Kimmo Hovila* 56
Vanhat valokuvat arkistoon 59
Lähes 400 SM-mitalia koossa – Someron Esan jatkaa virkeänä, *Aulis Tiensuu* 60
Kultelalaisten tarinaa sadan vuoden takaa, *Kalle Pirttilä* 66
Skandaali Häntälässä 1912, *Risto Niinikoski* 70
Kaupungin terveiset – Lontoon kautta Somerolle, *Antti Leino* 75
Lapsuuteni maatalon maisemissa, *Reijo Siltasaari* 76
Uljas Ukko-Pekka - höyryä ja historiaa, *Anne Pälikkö* 80
1900-luvun diakoniaa avustustyötä tehneen diakonissan silmin, *Tarja Kauppinen* 84
Jouluisia muistoja, *Lyyli Honkio* 90
Nuori runoilija katosi 1918 melskeissä, *Jouni Tamminen* 92
Vuosisadat jäävät taakse, mutta tarinat elävät sukupolvelta toiselle, *Maija Haataja* 94
Olga Taponen Ellen Svinhufvudin oppaana Telkkälässä, *Raija Rajala* 96

Pääkirjoitus

Käsillä on nyt järjestyksessään 54. Someron Joulu -lehti. Sen tekoon on osallistunut eri tavoin yli neljäkymmentä henkilöä: lehden toimitus, juttujen kirjoittajat, ilmoitusmyyjät sekä monet muut avuliaat ihmiset.

Tänä vuonna olemme uudistaneet taittoa. Olemme rytmittäneet lehteä vahvemmin ja annamme kuville enemmän tilaa lehden sivuilla. Toivottavasti pidät uudesta ilmeestä!

Tähän mennessä ilmestyneissä Someron Jouluissa on yhteensä noin 3500 sivua, 1600 juttua ja kirjoittajina noin 600 eri henkilöä. Siihen mahtuu melkoinen kirjo somerolaista elämänmenoa! Tämä arvokas lukemisto on nyt avoimesti saatavissa lehtiarkistosta Somero-Seuran reeratuilta verkkosivuilta.

Lämmin kiitos kaikille lehden tekoon osallistuneille! Kiitos myös ilmoittajille – Someron Joulussa saatte vahvaa näkyvyyttä ja olette mukana tukemassa arvokasta kotiseututyötä.

Juha Heikkilä
päätoimittaja

Historiaa olemme me

Somero-Seura ry:n museoiden pihamaat ovat olleet aikoinaan erilaisia kuin nykyään. Rakennukset ovat sijainneet eri paikoissa ja jos ne pystyisivät puhumaan, kuulisimme monenlaisista tapahtumista ja sattumuksista. Saisimme kenties nauraa hullunkurisille kömmähdyksille aitan luona, itkeä surullisten hetkien vuoksi luhdin penkillä ja elää jännittäviä tilanteita riihen nurkalla. Pystymme vain kuvittelemaan millainen perhe on sauhutuvan penkeillä viettänyt hämärtyviä iltoja puhdetöissään ja kuinka savenvalajanpajassaan Kalle Männistö on tehnyt töitään. Arkiston valokuvista voimme nähdä hymyileviä kasvoja, joilla jokaisella olisi meille enemmän kuin yksi tarina kerrottavana.

Olemme osa suunnatonta ketjua, josta muodostuu maailma ja elämä. Tarinat, vanhat valokuvat, tutkittu tieto ja kirjat auttavat hahmottamaan esi-isiemme maailmaa. Kuljemme omassa ajassamme ja paikassamme, mutta historia on osa meitä. Osallistumalla kotiseututyöhön kunnioitamme mennyttä ja siinä eläneitä henkilöitä, jotka omalla panostuksellaan ovat mahdollistaneet sen mitä tänään koemme ja näemme. Tietoisuutemme menneestä ja sen linkeistä nykyaikaan kehittyy päivä päivältä, tiedonmuruset kasaantuvat yhteen ja paikoille syntyy tarinoita. Ne luovat sillan menneisyyden ja nykyisyyden välille.

Ihmisen on hyvä tietää menneestä. Onko se oman suvun tai maailmanhistorian laajuista tietoa, sen jokainen päättää itse. On arvokasta ymmärtää mistä on lähtöisin ja miten maailma on muovautunut paikaksi, jossa nykyään elämme. Meidän toimintamme muuttaa maailmaa tavalla tai toisella. Toisten teoista puhutaan vuosien päästä, toisten ei. Jokainen meistä jättää historiaan oman polkumme, polun, jonka joku jossain muistaa. Polun, joka on merkittävä jollekin nyt ja tulevaisuudessa.

Historiaa olemme me - eilen, tänään ja huomenna.

Marika Haapala
Somero-Seuran puheenjohtaja

Lassi Tuominen

SAVIPUISTON HELMET

Hyvät ihmiset. Kun käytte ensi kesänä ihailemassa Kultelan savipuistoa, sen taideteoksia ja kukkaistutuksia, niin sieltä saattaa löytyä vielä yksi helmi. ”Kotjappäin” lähtiessänne pysähtykää hetkeksi sillalla.

Autosta tai kaiteen vieressä hiljaa seisten saattaa näkyä veden ja kaislikon rajalla pientä liikettä. Vaikka helmestä mainitsen, niin kyseinen varovainen kulkija ei ole mikään kaunis helmikana, vaan sanoisinko toisesta laidasta, eli liejukana.

Liejukana on pienen vesilinnun kokoinen, musta, selässä ruskeaa, kyljessä valkoinen viiva. Perähöyhenet ovat pystyssä ja väriltään valkoiset. Pitkät vihreät jalat ja varpaat. Nokka punainen, jossa keltainen kärki.

Liejukana on Suomessa harvalukuinen ja pesii rehevissä järvissä ja savipuiston tapaisissa vesilampareissa. Liejukanan historiasta Kultelan savikuopissa ei minulla tietoa ole, mutta pongasimme sen ensikertaa Pekka Leppälän kanssa keväällä 2017.

Liejukanalla saattaa olla kahdet tai kolmet poikaset kesän aikana. Meidän seuraamillamme lintupareilla oli molempina kesinä kahdet poikaset. Kesän 2018 ensimmäinen poikue koostui kymmenestä poikasesta. Niistä kolme kehittyi lentokykyiseksi. Toinen poikue käsitti kuusi poikasta. Poikaset ovat pieninä palleroisina mustia ja ennen aikuistumista muuttuvat vaalean ruskeiksi. Keskikesällä niitä näkee päivälläkin kun poikaset tutkivat kiinnostuneina pesimälampeaan.

Liejukanaemot ovat tarkkoja reviiristään, myös lammella pesinyt tavi sai kokea sen höyhenissään.

Heinä-elokuun vaihteessa emme enää nähneet aikuisia ja ensimmäisen poikueen kolmea poikasta, ne ilmeisesti olivat jättäneet lammet taakseen. Viimeiset havainnot teimme toisen poikueen kolmesta elonjääneestä, ne uiskentelivat vasemmassa puiston altaassa.

Ensi kesänä mahdollisesti ja toivottavasti tavataan, aamulla aikaisin ja illalla myöhään. Jos joku innostuu, niin ”mukkaan” aikaa ja lehmän hermot. ■

Kuva Vesa-Matti Lahti.

Pekka Salminen

Somerolta Amerikan kautta Siperiaan

Somerolla Lahden kylässä Uittolan torpassa syntyi 13. tammikuuta 1894 Richard Lahti. Hänen äitinsä oli 22-vuotias Augusta Nikodemontytär – isästä ei ollut tietoa. Augusta asui vain poika seuranaan neljä vuotta, kunnes avioitui 1898 Kustaa Lahden kanssa, ja tästä liitosta Richard sai seitsemän puolisisarusta, joista kaksi nuorinta kuoli pian synnytyksen jälkeen. Äiti menehtyi 75-vuotiaana 1946 Somerolla.

Richard oli kutsumanimeltään Riku tai Harttu. Lapsena hän kävi 1903–1907 neljä vuotta kiertokoulua, mutta aina vain 1–3 kuukauden pätkissä. Opettajina mestaroivat Karl Stenroos ja Hulda Mäkelä.

13-vuotiaana Richard pääsi vakinaisiin töihin. Marraskuusta 1908 lokakuuhun 1913 hän työskenteli renkinä Somerolla eri taloissa. Ensiksi puolitoista vuotta Lahden kylän Uittolan torpparin Kalle Luodon palveluksessa. (Tätä nykyä torpan maat omistaa Olli Nieminen perheineen.) Seuraavan, nyt kolmevuotisen rengin pestin hän otti Härkälän kylän Kreivilän taloon August Sandhamin palvelukseen; talo tunnetaan nykyään Härkälän kartanona. Viimeisen, parivuotisen työsopimuksen renkinä hän solmi Kustaa Laineen kanssa, joka oli Someron pappilan maiden vuokraaja.

Renkinä Richardilla oli mahdollisuus vertailla eri talojen olikkeita: varallisuutta, isäntien talonpitoa, emäntien huushollia, isäntäväen suhtautumista palkollisiin ja ylipäätään hänellä oli tilaisuus seurata talollisten elämänmuotoa.

Rengin töitten jälkeen hänestä tuli kiertävä sekatyömies, souvari, joka teki kaikkea mitä osasi, autteli siellä missä miestä tarvittiin, kuten vaikkapa metsätöissä.

Somerolla oli vuonna 1905 perustettu sosialidemokraattinen työväenyhdistys, jonka jäseneksi Richard Lahti liittyi. Puolueen tavoitteet vetosivat köyhään, kovaa työtä tehneeseen Lahteen, joka al-

koi kyllästyä metsätöihin. Hän kirjoitti muistelmissaan: ”Yritin tehdä propsia Somerniemen metsissä, mutta se oli ylen vaikeaa päivällä, kun metsässä kiusasivat hyttyset, ja yöllä korteeripaikassa luteet.”

20-vuotias Richard päätti että jotakin parempaa oli keksittävä. Se oli Amerikka. Olisi päästävä mitä pikimmin Amerikan raitille! Sinne oli matkannut muitakin somerolaisia ja parisataatuhatta muuta suomalaista, miksen siis minäkin.

Ensimmäiset suomalaiset amerikansiirtolaiset olivat merimiehiä, joita karkaili 1800-luvun puolimaissa Amerikkaan suuntautuneista laivoista. Kultakuume sai vallan, kun merimiesten keskuuteen levisi tietoja Kalifornian kultalöydöistä. Tämä Amerikan kuume jylläsi manner-Suomessa valtoimenaan viime vuosituhannen alussa. Lähtijät olivat lähinnä talollisten, torppareiden ja mäkitupalaisten lapsia. Kotimökki ei voinut tarjota toimeentuloa koko sille lapsijoukolle, jolla mökkiä oli siunattu. Sitä paitsi kunnolla palkattua työtä ei ollut kotimaassa tarjolla. Mutta Valloissa, siellä olisi työtä! Rauta-, kupari- ja nikkelikaivokset odottivat louhijoita, suunnattomat metsät metsureita, pilvenpiirtäjät rakennustyömiehiä, rautatiet ja maantiet infrastruktuurin hallitsevia insinöörejä.

Lähtöpäätöksen tehnyt Richard Lahti sai 48 dollaria lainaksi matkalippuun. Heinäkuun puolivälissä 1914 lähti Polaris-laiva Hangosta Liverpooliin Englantiin. Viimeinen näky kotimaasta oli Hangon majakka, ”Hangon silmä”. Matka jatkui Liverpoolista Lusitania-valtamerilaivalla New Yorkiin. Richard pääsi Somerolta muuttaneiden tätinsä ja setänsä Ida ja Henry Tammen luo täysihoitoon. Alku ei hyvältä näyttänyt: töitä Richard sai vasta 1915 kärvisteltyään työttömänä kahdeksan kuukautta. Runsaan puolen vuoden tilapäistyön hän sai kasvihuoneelta, jossa päiväpalkka oli kaksi dollaria; luontaisetuina olivat tomaatit ja juurekset, joista hän valmisti ateriansa.

Rautalankatehtaalle Richard pääsi töihin kolmeksi vuodeksi. Parhaina päivinä palkka oli jopa viisi dollaria. Työ oli rankkaa kuumassa hallissa; vuoro kesti 12 tuntia ja joka toinen viikko oli yövuoron paikka.

Seuraavaksi Richardille osoitettiin työ suomalaisten omistamassa osuusmeijerissä, jossa hän hoiti maidon pullottamisen ja voin kirnuamisen. Nyt Richard ei moittinut työtä raskaaksi, mutta märkää se oli. Palkkaa kertyi 12 dollaria viikossa.

Richard Lahti ei todellakaan päässyt Amerikassa kultaa vuolemaan, kaukana siitä. Hyvä kun vapaa-ajallaan pääsi Waukeganin työväentalolle, jossa urheiltiin, esitettiin näytelmiä ja järjestettiin tansseja sekä poliittisia tilaisuuksia.

Suomalaisia oli runsaasti mukana Amerikan vasemmistoliikkeessä, sekä sosialistipuolueessa että kommunistisessa puolueessa kuin myös ammattiyhdistysliikkeessä. Yhdysvaltojen keskushallinto ei ollut lainkaan suopea vasemmistolaisuudelle: syntyi niin sanottu punakammo, joka näkyi työnantajien penseytenä työläisten oikeuksia puolustavia kohtaan. Tämä oli yksi syy siihen, miksi moni suomalainen päätti lähteä uuteen nuoreen neuvostovaltioon, josta oli liikkeellä monia kiehtovia huhuja ja tietoja, ennen kaikkea kiinnosti saada tietoja Kuzbas-siirtokunnasta, jonne oli alettu värvätä lähtijöitä.

Richard Lahti oli todennäköisesti kuullut eri puolille maailmaa 1900-luvun alussa perustetuista puhtaasti suomalaisista maatalousvaltaisista siirtokunnista, joista tunnetuimmat olivat Matti Kurikan johtama Sointula Kanadassa (1000 asukasta) ja Arthur Thesleffin johtama Colonia Finlandesa Argentiinassa (500 asukasta).

Siirtokuntien perustajien ja asukkaiden tausta-aatteita olivat sosialismi, nationalismi, kristinusko, teosofia ja vegetarismi. Suomalaiset siirtokunnat perustettiin maaseudulle, kauas muusta maailmasta. Maalaiselämä oli asukkaista ihanaa. Lähes kaikki suomalaisten siirtokunnat olivat maanviljelystiloja, vaikka edellytykset maanviljelyn onnistumiselle eivät olleet hääppöiset: heikkotuottoinen, suorastaan kelvoton viljelymaa, työntekijöiden ammattitaidottomuus ja johtajien osaamattomuus vaivasivat näitä yrityksiä. Niinpä monet siirtolaisyhteisöinä aloittaneet muuttuivat nopeasti, muutamassa vuodessa, tavallisiksi siirtolaispaikkakunniksi.

Mutta Kuzbas olisi toista maata!

Kuzbas-rekrytointitoimistoon tuli töihin Iisalmessa syntynyt ja 18-vuotiaana Yhdysvaltoihin muuttanut ja automekaanikkona työskennellyt 32-vuotias Matti Mulari. Hän keskittyi nimenomaan suomalaisten rekrytointiin, ja käytti hyväkseen suomalaissiirtolaisten omia lehtiä ja vasemmistolaisia yhdistyksiä, jotka järjestivät tansseja ja konsertteja siirtokunnan tueksi. Mulari hoiti kaikki suomalaisten rekrytointiin liittyvät käytännön asiat, siis byrokratian.

Kuzbas-siirtokunnasta Richard sai tietoja Waukeganin naapurikaupungissa Chicagossa. Pääsymaksu siirtokuntaan oli 300 dollaria, mutta sen verran hän oli saanut Yhdysvalloissa säästöön.

Richard päätti lähteä. Hän matkusti New Yorkiin junalla heinäkuussa 1922. Matka-arkussa Lahdella oli mukanaan koko omaisuutensa: vaatteet ja huopa,

kolme valokuva-albumia ja neljä kirjaa. Hän tutustui kaupunkiin ja sen nähtävyyksiin, kunnes oli siirryttävä höyrylaiva Rotterdamin kolmannen luokan hyttiin.

Laivamatka Amerikasta Eurooppaan kesti kahdeksan päivää ja kun saavuttiin Rotterdamin satamaan, vaihdettiin pienempään höyrylaivaan ja jatkettiin matkaa Kielin kanavan läpi Itämerelle. Pietariin rantauduttiin 6. elokuuta 1922. Oli saavuttu Luvattuun maahan. Satamassa pyöri taas byrokratian karuselli: tarkastettiin passit ja matkapaperit sekä matkatavarat ja täytettiin sen seitsemät kaavakkeet, joissa kysyttiin mistä ja kuka on, mihin menee ja mitä tekemään ja paljonko on rahaa mukana.

Ryhmä viipyi neljä päivää Pietarissa. Sitten noustiin junaan, jossa oli alkeellinen varustus. Juna lähti puksuttamaan kohti Uralia. Radan varrella näkynyt paikallinen väki oli rupusakkia: köyhää ja likaista. Richard pani merkille, että maaseudulla naiset olivat päätyövoimana. Ural-vuoriston ohituksen jälkeen Richard sai mahataudin: ”Olin pahanlaisesti kipeä, ruuansulatus oli ihan pommissa.” Matkanteko kesti kauan, kun pysähdyksiä oli alvariinsa niin että Pietarista kesti 19 vuorokautta päästä perille. Ensimmäinen mies, aiemmin tullut siirtokuntalainen, jolta Richard kuuli kuulumisia, mainitsi suomalaisten itsepäisyydestä ja tyytymättömyydestä. Hän kirjasi muistivihkoonsa: ”Ei aivan ensiluokkaista toveruushenkeä ole ilmassa.”

Kun siirtokuntaan saapui muuttajia ympäri maailmaa, syntyi tietenkin valtava asuntopula. Sitä ryhtyivät poistamaan suomalaiset timpermannit, jotka rakensivat mahtavan yhteisötalon. Siinä oli 200 hengen asuintilat ja monia teknisiä tiloja, verstaita, joissa sopi

Siirtokuntaan matkalla olleen Richard Lahden postikortti äidilleen Englannista. Kuvat Vesa-Matti Lahti.

askarrella. Ja kyllä ne käytössä kuluivatkin.

Kuudestasadasta kansainvälisestä Kuzbas-siirtokuntalaisesta arviolta 150 oli alun perin Suomesta. Siirtokunnan väki koostui 28 kansallisuudesta. Työpaikoissa ahersi kaiken kaikkiaan yli 2000 ihmistä vuosina 1921–1927. Suurin osa siirtokunnan työläisistä teki töitä joko hiilikaivoksessa tai kemikaalitehtaassa. Suomalainen kaivosmies Alex Nummi kuvaa oloja kaivoksella vuonna 1922: ”Kaivokset ovat hyvin märkiä monin paikoin. Ilmastointi on hyvin huono. Koska radassa ei ollut sivuraiteita, tyhjät vaunut piti nostaa pois radalta, jotta täydet vaunut pääsivät ulos.” Vaikeuksista huolimatta monet ajattelivat niin kuin työmies Emil Kaivola kirjoitti Kuzbas Bulletinissa, että siirtokunnassa elämä oli parempaa kuin Suomessa tai Amerikassa. Noissa maissa sai jatkuvasti pelätä työpaikkansa menetystä, täällä ei.

Siirtokunnan elämään kuului alusta alkaen erilaisia huvituksia: iltamia, tansseja, pelejä, näytelmiä, naamiaisia. Varsin merkittäviä tilaisuuksia olivat häät, joissa siirtokuntalainen mies vei vihille siperialaismorsiamen. Häissä tarjoilu pelasi: kaakao, leivonnaiset ja tomaatit katosivat vieraiden suuhun. – Harrastuksista ykkönen oli urheilu: jalkapallo, yleisurheilu, paini ja voimistelu. Innokkaita liikuntaihmisiä riitti raskaan työn lomassa.

Siirtokuntalaisten ja paikallisten välillä oli jatkuvaa kärhämöintiä. Kaivoksen ja kemikaalitehtaan siihenastiset siperialaiset johtajat pimittivät siirtokuntalaisilta esimerkiksi teollisuuslaitosten piirustuksia. Tarkoitus oli vaikeuttaa siirtokuntalaisten työtä ja saada heidät pettymään vaikeuksien edessä niin että he lähtisivät pois koko Kuzbasta. Muutamat todella pettyivätkin ja he palasivat takaisin ”maitojunalla” Yhdysvaltoihin alle vuoden Siperiassa asumisen jälkeen.

Richard Lahti lähetettiin vuoden 1922 syksyllä lisätyövoimaksi maatilalle, jonka pellot olivat hyvää mustan mullan maata. Tilan koko oli 37 neliökilometriä. Richardin työ oli traktorilla kyntämistä. Trak-

torit, kaksi Case-merkkistä ja kaksi Fordsonia, oli tuotu Amerikasta. Niitä ihmettelivät paikalliset ihmiset. Siirtokuntalaiset ahkeroivat näyttävästi ja valmista tuli: syksyn 1922 aikana kynnettiin yhteensä 352 hehtaaria peltomaata.

Varsinainen koettelemus oli Siperian talvi, ”ryssän helvetti”. Mannerilmaston takia talvi oli jäätävä, pakkasmittari näytti jopa miinus 50 Celsius-astetta. Mutta kun käytettävissä oli kunnon talvitamineet – turkit, huopatossut, karvalakit – niin kyllä tarkeni sekä töissä että vapaa-ajalla.

Alun perin oli tarkoitus, että siirtokunnassa ollaan vähintään kaksi vuotta, siihen oli sitouduttu. Mutta monista eri syistä väki väheni ennen kuin tuo aika täyttyi: ankara talvikausi, kommunistinen hallinto, olosuhteet ennakkoon kerrottua haastavammat. Richard Lahtikaan ei saanut kahta vuotta täyteen eikä sijoittamaansa 300 dollaria takaisin, koska Kuzbas-aikaa kertyi vain yhdeksän kuukautta. Hän päätti vaihtaa maisemaa ja siirtyi Bui-nimiseen kaupunkiin, jonne viranomaiset olivat ohjanneet jo niitä suomalaisia jotka sisällissodan 1918 aikana olivat paenneet rajan yli. Richard Lahti saapui kesäkuun 1923 alussa Buihin, jossa kuuleman mukaan piti olla suomalaisten hallinnassa sahalaitos, mutta tosiasiassa se oli aika päiviä sitten täysin rappeutunut.

Richard ei tarkenna Kuzbasista lähtönsä syitä. Ainakin yksi syy liittyy siihen, että maatilan hallinnossa oli ongelmia. Ja jo mainittujen ”yleisten syiden” lisäksi suomalaisia kismitti se, että vaikka heitä oli todella suuri osuus siirtokuntalaisista, heitä ei kuitenkaan ollut varsinaisten johtajien joukossa. Tärkeimmät johtajat, ”big bossit”, olivat amerikkalaisia, saksalaisia tai hollantilaisia. He valittivat sitä, että suomalaisten kanssa oli hankala työskennellä, koska he eivät osanneet kunnolla sen paremmin englantia kuin venäjää. Edes Otto Wille Kuusinen ei saanut yrityksistään huolimatta suomalaisten ja muunmaalaisten kiristyneitä välejä kuntoon.

Moninaisia vaiheita monien johtajien alaisuudessa sinnitellyt Kuzbas-siirtokunta lakkautettiin generalissimus Stalinin päätöksellä 1. tammikuuta 1927. Taustasyinä olivat neuvostoliittolaisten, nopeaan maailmanvallankumoukseen uskonsa menettäneiden bolsevistikommunistien halu saada siirtokunta osaksi omaa järjestelmäänsä.

Richard Lahti viipyi Buissa kuukauden ja lähti sitten siirtokunnasta tulleen työtoverinsa Pekka Elon kanssa Pietariin. Elo päätti lähteä maanviljelystöihin Etelä-Venäjälle, mutta Lahden mielessä alkoi poltella ajatus Suomeen paluusta. Pietarissa hän kuuli, että Suomeen oli mahdollisuus päästä, jos ei ollut ottanut osaa sisällissotaan. Richardilla ei ollut hätäpäivää, sillä hänellä oli puhtaat paperit, koska oli ollut sisällissodan aikana Yhdysvalloissa, ja hänellä oli Suomen passi. Matkaluvan odottaminen kesti kuukauden ja sitten alkoi junamatka elokuussa 1923 Suomeen ja Jokioisten asemalle. Sieltä tie jatkui hevoskyydillä Somerolle lapsuuden vainioille Härkälän kylään. Lahti kertoo, miten hän sitten 9 vuoden odysseian jälkeen vähitellen oppi taas olemaan somerolainen.

Richard sai töitä puolisisarensa Helmin kanssa avioituneen Lauri Suutelan kauppahuoneesta. Vuonna 1924 Suutela osti Ford-kuormurin Turusta, ja Richard hyppäsi sen puikkoihin.

Vuonna 1929 Richard Lahti meni naimisiin Zaida Lindenin kanssa, ja yhdessä he perustivat kaupan 1930 Vilukselan kylän Kylämäen sivurakennukseen. Lahti osti tontin Sarkin isännältä insinööri Veikko Vitalilta ja rakensi oman kaupan Huinalta alkavan tien viereen 1931. Yritys ajautui kuitenkin konkurssiin 1934. Vararikon jälkeen Zaida Lahti avasi heti puodin Joensuun taajamassa Antintien ja Vanhatien kulmassa liikekumppaninaan Emil Mäenpää. Kumppanukset olivat vanhoja tuttuja, sillä Zaida oli ollut Lauri Suutelan kaupassa puotipuksuna samaan aikaan kuin Emil vuosi-

Zaida Lahden ja Emil Mäenpään kauppa. Tulitikkuaskimainoksia liikekumppanien puodista. Kuva Tiirakarin – Kärjen kirjasta.

na 1922–1929. Yhdessä he pitivät kauppaa vuoteen 1937, jolloin Zaida jätti yhteisyrityksen perustaakseen jälleen oman puodin, jota hoiti aina vuoteen 1959. Richard hääri kaupassa eräänlaisena yleismiesjantusena eli teknisenä avustajana; aina tarvittaessa hän heitti keikkaa myös autokuskina.

Siperian opetuksista Richard Lahti kirjoitti päiväkirjaa 1922–1923 mustakantiseen vihkoon otsikolla *Matkalla Americasta Siperiaan*. Luistavalla kynällä hän laati vielä ikämiehenä muistelmansa 1970. Molemmat kirjoitelmat hän kätki visusti perheeltään ja sukulaisiltaan ennen kuolemaansa 1978.

Vanha suola – pitkäaikainen työtoveruus – oli alkanut ilmeisesti janottaa sekä Zaida Lahtea että Lauri Suutelaa, koska vanhoilla päivillään he leski-ihmiset päättivät vielä avioitua, morsian 77 vuoden ja sulhanen 83 vuoden ikäisenä joulukuussa 1980.

Richardin kirjoitelmat paljastuivat – löytyivät – kuolinpesästä vasta 2001, jolloin Zaida Suutela kuoli lähes sadan vuoden ikäisenä, Lauri Suutela oli kuollessaan 103-vuotias vuonna 2000. Kirjallinen jäämistö oli perikunnalle tietenkin suuri yllätys.

Siperia kutsuu! -teoksen loppuun kirjoittaja Vesa-Matti Lahti on kirjannut, että Zaidan ja Richardin ainoa lapsi Reijo syntyi 1930 ja hän sai vaimonsa Pirkko Marja Lahden kanssa kolme lasta, joista keskimmäinen kirjoitti Siperia-teoksen historiasta kiinnostuneille somerolaisille. ■

Kuvat Somerniemi-seuran arkistosta.

LÄHTEET

Artikkelin päälähteenä on käytetty Vesa-Matti Lahden vuonna 2017 ilmestynyttä kirjaa Siperia kutsuu!

Reino Kero 1997: Suomalaisina Pohjois-Amerikassa.

Jouni Korkiasaari 1989: Suomalaiset maailmalla.

Vesa-Matti Lahti 2018: Sähköpostia kirjoittajalle 24.1.2018.

Jouko Paija 2018: Sähköpostia kirjoittajalle 9.2.2018.

Teuvo Peltoniemi 1985: Kohti parempaa maailmaa – suomalaisten ihannesiirtokunnat 1700-luvulta nykypäiviin.

Someron seurakunnan kirkonkirjat.

Leeni Tiirakari – Manu Kärki 2017: Kyläpuodista supermarkettiin.

Ota yhteyttä ja seuraa

@someroseura

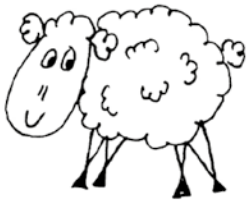
www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

Hyvää Joulua!

Urpolan tilapuoti

Sari Witka
Isoniituntie 518 Pitkäjärvi
p. 040 0877 992
www.urpolantila.fi

HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!

TILITOIMISTO LYYTIKKÄ OY

Rengastie 1 SOMERO
Puh. 748 6472
Puh. 040 7486 472

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Tilitoimisto Merja Oras

Tehdastie 4, 31400 Somero
Puh. 044 308 1680
merja.oras@seutuposti.fi

Huolto-Osa somero

"Kun pelkkä viikaisu ei riitä"

puh. 0400 327 870

VÄHÄTALO YHTIÖT

VÄHÄTALON TRAKTORI
Karjaskyläntie 125, 24100 Salo
Puh. (02) 748 6823
0400 616 494
Fax (02) 748 8228
vahatalon.traktori@smail.fi

URAKOINTIPALVELU
Vähätalo
25370 Pertteli
0400 514 924
jukka.vahatalo@gmail.com

Sälekarin kirjapaino

Markku Toikka

ESITTÄVÄN TAITEEN SUUNTAUKSIA

SOMEROLLA SYNTYNEEN SILMIN

On mielenkiintoista, että Somerolta on tullut monia suomalaisen viihteen valtakunnallisia tähtiä. Listahan on tietysti aina sama: Unto Mononen, M.A. Numminen, Rauli Somerjoki ja juuri nyt Tiisu. Siihen voisi lisätä myös Pikku Irwinin eli Pasi Hammarenin sekä Turku-undergroundin saksofonistihahmon Suomen Talvisota -yhtyeen Tommi Parkon.

Oma esiintyvän taiteen urani otti ensimmäisiä haparoivia askeleita Rujo Valakka -yhtyeessä, jonka nimen me taisimme melkeinpä varastaa yhdeltä toiselta somerolaisbändiltä - näin vuosien jälkeen pahoittelut. Raimo Lyly soitti jo silloin Dylania pätevästi, meillä taas oli enemmän fiilistä kuin taitoa. Yhdyspankin johtajan pojalla, hänestä en muista kuin sukunimen: Järvelä, oli oikea rokkibändi, jossa oli saksofoni ja kaikkea ja ihan oikeata osaamista. Koulun konvissa kuultiin tiukkaa rokkia. Raimo Lylyn kanssa esiinnyimme myöhemmin duona, jossa soitin poikkihuilua, kulttuurikilpailuissakin.

Teimme myös teatteriesityksiä koulun teinikunnan juhliin. Ne käsikirjoitettiin ja ohjattiin itse.

Miten minusta tuli näyttelijä

Kun muutin Helsinkiin opiskelemaan Valtiotieteelliseen tiedekuntaan 1973, soitin huilua Hämäläisosakunnan tilaisuudessa Tavastialla. Sieltä minua pyysi Timo Eränkö esiintymään yhdessä Jukka Orman kanssa Helsingin Ylioppilasteatterin valmistuvaan hänen itsensä käsikirjoittamaan näytelmään ”Silkkihansikkaat”. Sitten minua pyydettiin Ylioppilasteatterin kesänäytelmään ”Kyläraittien kuningas”, jonka ohjasi YT:n silloinen johtaja Raila Leppäkoski. Seuraavana keväänä pyrin Teatterikouluun ja pääsin ensi yrittämällä, mikä varmasti aiheutti katkeruutta kaikissa niissä, jotka eivät lukemattomista yrityksistään huolimatta sinne ole päässeet tai ovat päässeet vasta monen yrityksen jälkeen.

Kämppäkaverinani oli pyrkimisten aikaan Vesa Vierikko, joka myös pääsi sisään. Pirkka-Pekka Peteliuksen ja Vesan kanssa meillä oli teatterikouluaikana oma Neekeriteatteri, jonka suurimpia saavutuksia oli työväenrunoilija Silmi Lojaston runoista kootut matineat. Silmi Lojastoa ei luonnollisesti ole olemassakaan ja runotkin kirjoitimme itse. Esiinnyimme Sosialistisen Opiskelijaliiton tilaisuudessa ja jätimme yleisön hämmennyksen tilaan, kun kaikki pelkäsivät, että heillä on aukko sivistyksessä, kun eivät olleet koskaan kuulleet Silmi Lojastosta.

Somero kulttuurikaupunkina

Somero on, kuten kaikki tietävät, maaseutukaupunki. Isoja kartanoita on paljon ja niillä on pitkät kulttuurilliset perinteet. Esiintyypä joidenkin omistajien nimissä jopa aateliston etuliitteitä. Keskisuuria tiloja on lukemattomia ja mahtuupa sekaan vielä asutustilojakin. Voidaan sanoa, että Somero edustaa hämäläistä maaseutukulttuuria perinteisimmillään. Jokin tästä vilja-aittojen ja vaurauden maailmasta on säilynyt muuttumattomana vuosisatoja. Myös perinteisen kirkon asema on vahva. Monesti on puolustettu vanhaa esimerkiksi tiehankkeiden kohdalla. Markkinamiehet eivät ole tätä paikkaa valloittaneet.

Aikamoisia voimanponnistuksia ovat oopperayhdistyksen esitykset. Somerolaiset halajavat jopa korkeakulttuurin laakereita, ja klassisen musiikin ystäviä on paljon.

Vauraus ja yhteiskunnallisten olojen vakaus tuo myös vapautta ja mahdollisuuden erityislaatuisille ihmisille toteuttaa itseään. Esimerkiksi Reino Koivuniemen Hiidenlinna on esimerkki voimakkaasta omaehtoisuudesta ja taiteellisesta periksiantamattomuudesta. Koivuniemihän toimi Hämeenportin portieerina ja myös karhupainijana.

Myös keksijä Antti Luukko oli originelli persoona. Raimo Lylyn kanssa vierailimme usein hänen luonaan ja saimme kuulla luentoja Pariisin keksijämessuilla palkitusta ulisemattomasta sirkkelinlaakerista, peittauskoneesta, joka oli saanut ensimmäisen palkinnon Pellervo-seuran kilpailussa, maalauksesta, jossa maapalloon on kiinnitetty ihmisen tasapainoelimen kaaret kuvaamaan kuinka ihminen on aina omasta mielestään pystyssä, seisoi hän missä tahansa, ja tietenkin valmistuvasta ikiliikkujasta.

Establisoitunut kulttuuriväki on myös mielellään muuttanut Somerolle. Ehkäpä Someron arkaainen yhteisö on kuitenkin arvostanut taiteilijoita ja suhtautunut varsin vapaamielisesti uusiin aatteisiin.

Raimo Lylyn kotitalolla Kirnukoskella työskenteli myös tsekkiläinen taidemaalari Paul Landgraaf, jonka koloristisia tauluja saimme ihmetellä.

Että kyllä, kyllä sitä kulttuuria on aika paljon Somerolla.

Someron yhteiskoulu

Oma lukunsa on tietenkin Someron Yhteiskoulun perustaja ja rehtori, esperantisti ja tolstoilainen Joel Vilkki, joka toi Somerolle aivan uusia pedagogisia aatteita suuresta maailmasta. Voitaisiin jopa puhua yksilökeskeisestä vapaasta kasvatuksesta. Ja täytyy myöntää, että hänen kokoamallaan avantgardistisella opettajakunnalla on ollut suuri merkitys omaan tapaani hahmottaa maailmaa.

Mutta maailma on suuri ja maaseutupojalle ei kuitenkaan ole aivan helppoa hahmottaa helsinkiläisen kulttuuri- ja teatteriväen touhuja.

80-luvun teatterielämää ja TV-viihdettä

Kun opiskelin Teatterikoulussa, suomalainen kulttuuri-ilmasto oli suurten ikäluokkien määrittämien arvojen monokulttuuri. KOM-teatteri ja sen jälkeläiset Kaisa Korhosen ja Kaj Chydeniuksen johdolla hallitsivat teatterielämää. Ja tästähän on jo kirjoitettu monta katkeraa kirjaa kuinka vaikeaa silloin oli tehdä muuta teatteria kuin tätä poliittista ja osallistuvaa.

Kalle Holmberg ohjasi Turkuun Seitsemän veljestä, jota kävi katsomassa puoli Suomea. Esitys oli upea, hauska ja liikuttava ja marssitti eteemme kokonaisen sukupolven näyttelijöitä, Vesa-Matti Loiri ja Esko Salminen etunenässä.

Kieltämättä Holmbergin hurjuus ja vauhti oli jotain uutta.

Mutta uusi tapa hahmottaa maailmaa oli jo syntymässä. Tuo kylmänkalskea, askeettinen, vain asiaa puhuva KOM-teatterin tapa esiintyä alkoi vaikuttaa kahlitsevalta ja formalistiselta. Voisiko jo olla aika ilolle, naurulle ja erotiikalle? Pitäisikö ihmisten saada toteuttaa mielihalujaan? Voisiko teatterissa olla enemmän dionysoslaista herkuttelua ja juhlintaa? Onko ilonpito kiellettyä? Sanalla sanoen kaivattiin viihteellisyyttä takaisin.

Arto af Hällström tuli kurssillemme ohjaamaan näytelmän ja sitten teimme kesällä Pete Q -nimisen sukupolviesityksen, jossa oikeastaan esteettisenä ohjenuorana oli, että nyt tehdään kaikki eri tavalla kuin julistavassa dogmiteatterissa.

Minä jouduin mukaan vähän sattumalta, koska en ollut maalaispoikana niin fiksu, että olisin tajunnut kuinka huonoja KOM-teatteri esitykset olivat. Mielestäni Someron Yhteiskoulun salissa näkemäni ”Lautasellinen Guatemalan verta”-esitys oli upea ja koskettava. Olin myös omaksunut vasemmistolaisen maailmankatsomuksen ja mielestäni teatteritaiteella piti olla yhteiskunnallista merkitystä.

Mutta kokeilemaan ja hulluttelemaan olen aina ollut valmis ja Pete Q luoja paratkoon oli sitä kaikkea ja aika tekotaiteellinen tuote, mutta hurmasi yleisön. Uusi postmodernismin aate oli syntymässä.

Sitten Kari Heiskanen ja Pirkka-Pekka Petelius räjäyttivät potin ja saivat vapaat kädet hullutella ja viihdyttää Hymyhuulillaan lauantai-iltaisin koko Suomen kansaa. Ei enää poliittista viihdettä vaan revittelyä, tyyppejä ja kaikki tosikkomaisuus pöntöstä alas. Vaaleita sävyjä ja valoa, säkenöivä pukumaailma ja virtuoosimaista näyttelemistä. Mikä vapaus ja riemu!

Mutta missä on sisältö ja ajatus? ”Siis ei poliittinen ajatus tai mielipide, vaan ajatus siitä, mistä kerrotaan”, ajattelimme me Lapinlahden Linnuissa ja aloimme tehdä osin lakonista ja absurdia viihdeohjelmaa, jossa on mukana sisältö.

Kaurismäestä

Suomalainen elokuva oli varsin pienimuotoista toimintaa vielä 80-luvulla. Haluttiin tehdä tinkimätöntä taiteellista elokuvaa. Aki Kaurismäki loi aivan oman tyylisuuntansa. Tutustuin Akiin Rikos ja Rangaistus -elokuvan kuvauksissa. Hänen mielestään suomalainen elokuva oli keskittynyt liikaa taiteellisuuteen, visioihin ja epämääräiseen haahuiluun. Oli aika nostaa tarinankerronta keskiöön ja kunnioittaa nöyrästi eurooppalaisen taide-elokuvan perinteitä.

Aki vaatii näyttelijöiltään armotonta kuria ja työskentelyä hänen ohjeittensa mukaisesti. Me olimme hänelle vain ”malleja”, joiden ajatuksia ja luovia vapauksia ei tarvita. Näyttelijän täytyy alistua vain tulkiksi tarinalle ja elämälle. Tuollainen minimalismi on näyttelijälle raskasta, mutta antaa elokuvan kertoa tarinaansa leikkauksen, tarinan ja kuvan avulla. Täydellinen vastakohta PP:n ja Heiskasen irrottelulle.

Yleisön emansipaatio

Oikeastaan kaikessa esittävässä taiteessa on neljänkymmenen vuoden

ELÄMÄNI STAND UPIN PALVELUKSESSA

Markku Toikan Elämäni stand upin palveluksessa -kirja (BoD, 2018) on naseva kuvaus stand upin pioneerin taipaleesta.

aikana menty jatkuvasti yleisökeskeisempään suuntaan. Halutaan tehdä asioita, joista yleisö pitää. Halutaan vapautua kaikista kahleista ja instituutioista ja asettaa yksilön halut ja toiveet keskiöön. On menossa yleisön emansipaatio. Me kulttuuria kulutamme. Me haluamme myös määrätä sen sisällön.

Tämä itseriittoisuus on mennyt youtubettajissa jo niin pitkälle, että esitykseksi riittää kun kertoo elämästään. Jokainen on itse oma taiteilijansa. Kohta meitä näyttelijöitä ei enää tarvita. Eikä tarvita kulttuuriakaan, kun jokainen on oma kulttuurinsa. Kaikki instituutiot tuusan nuuskaksi. Uusliberalismi jyllää.

Standup

Standup oli oma emansipaationi ja se pitää sisällään oikeastaan kolme osaa.

Ensiksikin haluan, että näyttelijä voi myös ajatella. Kirjoittaminen on ajattelua. Standup-numeroa ei välttämättä litteroida, mutta kirjoitettu sekin on vaikka vain esiintyjän päähän. Kun puhun, ajattelen. Emansipaationi numero yksi on siis, että saan ajatella.

Toinen emansipaationi on osoittaa, että Suomessa voi tehdä taatusti yhtä älykästä viihdettä kuin Yhdysvalloissa tai Britanniassa tehdään, jopa älykkäämpää. Kunhan vain tehdään. Se on oikeaa suomalaisuuden ja suomalaisen kulttuurin arvostamista.

Emansipaationi numero kolme on saada tehdä työtäni mahdollisimman lähellä yleisöä ilman mitään välikäsiä ja rakenteita. Sillä teatteri on olemassa vain yleisöä varten. Silloin teatteri on puhtaimmillaan.

Kaikki, mikä esiintyvässä taiteessa on merkittävää, on ihmisten välistä. Mikään idea tai ajatus ei ole tärkeä, jos sitä ei kukaan ole kuulemassa. Yhteistyö, tunteet, yrittäminen, tukeminen, onnistuminen, epäonnistuminen tapahtuu lavalla ihmisten välillä. Esitys on olemassa ilmattomassa tilassa lavan ja yleisön välissä. Siihen muotoilemme teoksen, joka koko ajan elää kuin kummallisen planeetan pinta Andrei Tarkovskin elokuvassa ”Solaris”. ■

ESAKALLIO SOMERO

Suomirokista oopperaan-
tanssista teatteriin

VIIHDEKESKUS

Tule valmiiseen pöytään tai
luo oma tapahtumasi

www.esakallio.fi

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Café Rose

P. 748 6688, Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Hautakivihuolto

HELLSTEN ay

Pappilantie 30, Puh. 040 022 4339

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi
www.somerniemi.fi
www.facebook.com/someroseura
www.facebook.com/SomerniemiSeura

Manu Kärki

Rauhankallio vanhusten kotina 1954–2018

Rauhankallion ryhmäkoti sijaitsi Oinasjärven rannalla vanhassa maalaistalossa, joka peruskorjattiin vanhainkodiksi 1954. Kuva Manu Kärki.

Vaivaishoitoasetus vuodelta 1879 ei pakottanut kuntia hankkimaan köyhäinkotia eli vaivaistaloa. Ennen vuotta 1886 niitä oli maaseudulla vain parikymmentä. Vuosisadan lopulla vaivaistaloja perustettiin Tammelaan 1888 ja Urjalaan 1890. Somerolla vaivaistalon perustamista käsiteltiin 1880–90-luvulla, mutta hanke raukesi valitusten jälkeen. Härkälän kunnalliskodissa toiminta alkoi virallisesti vasta 1.3.1921 ja jatkui 56 vuotta.

Somerniemen kunnallislautakunnan pöytäkirjassa vuodelta 1913 todettiin, että kunnassa ei ollut köyhäintaloa ja kunnan huolenpito perustui hoidettavien sijoittamiseen täysihoitoon yksityisten luokse sekä kotiavustusten antamiseen. Kunta oli jaettu seitsemään piiriin, joihin oli valittu 11 kaitsijaa huolehtimaan apua tarvitsevista ja valvomaan näiden hoitoa. Yksityisten hoitoon oli sijoitettu 24 henkilöä, joista neljä oli alle 15 vuoden ikäisiä.

Vanhainkotia puuhattiin yli 30 vuotta

Somerniemen kunnanvaltuustossa keskusteltiin kunnalliskodin perustamisesta elokuussa 1923. Edellisvuonna ostetun Mäyrämäen tilan päärakennusta pidettiin sopivana tähän tarkoitukseen. Köyhäinhoidon tarkastaja oli kuitenkin sitä mieltä, että oman vanhainkodin perustamiseen ei ollut tarvetta, koska kunnassa oli niin vähän hoidokkeja. Somerniemen väkiluku oli 1920-luvun puolivälissä Kaskiston ja Suojoen kylien siirron jälkeen noin 2 400. Väestön ikärakenne oli sellainen, että yli 50-vuotiaita oli vain 20 prosenttia ja yli 70-vuotiaita neljä prosenttia. Vuosina 1901–30 saavutti yli 90 vuoden iän vain neljätoista somerniemeläistä. Keskimääräinen elinikä oli miehillä noin 45 vuotta ja naisilla 50 vuotta. Ikärakenteesta johtuen vanhusten määrä oli suhteellisesti ottaen melko pieni, ja hoidon tarve jäi usein lyhytaikaiseksi. Laitoshoidon tarvetta vähensi myös perinne, jonka mukaan vanhukset hoidettiin kotona. Taloissa oli useita sukupolvia sekä myös isäntäväen sukulaisia kuten naimattomia setiä ja tätejä. Kunnallista vanhainkotia tarvittiin vain silloin, kun kysymyksessä oli yksinäinen henkilö ilman suvun ja tuttavien turvaa.

Yhteistä kunnalliskotia Pusulan ja Nummen kuntien kanssa suunniteltiin 1920-luvun lopulla, mutta neuvottelut eivät johtaneet tulokseen. Samoin kävi neuvotteluissa Someron kunnan kanssa. Somerniemen kunta anoi sen jälkeen useita kertoja lykkäystä kunnalliskodin perustamiselle ja sotavuodet siirsivät asian monella vuodella. Talvella 1949 tiedusteltiin Someron kunnalta mahdollisuutta päästä osalliseksi Someron kunnalliskotiin, mutta vastaus oli kielteinen. Lykkäystä anottiin vuoden 1954 loppuun. Kesällä 1951 käytiin keskustelua omaan kuntaan rakennettavan vanhainkodin rakennuspaikasta. Pappilan virkatalon tontti Jakkulassa asetettiin ensimmäiselle sijalle. Samaan aikaan otettiin vielä yhteyttä Pusulan, Nummen ja Kiikalan kuntiin mahdollisuudesta perustaa kuntaliittopohjainen vanhainkoti, mutta vastaukset olivat kielteisiä. Vielä kerran tiedusteltiin Someron kunnalliskotipaikkojen ostoa, mutta Someron kunnanhallitus vastasi, ettei niiden myynti ollut mahdollista. Ainoaksi vaihtoehdoksi jäi oman kunnalliskodin perustaminen.

Rauhankallion päärakennus vanhainkodiksi

Joulukuussa 1951 kunnanhallitus ehdotti Jakkulan Pakkalan tilan ostoa vanhainkodiksi ja kesällä 1952 esitettiin, että Oinasjärven kansakoulu rakennettaisiin uuteen paikkaan ja vanhasta koulutalosta rakennettaisiin 17 hoitopaikkaa käsittävä vanhainkoti. Tammikuussa 1953 kunnanhallitus esitti Rauhankallion päätilan ostamista kunnalliskodiksi. Sosiaalihuollon piiritarkastaja, lääninrovasti ja sosiaaliministeriö hyväksyivät tilan kunnalliskotitarkoitukseen. Eeva Rauhankallio suostui alentamaan hinnan 5,5 miljoonaan markkaan, ja Rauhankallion päärakennus ja noin neljän hehtaarin tontti ostettiin Somerniemen kunnalle 25.9.1953. Samalla hyväksyttiin muutospiirustukset ja kustannusarvio, joka oli kunnalliskodin osalta 6,7 miljoonaa markkaa ja talousrakennuksen osalta 5,1 miljoonaa markkaa.

Vanhainkodin henkilökuntalehdessä *Omat jutut* vuodelta 1994 Aune Ruoho on muistellut: ”Meitä lähti valtuustoryhmä syksyllä 1953 Helsinkiin tekemään kauppakirjoja. Kahdella autolla lähdimme matkaan. Ensin tulimme Eeva Rauhankallion asunnolle keskikaupungille. Siellä hän asui taloudenhoitajansa kanssa ja hänellä oli myös naisseuralainen, nimeä en muista. Kotona oli tarjoilua, ja sitten mentiin tekemään kauppakirjat johonkin virastoon. Kauppakirjojen allekirjoittamisen jälkeen Eeva vei meidät ravintolaan syömään. Tarjolla oli hyvät ruuat, mutta juomaksi ei ollut maitoa, vaan viiniä, johon me naiset emme olleet tottuneet. Eevan seuralainen sanoi: `Muista Eeva sydäntäsi`, mutta Eeva ei huolinut

Vanhainkodin asukkaita, henkilökuntaa ja johtokunnan jäseniä 1960-luvulla otetussa valokuvassa. Takarivissä Eino Virolainen, Singrid Arola, Eva Lahtinen, Raimo Sinisalo, Anna-Liisa Juselius, Sofia Lamminen, Tyyne Pulli, Raakel Toivonen ja Aina Salminen. Edessä Vendla Hjelt ja Ida Sulavuori, sylissä Elina Lahtinen. Kuva Somerniemi-Seura.

niistä puheista. Ravintolapäivällisen jälkeen miehet eivät voineet heti lähteä ajamaan autolla, vaan kuljimme kaupungilla ja vasta illansuussa lähdimme kotiin."

Eeva Rauhankallio syntyi 1888 tilanomistaja Kaarlo Rauhankallion ja Amanda Stolpen ainoana lapsena vauraaseen somerniemeläiseen perheeseen. Suvun omaisuus oli peräisin Eevan isänisältä Kustaa Jusolalta (Rekka), joka oli liikemiesvaistonsa ansiosta noussut lähes tyhjästä pitäjän varakkaimmaksi tilanomistajaksi. Rauhankallio periytyi Kustaan ainoalle pojalle Kaarlolle ja edelleen tämän ainoalle tyttärelle Eevalle. Eeva muutti 1919 vakituisesti pääkaupunkiin ja toimi sosiaalihallituksen tilastoapulaisena vuoteen 1955 asti, jolloin jäi eläkkeelle. Kesät hän vietti Rauhankalliossa tai ulkomailla. Vauraan suvun perijätär oli ideologiselta vakaumukseltaan vasemmistolainen, mikä oli 1920- ja 1930-luvun Suomessa hyvin poikkeuksellista. Eeva Rauhankallio kuoli sukunsa viimeisenä 1974 ja lahjoitti valtaosan omaisuudestaan Suomen Kulttuurirahastolle, koska halusi säätiön kautta tukea tieteen ja taiteen parissa työskenteleviä naisia.

Kunnalliskoti oli vihdoin yli 30 vuoden ponnistelujen jälkeen saatu Somerniemelle. Vihkiäisjuhla oli 30.10.1954. Kutsuvieraiden joukossa oli muun muassa Hämeen läänin maaherra Sigurd Mattsson. Vanhainkodissa oli 16 hoitopaikkaa, joista sairasosastolla kuusi. Ensimmäiset asukkaat tulivat 2.11.1954, joista osa oli Someron Härkälän vanhainkodista siirtyneitä. Ensimmäinen johtajatar Varma Paimela oli virassa 1954–55, Martti Mäntynen 1955, Eila Lautto 1956–57, Eila Ilmén 1957–59 ja Eeva Lahtinen (Eerola) 1959–77. Aina vuoteen 1962 asti vanhainkodin henkilökuntaan kuuluivat vain johtajatar, emäntä ja talonmies. Ensimmäinen laitosapulainen, Maija Laurila, valittiin 1963 ja ensimmäiset yövalvojat Aila Harjula ja Anja Hellstedt aloittivat tammikuussa 1968. Somerniemen kunta liitettiin 1.1.1977 Someron kuntaan ja tällöin henkilökuntaan kuuluivat johtaja Eeva Eerola, vastaava apuhoitaja Aune Kinnunen, keittäjä Ritva Koskinen, laitosapulaiset Anja Lehtonen ja Helvi Mansner,

Kunta lahjoitti 1971 vanhainkodille somerniemeläisen taiteilijan Ingrid Söderströmin maalaaman taulun ***Vanhuksen kahvihetki****.*

talonmies Erkki Lindroos ja yövalvojat Martta Oksanen ja Anja Varjo. Anja Lehtonen tuli laitosapulaiseksi 1966 ja oli virassa vuoteen 2013 sekä sen jälkeen ”tuuraajana” vuoteen 2018 eli 52 vuotta. Ritva Koskinen oli keittäjänä 28 vuotta.

Somerniemen kunnalliskoti Oinasjärven rannalla vanhassa maalaistalossa oli kodinomainen hoitolaitos vailla laitosmaisuutta. Puutarhaa oli paljon ja perunat saatiin omasta maasta koko vuodeksi. Oli marjapensaita ja omenapuita. Asukkaiden virkistykseksi järjestettiin monenlaista toimintaa. Oli retkiä, teatterimatkoja, leiripäiviä, joulu- ja juhannusjuhlia sekä omaistenpäiviä. Seurakunnan toimesta oli hartaushetkiä, kinkereitä ja syntymäpäiväjuhlia. Rovasti Sorsavirran aikana pidettiin lähes kaikille vanhainkodissa kuolleille muistoseurat. Somerniemen kirkosta välitettiin sunnuntain jumalanpalvelukset Rauhankallioon puhelimella.

Vanhainkodin asukkaiden joukossa oli myös muutamia kehitysvammaisia. Yksi heistä oli Anna-Liisa Juselius, joka tuli äitinsä kanssa 1938 Härkälän kunnalliskotiin ja siirtyi sieltä Rauhankallioon ensimmäisten joukossa 1954. Hän teki talon töitä, perkasi kasvimaata, laittoi ruokaa, siivosi ja leikkasi matonkuteita. Anna-Liisa oli kuollessaan 84-vuotias ja vietti vanhainkodissa elämästään 54 vuotta.

Mittava peruskorjaus kunnalliskodissa tehtiin 1960-luvun lopulla. Hoitopaikkojen virallinen määrä aleni neljääntoista 1970 alussa ja sairasosasto lakkautettiin vuoden 1974 alusta. Vanhainkodin lähelle valmistui 1970 vanhustentalo, joka käsitti kymmenen yksiötä ja kaksi kaksiota. Kuntaliitoksen jälkeen vanhainkodista tuli Someron vanhainkodin osasto ja nimi muutettiin Rauhankallion ryhmäkodiksi lokakuussa 1999. Yksikön kaksitoista asukasta olivat vuokralaisia, jotka ostivat hoidon sekä ruokapalvelut ja pyykinpesun Someron kaupungilta.

Lakkauttamisen monet vaiheet

Puheet Somerniemen vanhainkodin lakkauttamisesta tai sen toiminnan muuttamisesta alkoivat jo 1970-luvun lopulla ja jatkuivat usean vuosikymmenen ajan. Loppuvuodesta 2013 perusturvalautakunta ja kaupunginhallitus esittivät Rauhankallion lakkauttamista, mutta kaupunginvaltuusto päätti tarkastella tilannetta uudestaan Katajakodin valmistuttua. Syksyllä 2014 perusturvalautakunta esitti ryhmäkodin lakkauttamista maaliskuun 2015 loppuun mennessä äänin 7-4. Kaupunginhallitus oli samaa mieltä äänin 6-3. Valtuuston kokouksessa 10.11.2014 käytettiin lukuisia puheenvuoroja ja käytiin kiivasta keskustelua puolesta ja vastaan. Eräs valtuutetuista kauhisteli liitteiden määrää toteamalla, ettei ollut ennen saanut eteensä sellaista nivaskaa asiasta tai asian vierestä. Hänen mielestään lakkauttamispäätöstä ajettiin kuin käärmettä pyssyyn. Kokouksessa valtuutettu Kati Fonsell-Laurila teki esityksen, että Rauhankallion toiminta jatkuisi ainakin vuoden 2017 loppuun ja tämä esitys voitti äänin 21–14. Keskustan, kokoomuksen ja SDP:n rivit hajosivat äänestyksessä. Enemmistö valtuutetuista ei löytänyt asiallisia perusteluja Rauhankallion sulkemiselle.

Välittömästi kunnanvaltuuston päätöksen jälkeen toimitettiin Lounais-Suomen aluehallintovirastolle kantelu ja epäkohtailmoitus. Kantelun mukaan Rauhankallion tilat ympäristöineen eivät mahdollistaneet asukkaan toimintakyvyn ylläpitämistä. Kaksi viikkoa myöhemmin virasto sai vielä toi-

sen kantelun liittyen ryhmäkodin toiminnan jatkumiseen. Aluehallintovirasto totesi vastauksessaan 14.6.2017, että kunnan tulee etsiä tilanteeseen kestävä ratkaisu ja virasto seuraa tilannetta.

Syksyllä 2017 perusturvalautakunta esitti Rauhankallion lakkauttamista kesäkuun loppuun mennessä 2018. Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 30.10.2017 esittää valtuustolle äänin 5-4, että ryhmäkoti lakkautetaan ja asiakkaille etsitään Somerolta jatkopaikat kesäkuun loppuun 2018. Valtuuston kokouksessa 6.11.2017 lakkauttamista vuoden 2018 aikana kannattaneet voittivat äänin 24–11.

Rauhankallion ryhmäkodin lakkauttamista vastustivat alusta asti paitsi somerniemeläiset niin myös asukkaiden omaiset. Kotiseutuyhdistys Somerniemi-Seura arvosteli sitä ylimielistä tapaa, jolla vanhuksia ja heidän omaisiaan oli kohdeltu. ”Rauhankallio muistuttaa vanhustenhoidon oppikirjaihannetta ja on taloudellinen ylläpitää. Kuitenkin kaupungin viranhaltija pyysi aluehallintoviranomaisen lausuntoa ja vanhainkodin tiloista löytyi puutteita. Ne tosin koskivat vain uudisrakennusta tai saneerauskohdetta eivätkä suinkaan jo vuosia ollutta yksikköä.”

Kaupunginvaltuuston päätöksestä tehtiin valitus Turun hallinto-oikeuteen. Valituksen tehnyt omainen katsoi päätöksen olleen lainvastainen, koska asukkaita, omaisia ja henkilökuntaa ei kuultu ennen sulkemispäätöstä. Ensimmäinen infotilaisuus koko lakkauttamisprosessin aikana pidettiin vasta tammikuussa 2018, ja heti sen jälkeen alkoivat siirrot muihin yksiköihin. ”Ihan kiusan vuoksi korotettiin vielä vuokrakin ja vuokrasopimus kuitattiin muistisairailla ihmisillä.” Hallinto-oikeudelle lähettämässään lausunnossa kaupunginhallitus korosti, että asukkaat, omaiset ja työntekijät eivät olleet yksikön lakkauttamista koskevassa asiassa asianosaisia ennen lakkauttamispäätöstä. Oikeuden päätöstä ei tässä tapauksessa jääty odottamaan, vaan ryhmäkodin asukkaat siirrettiin uusiin hoitopaikkoihin ja toiminta päättyi 2.5.2018. Päiväkoti Leppäkertun toiminta siirtyi ryhmäkodin piharakennuksesta 30.7.2018 osaan Rauhankallion päärakennusta. Samoissa tiloissa aloitti Oinasjärven kansakoulu toimintansa vuosina 1901–1906. ■

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Kiinteistönhoito Talikka Ky
J. Talikka Ky

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Shell Somero
Autopalvelu Lemberg Oy
Joensuuntie 3, (02) 748 5821

Rauhallista ja rentouttavaa Joulun aikaa
FYSIOTERAPIA-, HIERONTA- JA LIIKUNTAPALVELUT
Someron Fysioterapia
puh. (02) 748 7047
www.someronfysioterapia.fi
SomerKunto
puh. 040 751 7569
www.somerkunto.fi
Joensuuntie 36, 31400 Somero

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Autokorjaamo- ja maalaamo
Ilpo Lemberg Ky
Kulmatie 5, (02) 748 5395

Rauhallista Joulua ja Onnea vuodelle 2019!

ISÄNNÖINTI- KIINTEISTÖNVÄLITYS- KIRJANPITOPALVELUT

opkk.fi
OP-Kiinteistökeskus

Joensuuntie 13, 31400 Somero
Puh. 010-256 1314
www.lopkk.fi

Kiinteistöjen ja mökkien kunnostukset
✓ Kannonjyrsintää
✓ Kaikki rakennusalan työt
✓ Kaikki kiinteistöjen kunnostustyöt
✓ Kunnostustyöt myös AVANT-pienkuormaajalla
T:MI OLLI BERTLING
Kaurakedontie 157
31520 Pitkäjärvi
040 828 4112
www.ollibertling.fi • olli.bertling@gmail.com

Autoilija
KAI AALTONEN
☎ 0400 721 427

Käy tutustumassa:
www.someroseura.fi
www.somerniemi.fi
www.facebook.com/someroseura
www.facebook.com/SomerniemiSeura

Hyvää Joulua!
TERVETULOA PALVELEVAAN RAUTA-MAATALOUS JA PUUTARHAKAUPPAAN
RAUTANET
Rautanet Somero
p. 02-484 060
Av. ma-to 8.00-17.00, pe 8.00-18.00, la 9.00-14.00
Rautanet Koski
p. 02-484 920
Av. ma-to 6.30-16.30, pe 6.30-18.00

ÄMYRI
KESÄLLÄ ALUEENSA YKKÖNEN
Hyvää Joulua! Turvallista Uutta Vuotta 2019
Suomen Kaunein Kesälava 2015
Hopeaa 2016, 2017 ja 2018
amyri.fi
02 7482 937
info@amyri.fi

ILMALÄMPÖ-
VILART
PUMPPUASENNUS
Kassatie 3-5, 31400 Somero, Puh. 040 510 8906

Aitan katon malkapuut uusittiin.

Kotiseututyötä hyvässä seurassa

SOMERO-SEURAN TAPAHTUMARIKAS VUOSI 2018

Kuvat Olli Nuotio, Ari Kostamo ja Juha Heikkilä

Somero-Seuran vuoden 2018 ensimmäinen urakka oli nettisivujen reeraaminen. Otimme sivuston julkaisualustaksi Yhdistysavaimen julkaisutyökalun ja pistimme sisällön sekä rakenteen uusiksi. Nostimme tärkeimmät asiat paremmin esiin: Torppamuseon ja muut museokohteet sekä Someron Joulun. Saatavilla on nyt myös skannattuina pdf-tiedostoina Someron Joulun arkisto.

Pidämme huolta myös jäsenrekisteristämme Yhdistysavaimen järjestelmällä. Se on monipuolinen väline aktiiviseen jäsenviestintään.

Museoilla tapahtumia ja talkoita

Torppamuseon kesä käynnistyi toukokuussa koululaisille järjestetyllä museopäivällä, jossa Olla-Riitta Aarikka esitti monologin Åvikin historiasta.
Museo oli avoinna koko kesän aina elokuun loppuun asti. Torppamuseosta huolehtivat museoemännät Marja-Liisa Laaksonen ja Marika Haapala. Seura palkkasi myös kaksi somerolaista nuorta kesätöihin.

Kesäkuussa museolla nautittiin kanteletaiteesta perinnemusiikin tohtori Arja Kastisen soittaessa tuvassa muinaista musiikkia museokanteleillaan. Kastisen musisoinnin jälkeen järjestettiin kesän ensimmäinen kyläilta, jossa Leena Kerko muisteli Kerkolan kylän elämää menneinä vuosikymmeninä.

Toinen kyläilta pidettiin elokuussa, jolloin Juhani Lakio ja Pertti Toukkari kertoivat Kimalasta. Toukkarin aiheena oli Oskar Konsinin aika ja erityisesti kartanon puutarha. Lakio kertoi 1940- ja 50-lukujen Kimalasta, siirtolaisten tulosta Kimalaan sekä Anna Avellanista.

Kummassakin kyläillassa tupa oli väkeä täynnä. Kyläiltoja jatketaan taas ensi kesänä.

Koko kesän ajan Torppamuseolla oli esillä Arkistojen kätköissä -näyttely, jossa oli esineistöä Somero-Seuran arkistosta ja Pitäjänmakasiineista.

Lehtikuusi museon tikkaita varten kaadettiin Kari Järvisen tiluksilta.

Viinanpoltto kautta aikain -näyttely alkoi keskustelutilaisuudella.

Leena Kerko muisteli entisajan elämää Kerkolan kylässä.

Arja Kastinen loihti museolla muinaista tunnelmaa museokanteleillaan.

Sydänystävä-kassi on tehty vaatteiden valmistuksessa yli jääneestä tekstiilijätteestä

Myös Sauhutupa, Savenvalajanmuseo, Pitäjänmakasiinit, Perinnehuone ja Peltotyökalumuseo olivat avoinna kaksi päivää kukin kesän aikana.

Olli Nuotion organisoimissa tiistaitalkoissa saatiin kunnostettua Torppamuseon aitan katto, tehtyä uudet palotikkaat, raivattua Härkätien varren vesakkoa sekä siivottua museon pihaa ja rakennuksia. Myös Pitäjänmakasiineilla siivottiin. Olemme erittäin kiitollisia kaikille talkoisiin osallistuneille!

Viinanpolttoa ja kassikauppaa

Heinäkuussa Kiiruun kivimakasiinissa järjestettiin Ahti Kukkosen johdolla Viinanpoltto kautta aikain -näyttely. Viinanpolton lisäksi esillä olivat viinin-, oluen- ja limsanteko. Maistettavina oli näyttelyä varten tehtyjä limonadeja.

Luonnonvarojen säästämiseksi, jätteen vähentämiseksi ja ilon tuomiseksi ihmisille Ari Kostamo suunnitteli kaikin tavoin kestävän kassin jokaiselle Somero-Seuran ystävälle. Sydänystävä-kassi on tehty vaatteiden valmistuksessa yli jääneestä tekstiilijätteestä.

Järjestimme Facebookissa arvonnan, johon osallistui 160 henkilöä. Kymmenelle voittajalle lahjoitimme Sydänystävä-kassin. Kassia myydään Someron Kirjakaupassa ja Pellavakeskuksessa

Tätä edessäsi olevaa Someron Joulu -lehteä tehtiin koko loppukesä ja syksy, ja lehti valmistui marraskuun lopussa. Lehteä myydään Ruokavassa, Someron Kirjakaupassa, K-Supermarket Härkätiessä ja S-Marketissa. Ilmoitusmyynnistä vastasi Olli Nuotio, päätoimittajana toimi Juha Heikkilä ja toimitussihteerinä Marika Haapala. Manu Kärki toimi yhteyshenkilönä Somerniemen suuntaan ja toimitti hyviä valokuvia. Lehden taittoi Jouni Hyvärinen. Oikolukijana toimivat Pekka Salminen ja Outi Talonen. ■

Somero-Seura ry:n hallitus 2018

Kalle Alhoranta

Tuomo Grönholm

Marika Haapala (puheenjohtaja)

Juha Heikkilä (sihteeri)

Ari Kostamo

Ahti Kukkonen

Marja-Liisa Laaksonen

Olli Nuotio (varapuheenjohtaja)

Marja-Leena Vikman (rahastonhoitaja)

Petri Siviranta (varajäsen)

Kimmo Talikka (varajäsen)

Vuonna 2018 Somero-Seuralla oli jäseniä 142.

Somerniemi-Seura ry

Vuoden 2018 toiminta-kertomus

Yleistä yhdistyksen toiminnasta

Vuosi 2018 on seuran 43. toimintavuosi. Seuran vuosi kului melko perinteisin menoin.

Johtokunta

Vuonna 2018 seuran johtokuntaan kuuluivat Virpi Eloranta, Pentti Harjula, Raija Hirvikorpi, Chiraq Honkanen, Pasi Lindroos, Marjukka Malkki, Leo Malkki ja Hanna Pukkila-Toivonen. Seuran uudeksi puheenjohtajaksi valittiin vuoden 2017 syyskokouksessa Juhani Teräväinen. Seuran varapuheenjohtajana toimii Virpi Eloranta ja sihteerinä Hanna Pukkila-Toivonen. Toiminnantarkastajina toimivat Teuvo Aaltonen ja Pentti Manner.

Jäsenet ja tiedottaminen

Vuoden 2018 lopussa jäseniä oli 103. Jäsenmäärä kasvoi vuoden aikana 3 henkilöllä. Jäsenille lähetettiin jäsenkirjeet ennen kevät- ja syyskokouksia. Tiedottamiskanavana ovat myös somerniemi.fi-nettisivut, joita ylläpitää Marko Sirro sekä uutena Somerniemi-Seuran Facebook -sivut. Seuran ja kesätorin sivujen Facebook-vastaavana toimii Virpi Eloranta.

Kokoukset

Somerniemi-Seuran kevätkokous pidettiin 25.3.2018 Kesätorin Metsolassa, ja esillä olivat sääntömääräiset asiat. Kokouksessa käsiteltiin edellisen vuoden toimintakertomus ja tilinpäätös, johtokunnalle myönnettiin tili- ja vastuuvapaus. Manu Kärki valittiin Seuran edustajaksi Suomen Kotiseutuliiton vuosikokoukseen.

Syyskokous pidettiin 18.11.2018 Kesätorin Metsolassa. Kokouksessa käsiteltiin sääntömääräiset asiat. Johtokunta on kokoontunut tarpeen mukaan.

Seuran järjestämät tilaisuudet

Kesätorin 31. toimintavuosi käynnistettiin torin siivoustalkoilla 12.5. Talkoissa huhki yli viisikymmentä torin siivoajaa. Kesätori avattiin 26.5. ja viimeinen toripäivä oli 25.8.2018.

Torikirkko järjestettiin tänäkin kesänä kaksi kertaa, kahvituksesta vastasivat jälleen Somerniemen Martat.

Kesän 2018 Torineuvokseksi valittiin Vilhelmiina Halinen.

Hyvän suosion saanut koiraparkki-toiminta jatkoi kesällä innokkaiden 4H-kerholaisten vetämänä.

Kesän aikana järjestettiin myös perinteinen hattupäivä.

Kesätorilla oli vierailijoita kesän aikana noin 40 000.

Heinäkuussa järjestettiin Manu Kärjen opastama kotiseuturetki. Sen aikana kierrettiin Palikaisten kautta Siikjärven leirikeskukseen, sitten suunnattiin Salkolan kylään. Sen jälkeen tutustuttiin Jakkulassa Pöökin torppaan ja Somerniemen VPK:n kalustoon ja toimintaan.

Vuoden päättymistä juhlistetaan uudenvuoden kokolla ja komealla, kehutulla ilotulituksella. Uudenvuodenpuheen pitää perinteisesti torineuvos.

Muu toiminta

Somero-Seuran kanssa jatkettiin yhteistyötä Someron Joulu -lehden toimitustyön merkeissä.■

Vesa Toukkari

Isä, poika ja hyvä henki

Musiikkiin liittyviä muistoja isästäni Antti Toukkarista, sellaisena kuin hänet kuulin ja koin.

Ensimmäiset soittimiin ja musiikkiin liittyvät muistoni tulevat varhaislapsuudesta 1970-luvun lopusta. Erityisesti isän kitaralaukun tuoksu on jäänyt vahvasti mieleeni. Muistan istuneeni pikkuautojen kera tyhjässä kitaralaukussa leikkien, kun isä on tapaillut säveliä kitarastaan. Kitaraan en luonnollisesti saanut koskea alhaisen ikäni vuoksi. Enkä myöskään muista, mitä isä silloin soitti. Tapailiko hän kenties omia sävellysaihioitaan?

Minä

Minä olen Vesa Antero Toukkari, muusikko, kuten oma isäni ja hänen isänsä. Olen syntynyt Forssan sairaalassa joulukuussa 1975 vanhempieni esikoislapseksi. Sain vielä pikkusiskon, Katin (nyk. Kati Saarinen), tammikuussa 1977. Henkikirjani ovat olleet aina Somerolla, kuten isänikin.

Kun itse tulin isäksi 35 vuotta myöhemmin, kertoi kirjailija Kai Linnilä minulle kuinka ylpeä ja onnellinen Antti oli minun syntymästäni. Isäni rakasti minua koko elämänsä, vaikka välillä olin hankala ja vaikeasti rakastettava aikuinen lapsi.

Antin lapsuus

Isäni Antti Toukkari syntyi Kimalan kylässä Somerolla 3.3.1951. Musiikki tuli hänen elämäänsä vasta 13-vuotiaana Pertti-serkun (Pertti Toukkari s. 1948) myötävaikutuksella, Antin isän Aarnen (Aarne Toukkari 1918–1964) kuoleman jälkeen. Serkukset aloittivat yhteisen musisoinnin tenoribanjoilla kotitalossaan, Kimalan kartanon vanhan päärakennuksen yläkerrassa, nykyisessä punaisessa kamarissa.

Jostain syystä Aarne ei pojalleen musiikkia opettanut, vaikka muun muassa vaimoaan Tyyneä (Tyyne Toukkari 1918–1974) sekä tyttäriään Pirkkoa (nyk. Pirkko-Leena Lavikainen s. 1945) ja Tuulaa (nyk. Tuula Careless s. 1947) hän opetti laulamaan virsiä moniäänisesti. Veljenpojalleen Pertille Aarne opetti musiikin teorian alkeet ja jonkin verran oikeaoppisia sormituksia banjolle.

Aarne oli ennen toista maailmansotaa saanut oppia viulunsoittoon ja lauluun Viipurin musiikkiopistossa. Suvussa liikkuvien tarinoiden mukaan hänestä piti tulla kanttori, mutta Aarnen ankara isä oli esteenä opintojen jatkumiselle. Ja sitten tuli sota, jonka jälkeen alkoi pesänrakennus Tyynen kanssa.

Antti oli oppinut lukemaan jo neljän vuoden iässä ja oli kirjallisesti lahjakas. Aarne oli vähäisestä koulutuksestaan huolimatta sivistynyt mies ja kannusti poikaansa lukemaan sekä kirjoittamaan. Antti luki jo alle kymmenvuotiaana aikuisille suunnattuja kirjoja ja nautti kirjojen sekä lehtien lukemisesta läpi elämänsä.

1960-luvun alussa Aarne veti Kimalan nuorille keskustelukerhoa, jossa opiskeltiin muun muassa kokoustekniikkaa. Antti oli liian nuori kyseiseen kerhoon, mutta Anttia vanhemmat siskot Pirkko ja Tuula olivat mukana toiminnassa.

Nuoruus

Kun Pertti-serkun kanssa oli aikansa banjoiltu, Antti tarttui siskonsa Tuulan klarinettiin. Tuula soitti yhteiskoulun orkesterissa klarinettia ja oli sieltä saanut soittimen hallintaan liittyvät perusteet. Myös Antti liittyi koulun orkesteriin, joka soitti helppoja sovituksia klassisen musiikin helmistä. Isänä Antti puhui vähän kouluvuosistaan, tai tästä orkesterista. Yhden tarinan hän kertoi minulle orkesterista ja sen johtajasta lehtori Leo Hillebrandtista:

Kuva: Antti Toukkari ylärivissä keskellä. Muut jäsenet Seppo Tuomonen (rummut), Kari Santakangas (harmonikka) ja Pentti Mäenpää (basso).

”Meitä oli neljä klarinetistia pultissa (orkesterin puhallinsektion osa), ja huomasin jo aikaisessa vaiheessa, että olin pisimmällä soittimeni kanssa. Kun vierustoverin, tämä vauraan perheen musikantin klarinetti vingahti tahattomasti rikkoen yhteissoinnin, käski lehtori Hillebrand minun pitää huoli sektion puhtaudesta. Hän ei (onneksi) kehdannut sanoa, että minä olisin soittanut väärin tai huonosti, vaan halusi välttää tämän parempaan väkeen kuuluvan nuoren moittimisen. Minähän olin tuolloin vain köyhän yksinhuoltajan lapsi”.

Antti ja Pertti perustivat 1960-luvulla oman tanssiorkesterin, johon kuuluivat myös Seppo

Tuomonen (rummut), Kari Santakangas (harmonikka) ja Pentti Mäenpää (basso). Ohjelmisto koostui sen aikakauden tanssimusiikista, jota Pertti oli sovittanut kokoonpanolle sopivaksi.

Antti soitti alkuun klarinettia, joka vaihtui melko pian muodikkaaseen saksofoniin. Isäni kertoi myöhemmin, että käyttämänsä klarinetti oli erinomainen soitin laadultaan sekä kunnoltaan, ja vaihtoi sen silkkaa tietämättömyyttään halpaan loppuun soitettuun tenorisaksofoniin Salossa paikallisessa radioliikkeessä. "Ilmankos kauppias teki mielellään poikien kanssa kaupat", totesi isä minulle asiasta.

Orkesteri teki myös ravintolakeikkoja, joihin Antti oli liian nuori. Hänellä oli ensimmäisen vuoden aikana äiti Tyyne mukana esiliinana, kunnes pojat tajusivat valehdella Antin todellisen iän. Pertti ja Antti soittivat myös Lasse Santakankaan kanssa keikkoja ja harjoittelivat Santakankaan talon yläkerrassa yömyöhään. Isä muisteli minulle vielä viimeisenä keväänä, kun ajelimme Kaurakedon maisemissa, Lassen soittointoa maataloustöiden lomassa. Sellaista kellonaikaa ei kuulemma ollutkaan, ettei harjoitusten päätteeksi menty Santakankaiden tupaan kahville.

Pertti Toukkarin orkesteri soitti useimmiten instrumentaaleja koko illan, sillä kukaan pojista ei uskaltanut julkisesti laulaa. Isä kertoi myös, että joskus ravintolakeikoilla oli jopa naislaulaja. Kun Pertti lopetti soittamisen opintojen takia, teki bändi vielä hetken keikkoja Antin johdolla.

Armeija

Antti meni suorittamaan varusmiespalvelua Porin prikaatiin Säkylään vuonna 1970, ja sielläkin pääsi soittamaan. Tosin välillä oltiin ojan pohjalla leikkimässä sotaa. Jo ennen keskikoulun päättymistä Antti kävi armeijan soitto-oppilaskoulun pääsykokeissa. Ikäänsä nähden kokeneena muusikon alkuna hän läpäisi testin, mutta ongelmaksi tuli vielä kesken ollut koulu. Isä kertoi minulle myöhemmin: "Kapiaiset sanoivat minulle, että tervetuloa suoraan soitto-oppilaaksi ilman uusintakoetta, mutta vasta kun olet saanut päättötodistuksen." Isä suoritti keskikoulun rimaa hipoen, mutta ei mennyt soitto-oppilaaksi, vaikka paikka oli auki. Sen oven avaamatta jättämistä isä harmitteli useasti. Olisi saanut paljon oppia nuotinlukuun, joka jää useasti itseoppineilla muusikoilla heikoksi. Lisäksi olisi saanut puhaltimien hallintaan kunnollista oppia, päivärahaa, ruokaa, valtion tarjoaman punkan ja ammatin.

Puolustusvoimilla oli vuonna 1970 ensimmäistä kertaa Suomea kiertävä SA INT -show. Isäkin pääsi soittotaitonsa avulla mukaan puhallinsektioon, jossa oli mukana oikeita opiskelleitakin muusikoita. Isä hämmästeli vielä viime vuosinakin trumpetisti Simo Salmista, joka pystyi soittamaan mitä tahansa risuaitaa (vaikean sävellyksen nuotinnos) ja vielä transponoimaan (soittaa sävelmä toisesta sävellajista) mihin tahansa kahdestatoista eri sävellajista.

Orkesterin rummuissa oli Paula Koivuniemen veli Martti, joka myöhemmin oli mukana myös poliisien soittokunnassa. Juha Kormano (kitara) oli ainoa tämän yhtyeen soittotoveri, johon isä oli koko loppuelämänsä yhteydessä. Juha Kormano kertoi minulle isän kuoleman jälkeen hauskan tarinan, jossa Antti osasi olla myös primadonna. Kun piti siirtää Hammond-urut autoon tai lavalle (paino reilusti yli 100 kg), Antti kieltäytyi vedoten sormiensa herkkyyden kärsivän. Isä vei tämän "primadonnuuden" korkeammalle tasolle 1990-luvulla, kun soitin hänen kanssaan samoilla keikoilla. Kun tuli roudaamisen aika (eli orkesterilaitteiden purku ja kuljetus), isä jutteli jonkun asiakkaan kanssa henkeviä ja näin oli näennäisesti velvollinen välttämään tuon pakollisen pahan, joka kuuluu soittamisen sivutuotteisiin tai iloihin, kuten joku vääräleuka minulle kerran sanoi.

SA INT -show kävi esiintymässä muun muassa tyttökodissa, jossa oli 13–18-vuotiaita nuoria neitoja. Varusmiehiä kiellettiin rangaistuksen uhalla pysymään kaukana läheisistä (lue: intiimeistä) kanssakäymisistä neitojen kanssa. Tytöt olivat iloisia nuorten muusikoiden rikkomista arkirutiineista. Osa tytöistä kertoi karmivia juttuja tyttökodin oloista. Isä oli tuolloin ajatellut, että kaltoin kohdellut nuoret liioittelevat, ehkä hakevat huomiota. Mutta myöhemmin, kun asioita tuli julkisuuteen, tajusi, että tottahan ne tyttöparat puhuivat.

Yleisradio myös tallensi varusmiesten bändiä studiossaan. Nauhat ovat sittemmin Ylen vasemmistoaikojen tyyliin saaneet uudelleen äänityksenä (alkukantaista kierrätystä) venäläistä balettia tai Jukolan viestin selostusta. Meille jälkikasvulle ei tämän ohjelmistopolitiikan takia jäänyt kuin isän tarinat.

Myös ensimmäinen lentokoneella matkustus oli armeijan bändin ansiosta. Tosin isälle se ei ollut mukavaa. Sotilaskoneen olematon paineistus aiheutti isälle tärykalvon repeämisen.

Ravintolamuusikkona

Pakollisen armeijakomennuksen jälkeen isä soitti eri puolilla Suo-

mea ravintolamuusikkona alati vaihtuvissa kokoonpanoissa soittaen alttosaksofonia sekä sähkökitaraa. Isä muisteli usein minulle porilaista kitaristia Mikko Latvalaa ja hänen hienoa ammattimaista soittoaan. Mikko opetti isälle muun muassa sambakompin, jolla pärjää, jos lattarirytmit on vieras käsite bändissä.

Vuonna 1970 Antti oli saanut hankittua ensimmäisen kunnon saksofonin osittain kummitätinsä perintörahoilla. Soittimen hän osti uutena Soitin-Huttuselta 1290 markan hintaan. Tällä hienolla Selmerin Mark VI -mallilla isä soitti lopun elämänsä.

Vuoden 1970 aikana kitaristi Pentti Aho ja laulaja Rauli ”Badding” Somerjoki lähestyivät Anttia yhteistyötä toivoen. Edellä mainitut miehet olivat tunnettuja perinteisen rock- ja pop-musiikin soittamisesta, joka isälleni oli vieraampaa. Isä oli hetken empinyt miesten tarjousta, mutta oli lopulta taipunut kokeilemaan rajojaan rock-kitaristina Pentin siirryttyä bassoon. Bändi sai nimen Oy Niittisydän Ab, jossa vakiosoittajana rumpujen takana oli Raulin veli Kari Somerjoki. Karista tuli isän hyvä ystävä, ja hän vieraili kodissamme usein 1970- ja 80-luvuilla.

Sen aikainen Baddingin ohjelmisto oli sillisalaattia, joka koostui evergreeneistä, tanssimusiikista ja vanhasta rockista (Chuck Berry, Elvis, Yardbirds, Animals, etc.). Eli ei isän tarvinnut Jimi Hendrixiksi muuttua. Näitä Oy Niittisydän Ab:n vaiheita on käsitelty Badding-aiheisissa kirjoissa paljonkin. Isän Badding-pesti aloitti loppumarssinsa kesäkuussa 1972, kun hän tapasi tulevan äitini Marja Mikkolan (nyk. Marja Toukkari s. 1952). Viimeiset Niittisydämen keikat isä soitti elokuussa 1972.

Pertti Riikosen yhtye

Baddingin bändin pölyt eivät olleet kunnolla laskeutuneet, kun Pertti Riikonen (harmonikka, laulu) otti isääni yhteyttä pyytäen keikoille kitaristiksi ja saksofonistiksi. Ensimmäisellä keikalla Antti soitti ensimmäisen setin kitaraa, ja tarkoitus oli aloittaa toinen setti saksofonisoololla.

Pertti ei ollut kuullut ennen Antin saksofonin soittoa ja kuulutti toisen setin alkuun: ”Nyt orkesterin solistina esiintyy saksofonisti Antti Toukkari.” Isän saksofonista putosi samalla sekunnilla soittimen läpän huopa, jota pian naamastaan punoittava soittaja ei huomannut. Kun saksofonin samettisen aloitusfraasin piti tulla soittimesta ulos, ohitti tämän mielikuvan kirskuva ja kiljahteleva Archie Shepp -tyylinen freejazzmeteli, joka loppui soittajan nöyrään pyyntöön: ”Jatka Pertti eteenpäin.” Isä ymmärsi heti, että soittimessa oli jokin vika ja siinä samassa huomasi pudonneen huopatyynyn jalkojensa välissä. Isä kertoi, että Pertti katsoi soittaessaan häntä miettien, että mikäköhän mielipuoli lavalla mukana onkaan. Onneksi isä sai saksofoninsa korjattua takahuoneessa, ja palasi lavalle tanssimusiikin Charlie Parkerina.

Pertti Riikosen yhtye soitti Etelä-Suomen ravintoloissa viikkokiinnityksiä, toisinaan häitä pitkin pitäjää ja välillä 50-, 60- tai 70-vuotisjuhlia Somerolla ja sen lähikunnissa. Pertti Riikonen oli myös laulaja Henry Theelin viimeinen pitkäaikainen säestäjä, ja Pertin keikkojen kautta isänikin pääsi Theelin tutustumaan. Näillä Theelin säestyskeikoilla oli mukana Hannu Karvia (rummut) ja Pertin poika Mika Riikonen (basso). Kokoonpano soitti myös Henry Theelin viimeisellä äänityksellä, jossa oli kappaleet Stadin kundi ja Yölintu.

Oma tanssimuusikon urani käynnistyi isän ja Pertti Riikosen avulla. Loppukesästä 1991 isä sanoi lauantaina iltapäivästä minulle: ”Tänään poika lähdet mukaan keikalle.” Olin soittanut kitaraa muutaman vuoden, ja isä oli opettanut minulle tanssimusiikin klassikoita, kuten foxtrotsävelmä ”Sä kaunehin oot” ja vastaavia vuodesta toiseen soitettuja slaagereita.

Illan keikka oli Somerolla Pajulan kylässä Valola-nimisessä kylätalossa. Kyseessä oli perinteiset hirvipeijaiset, joissa oli orkesteri soittamassa loppuillan tanssimusiikkia. Lavalla oli jo silloin paikallisen tanssimusiikin konkareita: Pertti, isäni, Hannu Karvia ja kummisetäni (isän lapsuuden ystävä) Kari Nieminen.

Osa kappaleista oli tuttuja, osassa olin pihalla kuin lumiukko juhannusaattona. Illan mieleenpainuvin osuus oli Riikosen pihalla, kun peräkärry oli soittimista tyhjennetty. Kyseinen aamuyön tapahtuma oli palkanmaksu, johon minäkin pääsin mukaan, vaikka musiikillinen osuuteni oli vielä kovin vaatimaton.

Isän ja Pertti Riikosen viimeinen yhteistyö oli syksyllä 2017 Henry Theel 100 vuotta -konsertin merkeissä. Konsertin jälkeen oli tanssit, jolloin isän saksofoni soitti viimeisen setin tanssimusiikkia Pertin kanssa.

Isän kotikitarakoulu

Olin 12-vuotias, kun isä osti minulle ensimmäisen oman kitaran. Olin soittanut siihen mennessä kolme vuotta pianoa, joten jonkinlainen käsitys minulle oli muodostunut musiikista. Jostain syystä kitara tuntui heti alusta asti omalta soittimelta. Isän opetusmetodi oli aika suoraviivainen. Aluksi opetel-

tiin neljä sointua: A-molli, D-molli, E-molli ja E-duuriseptimi.

Tämän jälkeen isä hyräili melodiaa ja säesti sitä soinnuilla. Sitten soitimme soinnut yhdessä isän hyräillessä. Lopuksi isä soitti omalla kitarallaan melodiaa ja minä säestin soinnuilla. Tällä metodilla opettelimme toistakymmentä kappaletta.

Pikkuhiljaa opettelin samoja melodioita korvakuulolla, ja pystyimme vaihtamaan rooleja lennossa. Isä ei käyttänyt notaatiota kanssani, mutta sointukulkuja hän kirjoitti ruutupaperille, varsinkin kun kappaleet tulivat haastavammiksi. Niin kutsutulla ”stetson-metodilla” opin reilussa vuodessa niin paljon, että isä opetti minulle ensimmäiset jazzkappaleet. Ensimmäisten joukossa oli muun muassa Girl from Ipanema ja Take five, joita soitin isän kanssa koko sen yhteisen ajan, jonka yhdessä soitimme.

Isä oli graafisen alan pienyrittäjä, jonka paja oli kotimme autotallissa. Arjessamme isä oli aina paikalla, mutta aina töissä. Joskus arkena isä opetti ennen lounasta kappaleen a-osan. Syönnin jälkeen hän meni töihin pajaansa, tuli jossain vaiheessa tauolle ja opetti minulle kappaleen b-osan. Seuraavana päivänä meillä oli taas uusi kappale yhteisessä repertuaarissamme.

Hiidenlinnan Yösoitot

Reino Koivuniemi rakensi Somerniemen uljaisiin maisemiin Hiidenlinnan, jossa isäni piti 1991 oman konsertin, Hiidenlinnan Yösoiton. Näitä konsertteja isä järjesti Hiidenlinnassa kolme kertaa peräkkäisinä vuosina. Minä olin mukana ensimmäisenä vuonna Kari Niemisen sekä kosketinsoittaja Jouko Lahden kanssa.

Ohjelmisto oli evergreenejä, isän omia sävellyksiä sekä jazzstandardeja. Isä antoi aina muille soittajille tilaa, joten minullakin oli soolokappale: sähkökitaraversio Oskar Merikannon Soi vienosti murheeni soitto.

Vuodesta 1994 eteenpäin Yösoitot olivat Someron Rantatuvalla. Minun osalta nuo Rantatuvan Yösoitot alkoivat 1996 ja hyytyivät 2000-luvun alussa. Isä soitti niitä kumppaneineen vielä muutaman vuoden kunnes salolainen Risto Mäkinen jatkoi niitä.

Antti Toukkari Jazzband

Minua puri jazz-kärpänen 1994, jonka johdosta ymmärsin, että tekniikkaa sekä teoriaakin tarvitsee opetella. Kun pääsin armeijasta 1996, olin soittanut paljon ja erityisesti olin harjoitellut paljon. Armeija-aikana olin opetellut nuotinlukua sekä nuottikirjoitusta. Tämä isän nimellä toiminut terapiaorkesteri oli minun nuottikirjoituksen korkeakoulu. Kirjoitin kymmeniä, ellen toista sataa nuotinnosta bändille.

Mukana bändissä oli Hannu Karvia (rummut), Asko Lavikainen (harmonikka, isän lanko), Eero

Pakkanen (basso) ja minä. Vuosien aikana satunnaisilla Antti Toukkari Jazzbandin keikoilla kävi soittamassa Pekka Tyni (piano), Matti Välttilä (basso), Esa Tiiri (basso) ja Pekka Leppälä (piano). Pekka Leppälästä tuli näinä vuosina isän hyvä ystävä ja pitkäaikainen soittokumppani. Herrojen yhteinen musisointi jatkui isän elämän loppuun asti.

Vuonna 1999 kävimme tallentamassa yhteissoittoamme Koijärvellä, Lassi Lindqvistin studiolla. Mukana oli Hannu Karvia, Eero Pakkanen, Asko Lavikainen ja minä. Tallensimme ainoastaan jazzstandardeja ohjelmistostamme. Jostain syystä emme tallentaneet nauhalle yhtään isän sävellystä, vaikka keikoilla niitä soitimme. Tämä kokoonpano soitti keikoilla yhtä minunkin sävellystä ”Yks´ v%&/n bossa nova”, joka oli ensimmäinen sävellykseni, jota on julkisesti esitetty. Nyt 43-vuotiaana huomaan kammoksuvani sävellyksen nimeä. Se taitaa jopa jo hävettää minua.

Isän sävellykset

Isä aloitti omien melodioiden luomisen jo soittouran alkuvaiheessa 1960-luvulla. Muistan hänen maininneen, että Jutut-niminen sävellys (mukana Sininen Saksofoni -omakustanteella vuodelta 1989) on vanhin kappale, joka on säilynyt mukana. Kappale on sovitettu hieman jatsahtavaksi foxtrotiksi. Se on tarttuvan melodinen sävellys, joka rakenteeltaan ja harmonialtaan voisi olla Erik Lindströmin oppikirjasta.

Soft Rain ja Hyljätty saksofoni -kappaleet isä äänitti kahteen kertaan. Ensimmäisellä kerralla elokuussa 1979 Lahdessa Microvox-studiolla. Äänittäjänä toimi legendaarinen Pekka Nurmikallio. Kokoonpanossa oli Hannu Karvia rummuissa, Arto Koskinen pianossa ja Pentti Tapaninen bassossa. Tämä 1979 äänitetty Hyljätty saksofoni on laulettu versio. Laulajana toimi Pentti Tapaninen, ja sanat tähän kirjoitti Kari Nieminen.

Useissa isän sävellyksissä oli sanoittajana edellä mainittu lapsuuden ystävä Kari Nieminen. Karin kanssa ystävyys alkoi Lahden kansakoulussa ja jatkui läpi elämän. 1960-luvun lopussa Kari aloitti musisoinnin isäni kanssa ja heidän yhteistyötänsä on kuultavissa monissa isän lauluissa. Lapsuuden Rantatie -omakustannesingle oli kaverusten yhteistyö. Pertti Toukkari otti singlelevyn kansikuvan Kimalan Rantatiellä. Antin sävellyksiin tekivät sanoituksia myös somerolaiset Ritva Lemberg ja Ilpo Seppänen.

Soft Rain oli isän huippuhetki jazzsäveltäjänä. Kappale oli saanut alkunsa 1960-luvun lopussa, mutta vasta 1978 b-osan modulaatiot (sävellajin vaihdokset) saivat muotonsa ja kappale valmistui. Tämän kappaleen isä äänitti uudestaan 1989 julkaistulla omakustanteella Sininen Saksofoni. Myös Hyljätty Saksofoni on mukana tuolla albumilla, mutta tällä kertaa instrumentaalina.

Sain seurata vierestä isän sävellysten hiontaa 1990-luvulla, kun hän teki useampana vuonna tangon Seinäjoen Tangomarkkinoille. Isällä oli päässään melodian aihioita, joita hän lähti hiomaan hyräilemällä kitaralla säestäen, etsien varsinkin harmoniaan uusia variaatioita. Välillä hän teki tätä painokoneen vieressä, tasaisen koneen metelin säestämänä. Jos teksti valmistui melodian jälkeen, isä monesti hioi melodian paremmin tekstiin istuvaksi. Isä arvosti – ja oli myös tyyliltään – Kärki-Helismaan koulukuntaa. Toisin sanoen riimien ja tavujen piti istua melodiaan oikeaoppisesti.

Sovitin ja soitin useimmat isän 1990-luvun tangosävellysten demoäänitykset. Lisäksi tein isälle julkaistavan notaation, eli puhtaaksi kirjoitetun nuotin kilpailun lähetyspakettia varten. Isä menestyi kerran tangosävellyskilpailussa Sanna Pietiäisen kanssa. Tällä kertaa isä oli vain sanoittajana.

Isän ja minun onnistuneimmaksi yhteistyöksi mainitsisin kaksi demo-asteelle jäänyttä kappaletta. Toinen niistä on Päivi Häkkisen laulama ja sanoittama ”Kuka tunsi soittajan”, joka oli kunnianosoitus edesmenneelle Baddingille. Ja toinen on Harry Nurmen sanoittama sekä laulama ”Winter of my life”, jonka melodia oli peräisin isän arkistoista 1970-luvun alusta. Sanna Pietiäisen mies Hannu Mattila äänitti molemmat kappaleet.

Saksofoniczardas syntyi, kun isä soitti kitaralla Mustat silmät -kappaletta ja rakensi siihen mielekästä improvisaatiota. Jossain vaiheessa improvisaatio alkoi elää omaa elämää ja kitara vaihtui saksofoniksi. Kappaleen harmonia on yhtä suoraviivainen, kuin oikeissakin czardaksissa. Sovituksen teki Jani Uhlenius. Minusta tämä on isän levytyksistä laadullisesti paras. Äänitys (äänittäjänä Martin Brushane) on laadultaan ensiluokkainen, Uhleniuksen sovitus täydellinen ja isäkin soittaa ilman kompromisseja, kuin viimeistä päivää.

Isä äänitti sävellyksiään eri studioissa vuosina 1979–1995. Ensimmäiset äänitykset isäni teki legendaarisessa Microvoxilla Lahdessa ja viimeiset Masan Studiolla Letkulla. Välissä oli ainakin Ilmosen Heikin studio Somerolla ja Martin Brushanen studio Helsingissä. Itse olin 80-luvun lopulla monesti mukana äänitysreissuilla seuraamassa isän ja muiden työskentelyä. Luonnollisesti en silloin soittanut mitään (liian alhainen ikä ja soittotaito). Ehdin soittaa vain kahdella isän studioäänitteellä vuonna 1995, ja niistä toinen on Pilviliito-kappale.

Pilviliito on äänitetty Letkun kylässä, Masan Studiolla syksyllä 1995. Uskoisin sen olevan viimeinen isän jazzmainen sävellys, jonka hän tallensi studiossa. Isä soitti koko soittouransa Yön äänet ja Yön väistyessä -nimisiä bossa nova -klassikoita, ja tämä kappale on selkeästi saanut vaikutteet kyseisistä sävellyksistä. Jos oikein muistan, tallensin basisti Eero Pakkasen kanssa pohjat kahdestaan, ja muut soitot lisättiin samana iltana myöhemmin. Asko Lavikainen soittaa harmonikkaa ja lyömäsoittimia Matti Leino. Isä merkitsi minut kappaleen sovittajaksi, sillä hioimme tätä kappaletta pitkään yhdessä siskoni Katin huoneessa. Kati ei ollut kotona, vaan opiskelukaupungissaan Helsingissä ja huone oli vapaa kotiäänityksiin.

Isä teki 1990-luvun lopulla muutaman tangon, ja 2000-luvun alussa tilaussävellyksen, mutta näiden jälkeen työelämän rasitteet (pienyrittäjyys) voittivat ja luovuus jäi satunnaisiin lehtikolumneihin.

Isän ehkä viimeinen sävellys oli Muolaan hymni -niminen hitaassa ¾-rytmissä menevä, a- ja

b-osalla varustettu kappale, joka rakentuu yksinkertaisen melodian sekä pelkän pianon säestykseen. Isä esitti kappaletta pianisti Pekka Leppälän kanssa muutamia kertoja. Kappaletta duo soitti myös muun muassa työväenliikkeen juhlissa.

Otsikko ”Isä, poika, ja hyvä henki” oli Pekka Leppälän nimiehdotus isän ja minun yhteiskonsertille, joka ei koskaan toteutunut.

Isän 30 vuotta kestänyt yksityisyrittäjän ura taisi viedä voimat sävellystyöltä. Onneksi saksofoni soi vielä 18 vuotta tämänkin jälkeen.

Viimeiset hetket

Soitin isän kanssa viimeisen kerran 6. kesäkuuta 2018. Viimeinen yhdessä soittamamme kappale oli Oskar Merikannon Valse lente. Meidän oli tarkoitus soittaa Pertti Toukkarin 70-vuotisjuhlassa 9. kesäkuuta, mutta isä oli sairastunut viikkoa aikaisemmin, eikä voinut osallistua juhliin. Isän terveyden romahdus oli alkanut ja se päättyi kuolemaan 16. heinäkuuta.

Viimeisen kerran näin isäni tajuissaan sunnuntaina 15. heinäkuuta. En ollut päässyt soittokeikkojen takia katsomaan isää Tyksin osastolle kahteen päivään. Kun isä näki minut ja vaimoni Sannan, hän kysyi minulta tiukasti samalla silmiin katsoen: ”Missäs oot oikein ollu?” Kun kerroin, että olin ollut soittokeikoilla, isä hymyili minulle iloisesti. Se oli soittajan pojalta sopiva selvitys poissaolostaan. Tämän vierailun jälkeen isä vaipui syvään tajuttomuuteen, ja lähti maailmastamme pois seuraavana iltana Someron terveyskeskuksen saattohuoneessa.

Isäni oli ulospäin suuntautunut, sosiaalinen ja sivistynyt ihminen. Kiitos isä kaikesta, mitä meille annoit. Olet muistoissamme aina. Tekstisi ja sävellyksesi jäävät kertomaan meille olemassaolostasi. ■

Kanna omaisuutesi Somero-Seuran sydänystävä-kassissa!

Luonnonvarojen säästämiseksi, jätteen vähentämiseksi ja ilon tuomiseksi ihmisille toteutimme kaikin tavoin kestävän kassin jokaiselle Somero-Seuran sydänystävälle.

Sydänystävä-kassi on tehty tekstiilijätteestä, joka on jäänyt yli vaatteiden valmistusprosessissa. Kassi on ympäristöllisesti ja käytössä kestävä.

Yhden puuvillakilon tuottaminen kuluttaa 11 000 litraa vettä. Tätä kassia varten ei ole kasvatettu puuvillaa eikä kulutettu vettä. Kun mukanasi on sydänystävä-kassi, luonnonvaroja säästyy muutenkin, sillä et tarvitse muovipusseja.

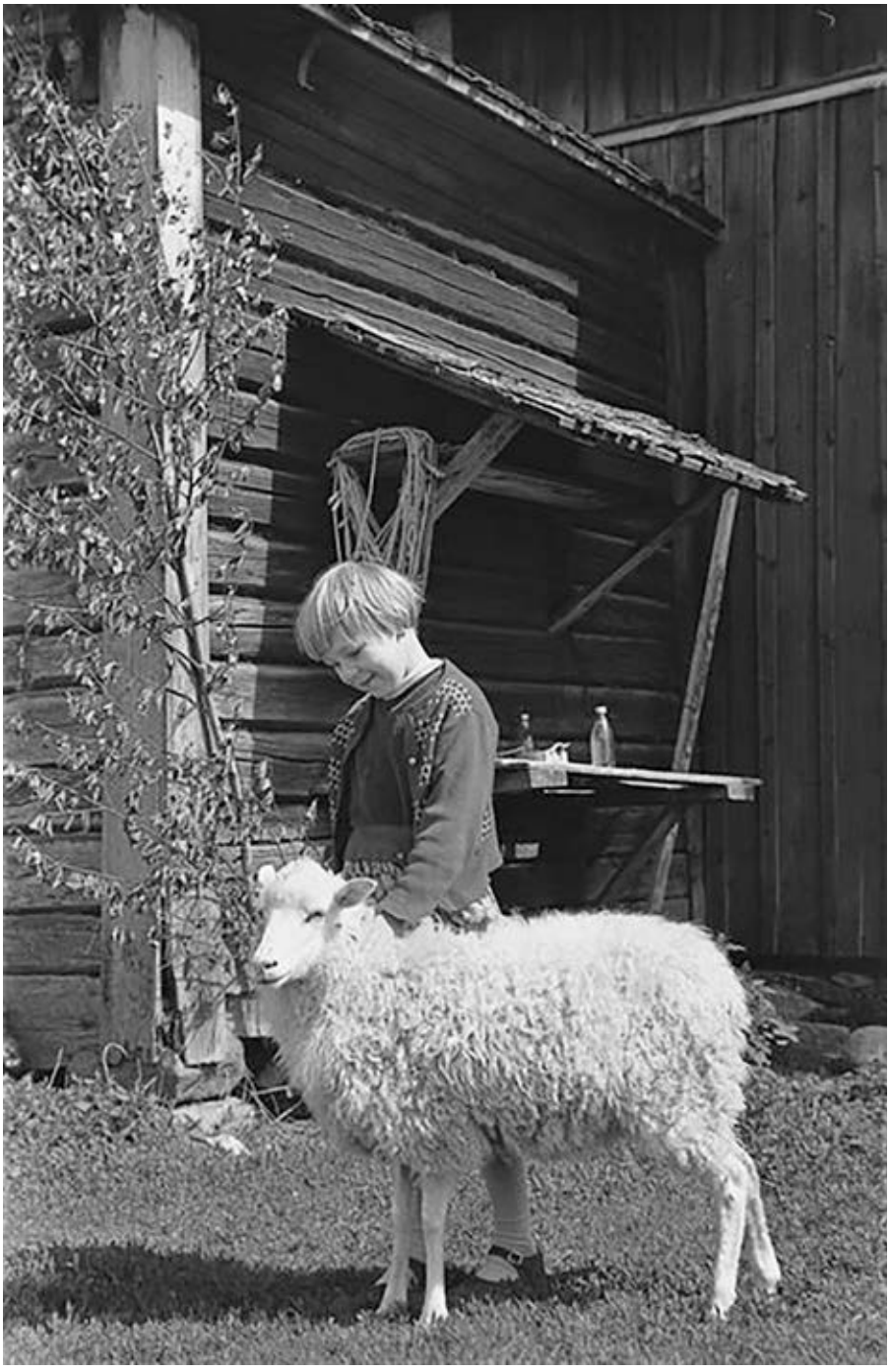
Sydänystävä-kassin on suunnitellut Ari Kostamo ja valmistanut helsinkiläinen Pure Waste.

Kassi maksaa 10 euroa. Voit hankkia omasi Someron kirjakaupasta tai Pellavakeskuksesta.

Kassin myynnistä saatava tuotto käytetään somerolaisten lasten ja nuorten hyväksi.

Olavi Virtanen

Vällyjen alla ja päällä

Pikkutyttö ja lammas Kylä-Väiskän talolla Laitilassa. Kuva Museovirasto/ Inkeri Pirkka 1957.

Kun olin pieni vauva, äitini vei minut ulos päiväunille. Silloin oli kylmä, -30 astetta, oli talvisodan aikaa. Isäkin oli sodassa – ja jäikin sinne. Isoäitini oli kuollut edellisenä vuonna. Hänen vaatteensa joutuivat nyt uusiokäyttöön. Minut käärittiin vanhaan alushameeseen ja kahteen villapaitaan. Niiden päälle vielä vanha pässinnahka. Pihalla äiti avasi ladon toisen ovipuoliskon ja repi heiniin noin metrin syvyisen tunnelin, johon hän pujotti vauvakäärönsä. Jouduin näin opettelemaan vällyjen käytön pienestä pitäen.

Sota jatkui ja minä kasvoin, talvet olivat kylmiä. Rauhanneuvotteluista puhuttiin. Naiset kävivät kylässä ja juoruamassa. Uutisia olisi tullut radiosta, mutta se ei toiminut. Lasiakku oli taas tyhjä. Piti viedä kylälle sähköliikkeeseen ladattavaksi.

Kerran meille tuli nainen säkki kädessä.

– Sinä kuulemma teet ompelutöitä. Tekisitkö meille vällyt? hän kyseli sotakuulumisten jälkeen äidiltäni.

– Se on kovin vaikea ja suuritöinen homma. Sormetkin olivat kipeät pari kuukautta, kun viimeksi vällyt tein.

Nainen haki säkkinsä oven pielestä. Siinä oli lampaan nahka.

– Minkä kokoista peitettä olet ajatellut? Montako nahkaa sinulla on? äitini kyseli.

– Vain tämä yksi. Kaksi muuta tepastelee karsinassa.

– Se ei vielä riitä ja lampaatkin ovat usein eri kokoisia. Nahkoja tarvitaan kuusi kappaletta, ja jos reunat pyöristetään, tarvitaan yksi lisää. Entä julkisivu? Siihen tarvittaisiin raanu tai ainakin joku parempi kangas.

– Tuon minä tiesin ja olen aloittanut kutomisen naapurin kangaspuilla. Valmista on vajaa metri. Lisää ei saa, kun kaikki on kortilla… Mitä muuta vällyjen tekoon tarvitaan?

– Nahkaneula, vahvaa ompelulankaa viisi rullaa ja kumileukapihdit.

– Minulla on lääkäriin meno kaupunkiin parin viikon päästä. Samalla reissulla voisin jahkata vällyntekotarpeita. Paitsi lääkäriä, jännitän myös matkantekoa. Puukaasulinja-auto on jo pari kertaa jäänyt tielle.

Myöhemmin nainen palasi puuttuvien tykötarpeiden kanssa. Matka vällyihin oli kuitenkin vielä pitkä. Ensin nahat piti suolata ja sitten lähettää parkittavaksi Tampereelle. Siellä nahkoja liotettiin pajunkuoriliemessä, jotta ne pehmenisivät. Kun nahat lopulta palasivat meille, pöytä kannettiin ulos tuvasta ja nahat levitettiin lattialle. Taljojen reunat tasattiin, jalkojen tyngät ja liian matalakarvaiset reunapalat poistettiin. Siinä minäkin konttailin ja leikkelin äidin pienillä saksilla villaa poisleikatuista nahanpaloista. Sitten alkoi ompeleminen. Lampaan vatsapuolen nahka leikeltiin saumanauhaksi, joka vielä ommeltiin taljoja yhdistävien ompelusten suojaksi. Sen päälle tuli vielä vällykangas, kunhan lankoja saatiin riittävästi kutomistyön loppuunsaattamiseksi.

Rahaa ompelutyöstä ei äidille kuitenkaan tullut. Elettiin vaihdantatalouden aikaa. Kun nainen palasi hakemaan valmiita vällyjä, ne vaihtuivat lopulta pariin läskinpalaan. ■

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

K Rauta
www.k-rauta.fi/somero
SOMERO Turuntie 1, p. 02-779 300
Palvelemme: ma–to klo 8-17, pe 8-18 ja la 9-14

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Kahvioravintola Wendla
Jokioisten Tietotalo
LOUNAS arkisin klo 10.30-14
Juhlasi kattaa
Kahvioravintola Wendla
Pito- ja juhlapalvelut,
p. 040 849 1395
Juhla- ja kokoustilojen vuokraus
Jokioisten Tietotalo,
Stiina-Liisa Pirkkamaa p. 050 592 5863
Tervetuloa herkuttelemaan!
Humppilantie 9, Jokioinen

SOMERON KEILAHALLI
0400-994995 WWW.SOMERONKEILAHALLI.FI

Aukioloajat ja hinnat
MA 10.00-18.00
TI-TO 10.00-21.00
PE-LA 10.00-23.00

Ma-pe klo 10-17 16€
Ma-to klo 17-21 19€
Pe klo 17-19 19€
La klo 10-19 19€
Pe-la klo 19-23 22€
HOHTOKEILAUS
Lapset ja eläkeläiset 14€

Miehinen vihreä tuulahdus valtaa viheriön

Teksti ja kuvat Juha Heikkilä

Puulaaki-jalkapallon Suviheinäturnaus järjestettiin Someron urheilukentällä 23. kerran heinäkuussa 2018. Turnaus houkutteli ison määrän somerolaisia, entisiä somerolaisia ja ulkopaikkakuntalaisia heinäkuiseksi viikonlopuksi Somerolle. Mukana oli myös Mennen FC, joka uskoo tuon vahvasti miehisen tuoksun yhdistävään voimaan.

– Tänä kesänä Suviheinä-turnauksessa oli mukana 44 joukkuetta ja yhteensä yli 600 pelaajaa. Turnausta ei uskalleta mainostaa, koska tämän enempää peliohjelmaan ei joukkueita mahtuisikaan, kertoo Someron Pallon jalkapallojaoston puheenjohtaja Ismo Valve.
– Turnaus järjestetään talkootyönä. Mukana on iso määrä ihmisiä esimerkiksi toimitsijoina, tuomareina, kioskia pitämässä ja järjestyksenvalvojina. Suuri kunnia kuuluu tälle ahkeralle taustajoukolle, kiittelee Valve.

Kesän vilkkain viikonloppu

Pelit kiinnostavat laajaa yleisöä. Järjestäjien arvion mukaan tänä vuonna turnauksen aloituspäivänä perjantaina yleisömäärä oli 1500–2000 paikkeilla. Lauantaina yleisömäärä oli varmasti vieläkin suurempi.

Suviheinäturnaus lähti aikanaan liikkeelle Ismo Valveen ideasta. Ensimmäisellä kerralla pelattiin täysmiehinen kutsuvierasturnaus, mutta seuraavana vuonna jo siirryttiin nykymuotoiseen puulaakimalliin. – Ei sitä silloin olisi uskonut, että turnauksesta tulee näin pitkäaikainen ja suosittu tapahtuma, Valve tuumaa.

Turnauksella on iso merkitys paikkakunnan liike-elämälle. – Ravintoloissa se on kesän vilkkain viikonloppu, ja tietysti osallistujat asioivat myös muissa liikkeissä. Turnauksessa tapaa paljon sellaisia ihmisiä, joita ei näe kuin sen kerran vuodessa. Ehkä kolmasosa osallistujista on alkujaan ulkopaikkakuntalaisia.

Pallon perässä kotikonnuille

Mennenin peleihin osallistuu vuosittain runsaan tusinan verran pelaajia. Heistä puolella on juuret Somerolla ja muut pelaajat ovat toisilta paikkakunnilta mukaan saatuja ystäviä. Puulaakijalkapallo tuo monet muille paikkakunnille muuttaneet Someron pojat takaisin kotikonnuilleen, ja lukuisat muut tutustuvat joka vuosi Someron avuihin tämän toverillisen urheilun merkeissä.

Joukkueen yhteishenkeä rakennetaan pitkin vuotta suljetussa Facebook-ryhmässä, jossa keskustellaan elämästä ja kaikista muista jalkapalloon liittyvistä asioista. Jos ruuhkavuosiaan elävillä pelaajil-

Kuva Ari Kostamo.

Ennen pelipillin vihellystä jokaisen pelaajan posket on taputeltu punakoiksi Mennen-partavedellä valelluin kämmenin.

”Kiitollisuuden osoituksena pitkäaikaisesta ja intohimoisesta omistautumisesta seuramme ponnistelujen hyväksi on Mennen FC nimennyt Sinut Tauno Kummunsalo joukkueemme kunniajäseneksi.

la aikaa piisaa, vuoden mittaan saatetaan järjestää jopa harjoitus tai kerääntyä katsomaan yksissä tuumin esimerkiksi Mestareiden Liigan finaalia.

Yksi asia on varmaa: ennen pelipillin vihellystä jokaisen pelaajan posket on taputeltu punakoiksi Mennen-partavedellä valelluin kämmenin. Tuulahdus viheriöllä on poikkeuksellisen charmikas.

Tukikohta Paimionjoen rannassa

Mennenin turnaus ei oikeastaan pääty viimeiseen peliin, vaan sen jälkeen perinteeseen kuuluu illanvietto Pitkäjärvellä Samuli Vaurolan isännöimällä mökillä. Joukkueen yhteishengen kannalta tätä osuutta ei voi yliarvioida.

Usein mökin pienestä matkatelevisiosta jaksetaan vielä tihrustaa illan jalkapallopelejä muualta maailmasta; moni seuraa Englannin Valioliigaa ja tänä kesänä luonnollisesti tapitettiin silmä kovana MM-kisoja.

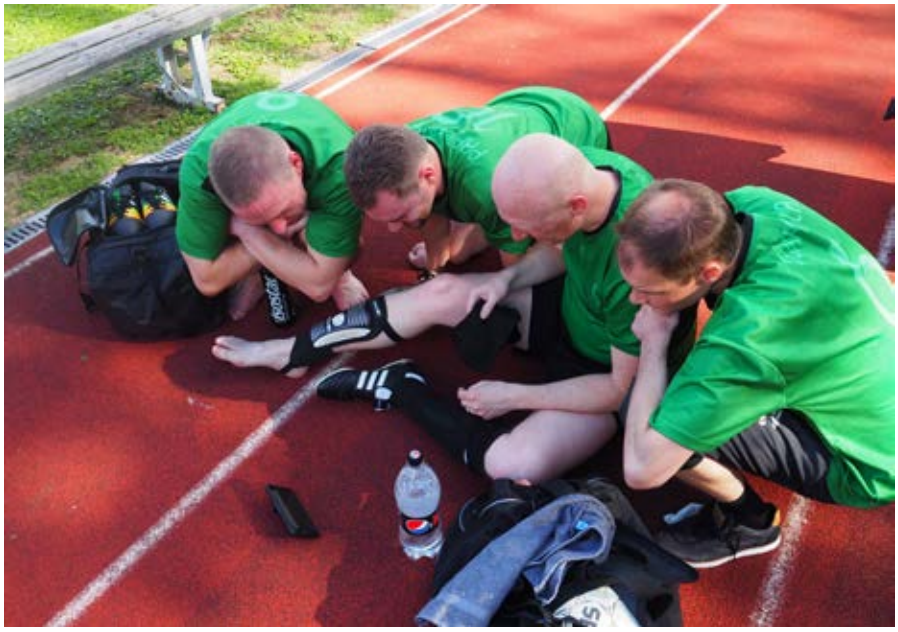
Illan salamyhkäisin osuus on vuoden pelaajan valinta, joka suoritetaan suljetulla lippuäänestyksellä. Kukin kirjoittaa mielestään ansioituneimman pelaajan nimen lappuun, jotka sitten luotettu mies laskee yhteen ja julistaa voittajan. Voittajalle pidetään tunteikkaita puheita ja lopuksi hän saa vuodeksi haltuunsa arvostetun Dens Sectorius -kiertopalkinnon: Ari Kostamon suunnitteleman lasinpuhallustekniikalla valmistetun uniikin Mennen-vaasin. Tänä vuonna vuoden menneniläiseksi valittiin somerolaistaustainen maalitykki Erno Koskenmäki.

Kaikki joukkueen vaikuttajat eivät suinkaan loiki viheriöllä pallon perässä. Ensimmäisessä turnauksessa vuonna 2006 maalivahtina pelasi Tauno Kummunsalo, mutta sen jälkeen hän on kantanut joukkueen lippua kentän laidalla ja toiminut lukuisin tavoin joukkueen apuna. Tänä vuonna tämä tärkeä taustavaikuttaja ja mahdollistaja nimitettiin joukkueen ensimmäiseksi kunniajäseneksi.

Mennen FC:n pelit päättyivät tänä vuonna alkulohkon kolmen pelin jälkeen. Joukkue hävisi Bloody Wankersille 3–0, voitti Niilon Pojat 3–0 ja kärsi kirvelevän tappion viimeisessä ottelussa Överi Unitedille numeroin 1–0. Jos vanhat merkit paikkansa pitävät ja partavettä on vielä tilkkakin jäljellä, samat kuviot jatkuvat ensi kesän Suviheinäturnauksessa. ■

Mennen FC 2018: Takarivissä Jani Sinisalo, Mikko Lehtonen, Seppo Paakkunainen, Nooke Brotkin, Samuli Vaurola, Tauno Kummunsalo, Ari Kostamo ja Rami Niemi ja eturivissä Erkko Vähätalo, Kasperi Niemi, Pasi Marttila, Teemu Talvi, Erno Koskenmäki ja Kari Kummunsalo.

Puulaakipelien välissä seurataan MM-jalkapalloa kännykästä.

Miia Juote

Someron synnytys-sairaala

Someron synnytyssairaala aloitti toimintansa 1952 vastavalmistuneessa sairaalarakennuksessa. Vuodeosastolla oli 11 paikkaa, mutta parhaimmillaan äitejä oli 13. Loppuaikoina osastolla saattoi olla vain yksi äiti. Synnytyssalissa oli paikka yhdelle synnyttäjälle. Tullessaan synnyttämään äidit peseytyivät vastaanottohuoneessa, jossa oli myös tutkimuspöytä. Kätilönä sairaalassa työskennellyt Marjatta Jalonen kertoo, että hänen kiireisimpänä vuoronaan samaan aikaan synnytti kolme äitiä. Yksi synnytyssalissa, toinen tutkimushuoneessa ja kolmas osaston puolella, kun muualla ei ollut tilaa. Vauvat syntyivät tunnin sisällä, mutta kaikki sujui hyvin.

Nykyajan vuoroihin tottuneena työajat tuntuvat hurjilta, mutta työyhteisö oli Jalosen mukaan ihana ja työssä jaksoi hyvin. Sairaalassa työskenteli neljä kätilöä. Aamuvuoroon kello 7 tuli kaksi kätilöä, toinen heistä lähti pois kello 11 ja palasi takaisin iltavuoroon kello 15 ja työskenteli kello 19 asti. Toinen aamuvuorolainen oli töissä kello 7–15. Kolmas tuli töihin kello 19 ja oli töissä aamu 7:ään. Samaa vuoroa tehtiin aina viikko ja viikon yövuoron jälkeen tuli viikon loma. Jalosen mukaan tuntui, että neljä kätilöä riitti ihan hyvin. Vapaapäiviä ei edes kaivannut, kun päivällä ja yövuorojen jälkeen oli vapaata .

Uudessa sairaalassa oli hienoa työskennellä tavaroiden ja instrumenttien ollessa uusia. Instrumentit desinfioitiin keittämällä erillisessä pesuhuoneessa. Siellä desinfioitiin myös alusastiat, nimittäin äidit eivät nousseet sängystä pitkään aikaan synnytyksen jälkeen. Ensisynnyttäjät olivat osastolla 10 vuorokautta ja muut 7 vuorokautta. Vauvat tuotiin vauvalasta syömään äideille, muutoin lastenhoitajat huolehtivat lapsista. Lähes kaikki äidit imettivät ja maito riitti. Tarvittaessa vauvoille annettiin luovutettua rintamaitoa tai puolimaitoa, joka oli maidon, veden ja sokerin tarkalla kaavalla sekoitettua juomaa. Vitamiineja tai lääkkeitä ei juuri ollut, kotiin lähdettäessä suositeltiin antamaan kalanmaksaöljyä. Isät saivat vierailla sairaalassa vierailutunnilla äidin luona. Tartuntavaaran takia vauvoja isille näytettiin vain vauvalan ikkunan läpi. Siihen aikaan isät eivät osallistuneet lastenhoitoon kovin paljoa, ja äidin lähdettyä synnyttämään, kotiin oli mahdollista tilata kotisisar hoitamaan perheen vanhempia lapsia.

Sairaalassa hoidettiin synnytys kuin synnytys. Tarvittaessa apuun tuli lääkäri, joka vuosien aikana teki muutamia pihtisynnytyksiä ja keisarileikkauksia. Myös perätilasynnytykset hoiti lääkäri. Lääkäri Juha Jonkka hoiti lähes homman kuin homman. Hän piti vapaapäivän sunnuntaisin, jolloin lääkäriä tarvitseva äiti lähetettiin Loimaan sairaalaan. Jotain lääkkeitä oli tarjolla kivunlievitykseksi. Yleensä yhteistyöllä ja kätilön läsnäololla selvittiin, vaikka välillä synnytykset venyivät pitkiksi. Ilokaasua oli käytettävissä, ja tarvittaessa nukutus tehtiin maskilla.

Kätilöt olivat hyvin koulutettuja ja osasivat arvioida luotettavasti ilman ultraääniä, missä asennossa vauva tai vauvat olivat. Kaksossynnytykset tiedettiin yleensä myös etukäteen. Isoja, yli neljäkiloisia, vauvoja syntyi harvoin. Jalonen muistaa yhden pienenä keskosena syntyneen, josta ajateltiin, ettei hän selviä. Vauvan kuitenkin sinnitellessä hienosti hänet lähetettiin TYKSiin ja lapsi selvisi. Kuljettamista varten oli erityinen puinen laatikko.

Ennen synnytystä äitejä seurattiin neuvolassa ja verikokeita ja virtsanäytteitä tutkittiin. Hemoglobiinin ollessa alhaalla suositeltiin syömään maksa- ja veriruokia. Virtsasta tutkittiin erityisesti albumiinia, ja jos sitä erittyi, tuli äiti osastolle lepäämään. Myös turvotuksia seurattiin. Synnytys voitiin myös koittaa käynnistää tarvittaessa. Lääkäri hoiti käynnistyksen lääkkeellä. Oksitosiinia ei ollut käytössä.

Parhaimpina vuosina sairaalassa syntyi yli 300 lasta. Kaikki eivät olleet somerolaisia, synnyttäjiä kävi yhdeksästä kunnasta. Yöaikaan kätilö otti vastaan myös muuta sairaalahoitoa vaativat potilaat. Heille kätilö antoi ensiapua ja hälytti lääkärin paikalle, sekä saattoi yläkerran osastolle jatkohoitoon. Synnytystoiminta Somerolla loppui 1967 synnytysten selvästi vähennyttyä. Sen jälkeen synnyttäjät jakaantuivat Forssaan, Saloon ja Loimaalle. ■

Kustaa Alfred Lehtinen

Teksti ja kuvat Pekka Alitalo

Olen käynyt vain rippikoulun ja sitten tätä "juivenperin koulua"

Ikääntyessä oman suvun historia alkaa erityisesti kiehtoa. On mielenkiintoista sukeltaa menneisyyteen ja peilata sieltä esiin tulevaa omiin elämänkokemuksiin. Äitini isä, Kustaa Alfred Lehtinen, eli yhteiskunnallisten muutosten ja myllerrysten aikana. Aikana, jolloin jokapäiväinen leipäkin oli vallan muuta kuin itsestäänselvyys.

Kustaan tekemät päivittäiset muistiinpanot vuodesta 1917 aina 1940-luvun loppupuolelle saakka tarjosivat otollisen lähtökohdan paikoin vahvojakin tunteita ja mielikuvia herättäneelle matkalle Kustaan elämään. Lisäksi luin erilaisia säilyneitä asiakirjoja, kaivelin omia muistikuvia ja tutkin Somero-lehden vuonna 1964 julkaiseman ansiokkaan jutun Kustaasta ja hänen vaimostaan Ainasta. Kirjoitusympäristönä Kustaa-pappan koti, missä edelleenkin on vahvasti näkyvissä hänen kättensä jälki, oli omiaan johdattelemaan ajatukset

Kustaa Alfred Lehtinen.

jopa reilusti vuosisadan taakse. Pappan tekemistä päivittäisistä muistiinpanoista yksityiskohtana eräs seikka kiinnitti huomiota. Töitten osalta sunnuntain kohdalla oli poikkeuksetta pelkästään merkintä: "Pyhä".

Puitten kalvajan poika

Kustaa Alfred Lehtinen syntyi 30.6.1879 Ylöpirtissä Matti Niiniaron ja vaimonsa Henrikan ainoana lapsena. - Tunkeevat kirjoittamaan Alpertti, muistan papan kommentoineen toisesta nimestään. Sukunimi Niiniaro oli muutettu Lehtiseksi. Kustaan isä oli kirvesmies ja klanetinpuhaltaja. Henrika puolestaan talon tytär.

Forssan lehti kirjoitti vuonna 1921 ja 1949 otsikolla "Viimeiset kansansoittajat": "Kautta Someron ja lähipitäjien tunnettiin aikoinaan viulunsoittaja Kustaa Salomon Sarapisto (Ylen)… saman aikainen oli pillinpuhaltaja Niiniaron (Lehtinen) Matti. Yhdessä nämä miehet soittivat häissä ja talkoissa. Ollilan ja Sylvänän kylien mäet ja metsät kaikuivat miekkosten vedellessä veikeitään. Kauan olivat nämä soittajat ylivoimaisia muihin nähden...". - Vaikka Pukkilan ainoaa tytärtä ei olisi mielellään annettukaan tälle iloluontoiselle klanetinpuhaltajalle, maattomalle ja talottomalle puitten kalvajalle, ei tyttären päätä ollut kääntäminen, totesi Kustaa Somero-lehden

Laiva, jolla Kustaa matkusti yli Atlantin.

haastattelussa. - Klanetti soi paremmin kun siihen kaatoi vettä ja soittaja soitti paremmin, jos kaadettiin hänelle punssi, muisteli Kustaa lisäksi.

Kustaan opetellessa kävelemään oli perhe muuttanut Ylöpirtistä Paltan Alitaloon ja pojan ollessa kuudennella vuodella oli 1885 muutettu Ollilaan, nykyisen Teerimäentien varteen. Sinne oli siirretty aiemmin Alitalon talontupana palvelleen (ilmeisesti vuodesta 1815 lähtien) rakennuksen hirret. Muutto tapahtui Mikkelinä. - Muistan kun ei vielä ollut oviakaan paikallaan, vain vaate oviaukossa ja kamarista puuttui lattia. Sammaleitten päällä vaan maattiin, kertoi Kustaa.

Puitten kalvaja Kustaastakin

Kustaa luonnehtii käyneensä rippikoulun ohella ainoastaan "juivenperin koulua" eli elämänkoulua. Lukemaan ja kirjoittamaan hän oli itse opiskellut. Isänsä jäljissä Kustaastakin oli tullut puitten kalvaja, lähinnä kirvesmies ja puuseppä. Tosin hän talvisin oli usein myös metsätöissä ja lukuisissa taloissa mitä erilaisimmissa tehtävissä.

Isä ja poika kiertelivät rakentajina. Somerniemen pappilaa ja Someron kappalaispapin "vourin taloa" olivat muun ohella rakentamassa.

Vuodelta 1902 on tallella edelleen työtodistus, jossa ilmenee kaksikon olleen Ypäjän kirkolla "sisävalmistustöissä". Mukana oli höyläpenkki. Mitään koneita ei tuohon aikaan ollut. Viikonvaihteissa käytiin kotona.

Kustaa oli jo aiemmin tutustunut sittemmin tulevaan vaimoonsa Aina Sofiaan, jonka vanhemmat olivat Larkin torppareita. Kustaan ollessa Ypäjällä oli Aina ollut palveluksessa Loimaalla. Yhtenä sunnuntaina oli Kustaa taivaltanut jalkapatikassa 25 kilometrin matkan Ainaa tapaamaan. - Rakkaus on simmosta pirun raatoo, se voittaa sarakkipunssit, vapriikit, nuuskamyllyt ja kaikki, ja se on suurin kaikista, muistelee Kustaa isänsäkin usein pojalleen sanoneen. Nuoripari, joka vihittiin vuonna 1904, asettui asumaan Kustaan kotiin yhdessä tämän vanhempien kanssa. Perheeseen syntyivät aluksi tyttäret Hilma ja Selma.

Amerikkaan puuveittellä hopjaa leikkaamaan

Elanto pienellä runsaan parin hehtaarin tilalla, jossa oli yksi lehmä, porsas ja jokunen kana, kenties lammas, oli melko tiukassa. Paikkakunnalle oli iskenyt villitys lähteä töihin Amerikkaan. Myös Kustaaseen oli tarttunut tämä kuume. Tarkoituksena oli, että kun on saanut uudella mantereella elämän alkuun, niin lähetetään matkapiljetti perheelle. - Lähdin Amerikkaan puuveittellä hopjaa leikkaamaan, luonnehti Kustaa lähtöpäätöstä hymynkare suupielessä.

Huhtikuussa 1909 matka alkoi Hangosta laivalla Englantiin Hullin kaupunkiin, josta siirryttiin Liverpooliin. Huhtikuun 27. päivänä matka New Yorkiin alkoi Carmania-nimisellä laivalla. Laivan oltua matkalla Atlantilla pari päivää on Kustaa kirjoittanut muistivihkoon:

"Kova vastatuuli. Laiva heilu oikein kovasti, vettä löi täkillä oikein kovasti. Melkein kaikki olivat kipeinä, oksensivat kovin, 1 irlantilainen kuoli." Muita merkintöjä oli: "3.5. aamulla sato, illalla kaunis päivä. Iltapäivällä oli rokotus" ja "4.5. näky pääskysiä lentelevän". Perille New Yorkiin oli ehditty toukokuun viides päivä.

Samassa porukassa oli laivalla tullut Amerikkaan töihin tuttuja kylän miehiä: Männistön pappa ja tämän veli Niku. Niku oli jo toista kertaa reissussa ja oli kolmikosta ainoa, joka osasi kieltä. Kävi har-

millisesti vaan niin, että heti New Yorkissa oli eksytty Nikusta.

Kustaa kuvailee tilannetta Somero-lehden haastattelussa vuonna 1964 seuraavasti: - Niin sitten kävi, että uppo-oudot Someron pojat olivat uuden maailman mantereella tietämättä mihin päin lapikkaan kärkeä kääntää, kun Nikusta haettu turva oli mennyt eksymisen jälkeen. En ymmärtäny yhtikäs mittään. Menin kuin lähetyssaarnaaja Ampomaalle.

Avolouhoksen työntekijöitä Amerikassa.

Kaivos- ja rautatietöissä Minnesotan osavaltiossa

Matka oli New Yorkista jatkunut junalla ja osin laivalla Minnesotaan Duluthin kaupunkiin, jossa Kustaa oli saanut työtä rautateillä ”kiskojen muuttelijana”. Myöhemmin hän oli ollut hommissa avokaivoksella. Kaivos oli kuitenkin suljettu ja osan aikaa Kustaa oli ollut työttömänäkin. Sitten hän oli työskennellyt Virginian kaupungissa rautateillä.

Tuohon aikaan noilla seuduin oli paljon ulkomaista työvoimaa, jota ei erityisesti arvostettu ja sillä oli myös teetetty kaikkein raskaimmat hommat. Elämä vieraalla mantereella ei ollut helppoa. Kustaa oli lisäksi saanut ikävän, trakooma-nimisen, silmäsairauden. Samalla työmaalla oli ollut punasilmäisiä italialaisia ja pappa epäili saaneensa tartunnan heiltä.

Virginiassa 4.7.1911 päivätyssä, vaimolleen osoitetussa kirjeessä, hän kertoo silmävaivoistaan ja kyseisen päivän (Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuspäivä) vietosta. ”Kyllä minä töissä olen ollu joka päivä paitti tänään on iso juhla, ei tehrä missään tyätä koko Amerigas. Tätä juhlaa nimitetän täälä fortsulainen eli suameksi vapauden julistamisen päivä. Kaikki paikat on koristettu lipuilla ja ransseil ja amputaan kovin ja tällätään ilotulituksii ilmaan.” Hän on kirjeessä myös huolissaan perheestä ja sen toimeentulosta ja kysyy: ”Oletkos saanut mistään heinämaata, että saa lehmän pirettyä, ei sitä kumminkaan auta tällätä pois, että saa ne piänet likat maitoo ja kuinkas on porsas säilyny?” Muutamaa viikkoa myöhemmin Kustaa kirjoittaa: ” ...ikävää se tyänteko on kun silmät ajaa niin vettä, ettei tahro nährä ollenkaan vaan täytyy sitä yrittäät viälä tämä suvi, jos vaan saa oltuun töisä….. ei ole ketään oman paikkalaissi Rekilän Kustaakin lähti tästä tyästä enkä tiärä mihinkä se meni...” Silmävaivat jatkuivat ja Kustaa katsoi olevan parasta palata kotimaahan ”niin kauan kun viälä oli piletin hinta taskussa”.

Lokakuussa 1911 Kustaa palasi Suomeen oltuaan Amerikassa yhtäjaksoisesti noin kahden ja puolen vuoden ajan. Silmät vaivasivat ja hän oli Helsingissä silmäsairaalassa lähes yhdeksän viikkoa. Loppurahoilla mitä matkasta jäi, alettiin kunnostaa vielä keskeneräistä kotipirttiä. - Ei siitä Amerikan matkasta ollut mitään hyötyä. Juur hukkareissu, tilitti Kustaa. - Se oli oikein sukkelaa, sano Rusini, kun sauna palo, mutta jäipä Liisa ja hyvät vällyt, vitsaili Kustaa reissusta lehtihaastattelussa.

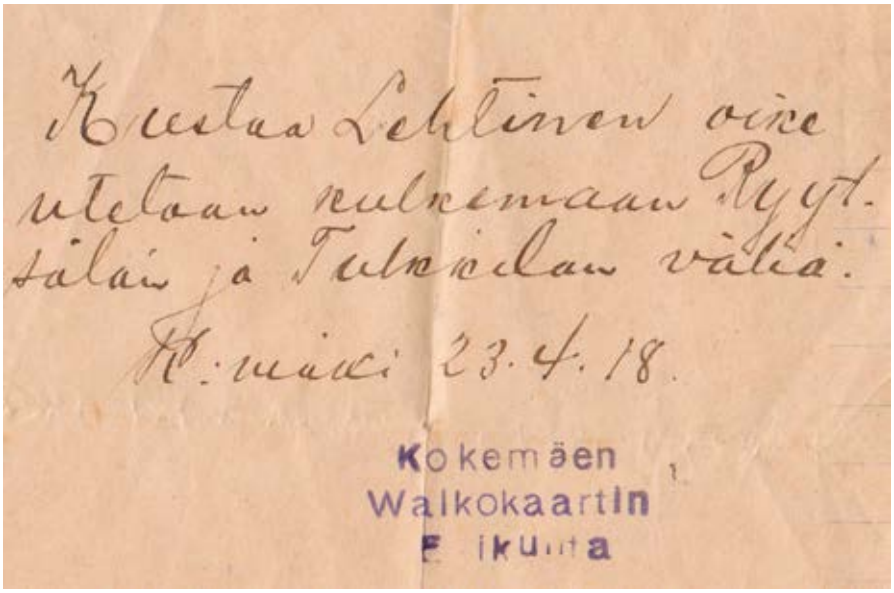
Kokeilu

Siihen aikaan, kun pappa oli Amerikassa, käytettiin siellä raskaan työn vastapainona reilusti myös miestä väkevämpää. Muistan Kustaan kertoneen, kuinka hän erään kerran oli päättänyt kokeilla viinan vaikutusta. Hän oli ostanut pullon väkevää, lukinnut kaiken varalta huolellisesti asuntonsa oven, ja sitten juonut.

Pappa ei muistamani mukaan kovin yksityiskohtaisesti kuvaillut vaikutuksia ja tuntemuksiaan, mutta siihen ainoaan kertaan viinahommat olivat häneltä jääneet. Tulipahan reistattua.

Kansalaissota

Vuonna 1917 oli Venäjän keisarivalta kukistunut ja se osaltaan oli vaikuttanut siihen, että Suomessa työväestö oli alkanut liikehtiä. Kustaa ei aktiivisesti osallistunut ”kapinaan”, jota ilmaisua hän itse käytti, ja oli muutenkin mieleltään rauhallinen ja kaikenlaista väkivaltaa vastaan. Hän oli kuitenkin

Lupa, jolla Kustaa oikeutetaan kulkemaan Kokemäellä Ryytsälän kylän ja keskustassa olevan Tulkkilan väliä.

ainakin jollain tavoin osallistunut paikallisen työväenliikkeen toimintaan. Tätä kuvastaa sekin, että hän vuosien 1917 ja 1918 osalta oli jokapäiväisiin merkintöihin käyttänyt työväen taskukirjaa. Mikä sinällään lienee noissa oloissa ollut melko riskaapeliakin.

Merkinnät ”kapinan” ajasta ovat kuitenkin suhteellisen vähäisiä ja lakoonisia, ei suoranaisesti kantaa ottavia. Kun Kustaalla siihen aikaan oli vaimo ja kaksi pientä tytärtä, koetti hän luovia tuon ajan yli todennäköisesti niin, ettei joudu hankaluuksiin. Vuoden 1917 osalta paikallisestikin kiristyvään tilanteeseen viittaa 7.4. päivätty merkintä: “Alko sulku Lahren kartanos.”

Muutto Kokemäelle

Lokakuussa 1917 Kustaa oli mennyt maatilatöihin Kokemäelle vaimonsa Iida-sisaren ja tämän miehen omistamalle tilalle. Mukana seurasivat vaimo ja lapset.

Mistään ei tarkalleen ilmene se, oliko pelkästään työ peruste muutolle vai oliko taustalla muita, kenties kiristyneeseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyviä syitä.

Muistiinpanoissa on 14.11. merkintä: ”Suurlakko alko kello 12 viime yönä.” ja ”Suurlakko päätty illal.” on tehty 19.11.

Vuosi 1918 alkoi säittenkin puolesta kylmissä merkeissä. Kustaan kirjausten mukaan 7.1. oli Jokioisissa mitattu 39 astetta pakkasta. Oli perustettu punakaarteja ja suojeluskuntia. Käytiin raakoja keskinäisiä taisteluja. Oikeus otettiin omiin käsiin, mielivalta sai sijaa eikä ihmishenki ollut paljon arvoinen.

Kokemäellä oli myös levotonta ja käytiin kovia taisteluja. Helmikuussa siellä oli räjäytetty pari siltaakin, joista Kustaa on merkinnyt: ” 31.1. tällättiin Putajan silta ilmaan puoli 8.” ja 2.2.: ”Tällättiin Ponnilan joen silta ilmaan kello 2.”

Kustaan työnantaja, vaikkakin oli tilallinen, kuului aivan ilmeisesti punakaartiin. Se ei Kustaan muistiinpanoista kuitenkaan suoranaisesti ilmene. Huomiota muistiinpanoissa kiinnittää merkintä 15.4.1918: ”Isäntä oli illal kotona.” Se, että isäntä oli kotona, oli siinä määrin erityistä, että ansaitsi merkinnän. Pari päivää myöhemmin vihkoon on kirjoitettu: ”Taistelus Kokemäjel kaatus 13 punakaartilaist.”

Punaisten 3.2.1918 alkanut valtakausi Kokemäellä oli loppunut ja valta siirtynyt valkoisille. Tämä ilmenee myös Kustaan kirjauksesta heti seuraavalta päivältä eli 18.4.: ”Lähtin illal hevoisen kans Tulkkilaan (Kokemäen keskustassa) walkokartin ajoon.” Ilmeisesti siihen oli tullut määräys. Seuraavalta päivältä on merkintä: ”Wammala palo yällä.”

Valkoiset ovat tarkasti valvoneet myös liikkumista. Suojeluskunnalta on pitänyt hakea matkustusluvat. Huhtikuun 23. päivän ja kesäkuun 26. päivän väliseltä ajalta on säilynyt ainakin neljä matkustuslupaa. Viimeisin on Kokemäen suojelusvartion lupa, jossa todetaan, että ”Kustaa Lehtinen perheineen on esteetön matkustamaan Somerolle”.

Jossain vaiheessa myös tilan isäntä oli vangittu ja siirretty Hämeenlinnan vankileirille. Hänelle oli langetettu pitkä vankeustuomio.

Heinäkuussa Kustaalle ja Ainalle oli syntynyt poika. Tämä on muistiinpanoissa kuitattu lyhyesti merkinnällä: ”Ainal syntys poika kello 2 päiväl.” Elokuussa 1918 Kustaa oli lopullisesti palannut Somerolle.

Elämän karua puolta

Epävakaitten olojen jälkeen elämä vähitellen palasi uomilleen. Kustaa teki kaikenlaisia puusepäntöitä: tuoleja, pöytiä, soffia, piironkeja, tiinuja, ikkunan karmeja, höyläpenkkejäkin ym. Lisäksi hän kävi taloissa erilaisissa hommissa ja sai lunastettua torpan nimiinsä. Vuokrasipa hän pienen pellonkin, josta käytettiin nimeä Tuolipelto. Nimi johtui siitä, että vuokran siitä Kustaa maksoi tekemillään huonekaluilla.

Koettelemukset kuitenkin jatkuivat. Heinäkuussa edellisenä vuonna perheeseen syntynyt Kalle-poika kuoli 6.12.1919. Kustaan muistiinpanoissa on lyhyt merkintä: ”Kalle kuoli kello 5 illalla.” 9.12.: ”Aloin tekemään Kallen arkkuu.” ”Sain arkun valmiiks.”, lukee 11. päivän kohdalla. 21.12. on kirjattu: ”Kalle haurattiin, pakkane paukku.”

Huhtikuun 27. päivänä 1920 perheeseen syntyivät kaksostytöt Aili ja Iida. Muistiinpanoissa kyseisen päivän kohdalla on merkintä: ”Lämmin ja sumunen, sato vähän, olin kotona. Likat syntys kello 9 illal.” Iida oli äitini, joka myöhemmin muutti etunimensä Maijaksi.

Joulupäivänä 1923 on kirjoitettu: ”Aili tuli yöllä kipiäks.” Pari päivää myöhemmin: ”Aili kuoli kello 10 aamupäivällä.” 30.12. jatkuu: ”Iida oli lääkärin tykönä, kello 8 ja 11 välillä yöllä kovas kuristustauris.” Äitini kuitenkin selvisi taudista.

2.1.1924 on murheen päivä: ”Pakkanen ja pilvinen, tein Ailin arkkuu.” Aili haudattiin 13.1.

Näin elämä näytti Kustaalle karulla ja julmaltakin tuntuvalla tavalla nurjaa puoltaan. Ensin kuolee ainoa poika puolentoista vuoden iässä ja myöhemmin tytär kolmen ikäisenä.

Sinänsä jo raskasta edes kuvitella sitä, minkälaisia voimavaroja mieheltä on vaadittu lastensa arkkuja ja hautaristejä kotonaan nikkaroidessaan.

Muistiinpanoista ilmenee lisäksi, kuinka vuosikymmenten saatossa monet paikkakuntalaiset ovat lähteneet viimeiselle matkalleen Kustaan veistämässä kirstussa.

Niin talvi- kuin jatkosota tietysti loivat elämän ylle myös omat varjonsa, vaikka mihinkään sotatoimiin Kustaan ei luonnollisesti enää tarvinnut osallistua.

Eteenpäin

Väkisin tulee mieleen, että elämä monine koettelemuksineen olisi nujertanut miehen, masentanut, pakottanut antamaan periksi; luovuttamaan. Näin ei kuitenkaan käynyt. Kustaa myönsi, että elämä oli ollut taistelua, mutta siitä oli selvitty päivä kerrallaan. Katkeruus ja valittelu eivät päässeet hallitsemaan. - On tässä aikoihin tultu, luonnehti Kustaa elämänmenoa.

Ainakin 20-luvulla Kustaa toimi joissakin kunnallisissakin luottamustehtävissä. Hän eli päivässä kiinni, pilke säilyi silmäkulmassa ja huumori kielen kärjessä. Pappalla oli lisäksi aivan mieletön muisti aina viimeisinä elinvuosinaankin niin, että hän saattoi hyvinkin aloittaa kertomuksensa: -Jaa se oli huhtikuun kymmenes päivä kakskymmentäneljä, kun…

Erilaisia tarinoita, yliluonnollisia juttuja, sananparsia ja pilkkalauluja Kustaan muistilokeroista löytyi siinä määrin, että hänen juttujaan oli käyty tallentamassa kansanrunousarkistoonkin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuonna 1956 toimittamassa kirjassa Ladun hiihdin, on Kustaan lisäksi myös Kalle Suhosen kuva ja Tapio Horilan kiitosteksti kansanperinteen uskolliselle tallettajalle. Myös somerolainen Leo Suvenmaa, eli ”kivitasku”, kuten häntä malminetsintäharrastuksensa takia kutsuttiin, kävi useita kertoja magnetofonineen tallentamassa Kustaan tarinoita.

Somero-lehden jutussa vuodelta 1964, Kustaan täyttäessä 85 vuotta, todetaan: ”Kustaa Lehtisellä on hyvä muisti, tuntuu että hän voisi tuntikausia lukea ulkoa vanhoja runoja ”Pommerin piikasesta”, ”Hyvästä ja huonosta emännästä” sekä siitä “kuinka Matti naimaan meni”.

Itselleni on erityisesti jäänyt mieleen pari pappan käyttämää

Matti Lehtisen valmistaman avainkaapin ovessa olevassa kuvassa Kustaa soittaa isänsä klaneettia. Kaapin päällä Kustaan piipunnysä.

sananpartta. Kun joku lapsi oikein kuuttoili sinne tänne ja piti meteliä, totesi pappa: - Ei vaan pääse ulos nahoistas.

Tai jos joku pieraisi, niin pappa luonnehti: - Ei vaan tul kahta yhtä aikaa tai yhtä niin suurta et katon veis.

Elämän ehtoo

Vuosikymmeniä tehdyt raskaat työt olivat painaneet pappan selän kumaraan ja silmäsairaus vienyt näön vähitellen hyvin heikoksi. Lukeminen olisi kiinnostanut, mutta nyt kun siihen olisi ollut paremmin aikaa, ei se enää luonnistanut.

Radiosta pappa kuunteli aina kirkonmenot, maamiehen tietolaarin ja uutiset. Radio avattiin vasta uutisten alkaessa, ja niitten loputtua ja jonkun muun ohjelman alettua, pappa kommentoi aina: - Jaa sieltä tulee tommost jorinaa, ja nykäisi töpselin seinästä. Kyse oli enemmänkin siitä, että sähköä ei parantunut tuhlata. Kustaa kuoli kotonaan 5.1.1968.

Matka Kustaa-pappan menneisyyteen on ollut mielenkiintoinen ja avartava. Se on vienyt minut Kokemäellekin tutustumaan paikkoihin, joissa hän ”kapinan” aikana oli työskennellyt ja liikkunut. Ajomatkani Kokemäelle kesti runsaan tunnin. Pappa aikanaan yöpyi taipaleella.

Tämä on samalla kunnianosoitukseni miehelle, joka kenties oli ulkoiselta varreltaan vähäinen, mutta sisältä suuri ja avarakatseinen. Miehelle, joka ei sulkenut ovea tuntemattomaltakaan yösijan tarvitsijalta.

Miellän nyt paremmin, että pappan aikaan verraten olen saanut elää turvallista rauhan ja suorastaan yltäkylläisyyden aikaa. Ehkä osaan nyt antaa näillekin seikoille enemmän arvoa. Elämä jatkuu, vaikka nettiyhteys joskus pätkiikin. ■

Jouko Paija

JOULUKS KOTTII

Mannerheimitiel hää kulkoo ja kassoo kaupa akkunaa. Siin napittaat tassil joulutähet valkein ko lum, vieres lappu ”Mummois tekemää”. Vällee tirahtaa kyynel silmää, tulvahtaa lapsuuve lahija muisto Karjalast.

Iso tupa. Tohinaa. Saimi ja mummo leipoot piirakkoi. Vel o isä keral hakemas kuusta metsäst. Äit lääväs lehmii lypsämäs ja äijä.. mis o äijä? Kaikil oma puuhaase, kukkaa ei tiijä mis mei äijä on. Hätähä täs tulloo, hyväne aika! Mie huutelemmaa: Äijä, äijä mis sie oot? Muutkii tuvas hätähyyt – nyt pittää etsii appuu. Mää sie Nuppu naapurii, mummo sannoo miul. Mie mään - ei löyvy mittää. Saimi juoksoo etsimää saunaa, aittaa, kujjaa – ei. Mei äijä o hävint ko varpune tuulee!

Isä tulloo kuus kainalos pihhaa, mie juokse vastaa. Enneko mittää ehi sanomaa, hää näyttää kääessää korttii. Mikä ihmeläine? Ko mie siit sanat tavvaan ni silmäin suurenoot: ”Herra Jokkel Purtsi, Retukylä Muolaa. Työ ootta voittant kahe päivä loma Terjoe sanatoorios. Tervetulloo!” Hää haastaa jot äijä ol saant lapu postis ja lähtent silt seisomalt Perkjärve asemal. Vissii ol pelänt jot myö ei häntä yksinnää päästetä ko hänel käi taano se pistos. Nous junnaa, karkas omal lomasel – isä haastaa. Issää alkaakii naurattaa ja kohta myö hekotettaa kaik. Onneks o viel par päivää jouluu aikaa, äijä saahaa vissist haettuu siiheks kottii.

Niihä se sit män, iha hyväst käi. Joulu vietettii niiko ain ennekii - rauhas, ilo ja valo juhlan. Kaik yhes - ruokinee, lahjoinee, kirkkoinee. Mummo kans laulettii joululaululoi, aatton se sorja virs Enkel taivaan.

Aatoksissaa hää nyt täs kävelöö Mannerheimii linja-autol. Asemakello alt se kohta lähtöö, tutust paikast. Tääl kaupungis hää on viihtynt yksinnää usjat joulut, vaa nyt pittääkii joutuu kotpuolee. Silviisii jossakii syömmealas tuntuu, ikkääko kolkuttais jokkuu. Männeel viikol hää soitti Saimil, tää lupas olla vastas. Hei velkii tulloo. Yhes sit laittaat jouluu ko Kannaksel ennevanhaa, nuoren. Aatoks hyö paistaat piirakkoi ja laatikkoi, laittaat kinku uunii kypsymää. Keittäät puuroo ja kohvii. Illasuus lämmittäät saunan ja hiljentyyt jouluviettoo.

A sit jo istuukii linjuris. Matka on pitkä. Hää nukahtaa välist. Nyt tulloo tuttui Kääntelä mutkii. Kohta Poutase Ryynolvi puot ja Hirsjärv. Viimiseltää näkkyy kirkomäk ja kotkylä asema. Tää linjur ei voi ajjaa ojjaa. ■

Kun odotetaan joulua, odotetaan uutta

Elämme joulun odotuksen aikaa. Se mitä odotetaan, ei ole kuitenkaan vain tulevaisuutta, vaan odotettava asia on jo läsnä keskellä odotusta. Aivan kuin silloin, kun ollaan lähdössä matkalle. Tulevaa matkaa suunnitellaan ja valmistellaan. Ajatukset suuntautuvat kohti tulevaa.

Kun odotetaan joulua, odotetaan uutta. Ensimmäisen joulun jälkeen maailma ei ollut enää sama kuin ennen. Samoin kuin luomisen aamuna myös Kristuksen syntymän hetkellä maailman pimeyteen syttyi valo, joka on voimakkaampi kuin kaikki maailman pahuus. Tämä valo on meidän kyvyistämme ja saavutuksistamme riippumatonta. Se on annettua ja kestävää valoa. Keskellä tätä järjetöntä maailmaa vaikuttaa yhä Jumalan valtakunta – salattuna, mutta todellisena. Se on näkymätön valtakunta, Jumalan todellisuus, joka muuttaa ihmistä ja ottaa näkyvän muodon kristittyjen ihmisten hyvissä teoissa.

Joulu on suuri kertomus rakkaudesta, antamisesta ja lahjoittamisesta. Se on kertomus siitä, kuinka Jumala rakkaudessaan antaa itsensä meidän maailmaamme voidakseen pelastaa sen. Jumala itse jakaa elämän meidän kanssamme tulemalla ihmiseksi. Me voimme jatkaa tätä joulun ihmettä jakamalla elämämme toistemme kanssa. ■

Siunattua joulun odotusta!

Jaakko Knuutila
Someron kirkkoherra

Kuva Manu Kärki

MUOTIPUTIIKKI Helmi
AVOINNA
ti ja ke klo 11-17
to ja pe klo 10-17
la klo 10-13
tai sopimuksen mukaan
www.muotiputiikkihelmi.com
muotiputiikkihelmi@gmail.com
Joensuuntie 28
31400 Somero
Puh. 02 748 9209/
040 541 6316

Hyvää Joulua!
Someron Yrittäjät ry

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
HUOLTO- JA VARAOSAPALVELU
sporttikone.fi
urheilu · vapaa-aika · pienkoneet
• Salo • Somero • Kaarina
SALO, Joensuunkatu 5 (02) 7211 400
SOMERO, Ruunalantie 5 (02) 7489 300
KAARINA, Hallimestarinkatu 4 (02) 7211 500
LOIMAA, Lamminkatu 40 (02) 7211 300

Ota yhteyttä ja seuraa
@someroseura
www.someroseura.fi
info@someroseura.fi

KELLO JA KIHLA
AITTA

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Säästöpankki
auttaa aina.
www.saastopankki.fi/someronsp

Erkki Suvinen

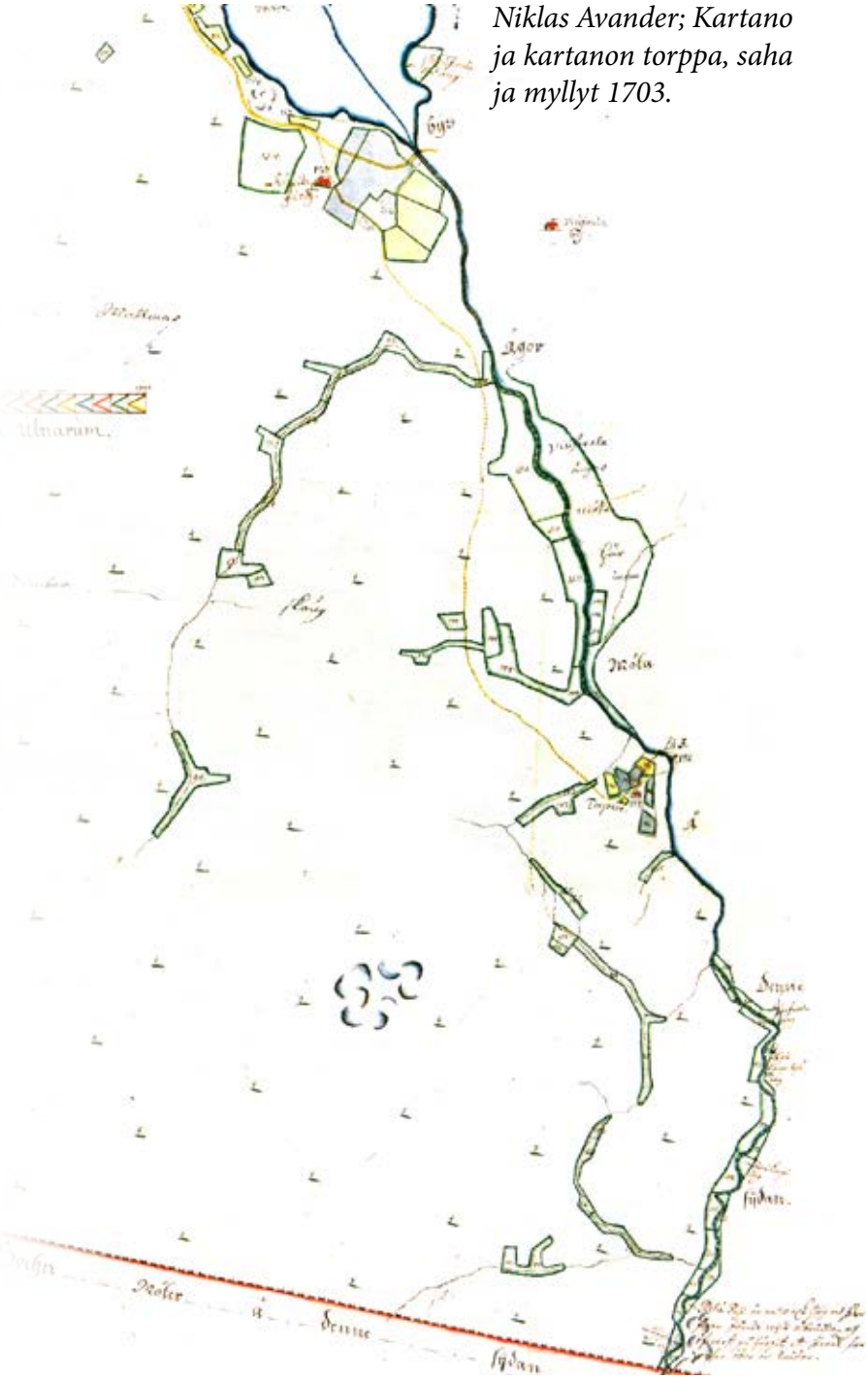
Sahankulma

Sahankulmasta on Somerniemellä Kopilan kosken seutuville ajan saatossa kasvanut kyläyhteisö.

Keskiajalla Kopila oli Oinasjärven kanssa samaa jakokuntaa ja yksinäistalo vuoteen 1543. Sen jälkeen talo jaettiin kahtia. Kopilan kylän talot olivat rälssitiloja. Rälssi eli veronkanto-oikeus kulki aateliselta toiselle: 1564 Jagob Henrichson, 1574 Clars Åkerson (Tott), 1595 Christer Nilsson Gyllenhjertta, 1612 Claes Christersson Gyllenhjertta, 1628 Herman Fleming.

Kun hakkapeliittoina palvelleet Kopilan talonpojat ilmeisesti katosivat 30-vuotisessa sodassa, kruunu lahjoitti 1641 autiotalot majuri Johan Henriksson Jägerhorn af Spurilalle. Säteriratsutila Kopilasta tuli vuonna 1691 ja perintötilaksi Kopila ostettiin vuonna 1758. Jägerhornien isältä pojalle jatkunut omistus Kopilan kartanoon päättyi 1771.

Kopilan ensimmäisen sahan perustaminen tapahtui ilmeisesti 1600-luvulla, sillä kartanolla mainitaan olleen vuonna 1703 saha ja mylly sekä sahan torppa. Kopilan kartano koki venäläisten hävityksen isonvihan aikana 1713–14, ja sahakin pääsi ränsistymään. Pikkuvihan aikana 1742 venäläiset polttivat sahan, mutta kapteeni Reinhold Jägerhorn rakennutti sen seuraavalla vuosikymmenellä uudelleen. Saha sai perustamisluvan 1757 ja oli aluksi yksikehäinen ja kahdeksanteräinen. Sahausoikeus oli alle sata tukkia vuodessa. Uusi saha oli Lounais-Hämeen ensimmäisiä hienoteräisiä kauppasahoja. Kosken niskal-

Niklas Avander; Kartano ja kartanon torppa, saha ja myllyt 1703.

la oli jo aiemmin Oinasjärven ja Viuvalan kahdentoista talonpojan yhteiskäytössä toiminut siipiratasmylly. Talonpoikain mylly oli mahdollisesti peräisin jo keskiajalta, sillä sen 1500-luvun alun omistussuhteita käsiteltiin käräjillä vuosisadan loppupuolella.

Sahankulman vaiheet ovat osin hämärän peitossa kunnes apuun tulevat 1700-luvun alusta kirkonkirjat. Tällöin kartanolla oli aluksi neljä torppaa. Pari sijaitsi kartanon läheisyydessä, joista toinen oli Torstila ja toinen rakuunan torppa (Mäkilä). Toiset kaksi sijaitsivat Sahankulmalla. Sahankulma (Sågböhle) esiintyy kirkonkirjoissa ensimmäisen kerran 1706 ja Saha (Såg) 1708. Niklas Avanderin laatimassa vanhassa maakirjakartassa vuodelta 1703 on kosken partaalla yksi torppa, kaksi myllyä ja saha. Muut kartanon varsin vähäiset viljelykset ovat Oinasjärven tuntumassa. Sahankulman ensimmäinen torppari saattoi olla Matz Andersson (Matti, Mattila) ja hänen vaimonsa Beata Bengdtdr. Heidät oli vihitty 1699.

1700-luvun alkupuoli isonvihan jälkeen oli säteriratsutilan ja torpparilaitoksen kasvukautta. Torppareita tarvittiin raivaamaan viljelysmaata, hoitamaan myllyä ja sahan työvoimana. Sahankulmalle muodostui kartanon torppakeskittymä. Sikäli kun aikakirjat antavat viitteitä on ennen vuosisadan puolta väliä syntyneet torpat Erkkala (1724), Kujala (1730) ja Seppälä (1745). Myös Arola lienee samaa ikäluokkaa ja ehkä vanhempikin (on käytetty aiemmin nimeä Paha). Näistä Sahankulman ydintorpista Mattila ja Seppälä sijaitsivat kosken partaalla. Samassa pihapiirissä oli Pikku-Seppälä, joka ei kuitenkaan ollut torppa. Arola, Erkkala, Kujala ja myöhemmin Pölkkilä olivat pari sataa metriä koskesta samalla mäellä Myllykujan toisessa päässä, josta lähti Myllytie kartanolle. Myllyprotista kosken alta noustiin kosken niskalle jyrkkää äyrästä Viuvalasta Leppäkorpeen vievälle tielle, ja siitä Myllyahdetta Mattilan pihaan. Ahde oli niin kaita ja talvella liukas, että sanotaan Ilolan hevosen suistuneen siitä Myllyprottiin ja kuolleen.

Voimalaitos nykytilassaan. Kuva Erkki Suvinen.

Kosken niskalta pääsi Mattilan pihaan myös toista kautta Roomaantietä. Tie on jäänyt käytöstä Leppäkorventien tultua yleisempään käyttöön, ja sitä on kuljettu myöhemmin vain Mattilan saunalle kosken niskalla kunnes saunakin jäi pois käytöstä.

Sahan toiminta jatkui myös Jägerhornien jälkeen. Vuonna 1782 sahalla oli såg. mest. J. Björklöv ja vielä 1848 såg bukhollare Stålström

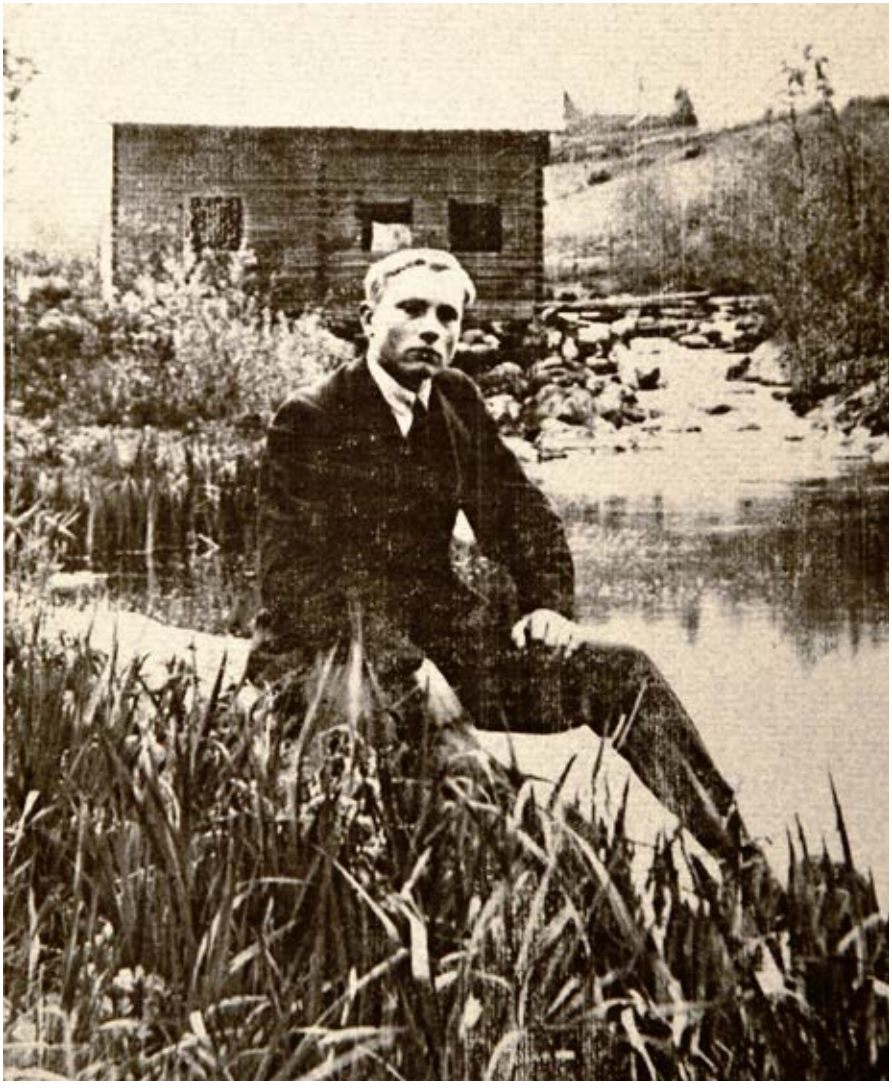
sijoitettuna Mattilaan. Saha tarvitsi myös muuta väkeä. Snickare J. Gren asui Erkkala/Ruotsalassa 1786. Voi myös olettaa, että Seppälä ja Pölkkilä/Pölkkylä viittaavat sahan vaikutukseen.

Joissakin lähteissä on lähdetty siitä, että Saha olisi ollut torppa, mutta ainakaan kirkonkirjat eivät tue tätä otaksumaa. Tätä ei myöskään tue se, ettei sahalla sen paremmin kuin myllyllä asuttu. Sahankulman torpparit ovat olleet sahan kausityövoimaa, ja lisätyövoima on majoitettu sahan (Såg/Sågböhle) mäkitupiin tai torppiin. Samoin oli laita myllyn osalta. Myllyllä ei ollut lämmitettyä tilaa, ja sieltä tultiin yöksi kotiin. 1800-luvun alkupuolella myllytupaan tehtiin muuri, ja mylläri on siellä mahdollisesti myös asunut (myllytorppa 1830–40).Tämän jälkeen puhutaan mylläristä, mutta ei myllytorpasta (myllytupa).

Säteriratsutila varusti sotaan ratsun ja miehen (dragon), rakuunan. Näyttää siltä, että Jägerhornien aikana rakuunalla oli torppa kartanon piirissä (rakuunan torppa Mäkilä). Vähitellen rakuunat siirtyivät torpparien vaivoiksi tai saivat oman torpan: Israel Skarp (Arola 1784), Jagob Gren (1792 Erkkala/Ruottala), Isac Gren (1805 Ruotsala/Stockholm), Henrik Dahl (1806 Mattila). Viimeinen eläköitynyt rakuuna oli Kuoppamäessä (Söder 1852) eli vielä autonomian aikana. Parin sadan vuoden aikana oli Kopilan kartanon alueella ainakin 26 nimeltä tunnettua torppaa, joista ainakin 13 on sijainnut Sahankulmalla.

Sahankulma oli melko itseriittoinen yhteisö. Tätä kuvaa oivallisesti esimerkiksi Mattilan torpan aviosuhteet 1800-luvun loppupuolella. Mattilan torppaparin poika Henrik Johan (Juho) Ahlsted avioitui 1857 myllärin tyttären Lovisa Renwallin kanssa, ja Juhon sisaresta Edlasta tuli emäntä Ruottalan torppaan (Erik Eriksson). Juho ja Lovisa saivat seitsemän eloon jäänyttä lasta. Vanhin Edla avioitui Pikku-Seppälään ajomieheksi tulleen Anders Josefssonin (Lunden) kanssa. Jagob nai Erkkalasta (torp.tr. Amanda Samuelsdr.) ja siirtyi Oinasjärven Uokkasen torppariksi Laviamäkeen. Maria naitiin Pölkkylään (Gustaf Johansson). Kalle nai Seppälästä (Ida Koskinen) ja asui aluksi Ruottalan torpassa lapsettoman tätinsä jälkeen. Kalle Oskari nai Kujalasta (Matilda Wilenius). Eetu puolestaan löysi emännän Mattilaan kartanosta (Aurora Ahlfors).

1800-luvun loppupuoliskolla koskessa oli jäljellä enää kartanon mylly ja sen myllytupa. Talonpoikain mylly oli hävinnyt jo ajat sitten. Kartanon ratasmyllyllä jauhatettiin etupäässä kartanon viljaa 40 tynnyriä vuodessa. Myllyä näyttää hoitaneen torppareista kuka kulloinkin, mutta lähinnä sijainneitten Mattilan ja Seppälän torpparit. 1800-luvun alkupuolelta on merkintöjä myös mylläreistä: Eric 1830 (myllytorppa), Carl 1835 (myllytorppa), Johan 1840 ja sitten mylläri Jagob Renvall 1845–54, Jagob Andersson

Kartanon mylly ennen purkamista, kuvassa Ensio Suvinen. Kuva Erkki Suvisen arkisto.

1855–65, August Johansson, Mauriz Klang. Kaksi viimeistä myllyriä olivat Seppälän torppari Kalle Koskinen ja hänen jälkeensä Juho Talonen. Sahankulman palstoituksen jälkeen myllytuvassa asuivat Aleksi ja Fanny Seppälä. Tähän liittyy traaginen tapahtuma, kun uiton aikaan Anna-tytär putosi porstuan lattialankkujen välistä koskeen ja kuoli.

Vuosisadan vaihtuminen toi uudet tuulet. Sahankulmalla vyöry lähti liikkeelle, kun Kopilan säteritilan viimeinen omistaja G. W. Rantanen kuoli 1910 ja kartano meni nopeasti myyntiin. Rantasen perikunta myi Kopilan kartanon kokonaisuudessaan sekä sen kanssa yhteisviljelyksessä olleet Viuvalan Piispan ja ½ Sulan tilat Lojo Ångsogs Aktiebolaget:lle. G. W. Rantasen pojalle K. V. Rantaselle oli jo 1906 lohkottu Rauharannan tila Viuvalan Piispaasta.
Lohjan Höyrysaha ei vetkutellut, kun se parturoi ostamansa metsät, ajatti ne jokivarteen ja uitti Lohjalle Hiidensalmen sahalle. Myyjällä lienee ollut vihiä tulevasta torpparilaista. Samaan aikaan se aloitti kartanon palstoittamisen ja myymisen edulliseen hintaan. Torpparit olivat vähävaraisia, mutta kauppoja syntyi ja ensimmäiset lunastivat torppansa jo 1911. Avuksi tuli Hypoteekki Pankki, ja puuttuva osuus lainattiin kuka mistäkin sai. Kartanon torppareista tuli pankin torppareita.
G. W. Rantasen aikana (1892–1910) kartanossa oli noin 16 torppaa: Arola, Erkkala, Hakala, Ilola, Kujala, Kuoppamäki, Mattila, Mäkelä, Pölkkylä, Rajala, Rintelä, Rinttilä, Ruotsala, Seppälä, Stockholm ja Wasabakka.

Torppien lohkominen vaikutti Sahankulmalla kuten aikanaan Isojako. Metsäpalstat olivat erillään viljelyksistä ja torppien maista pyrittiin muodostamaan tilakokonaisuuksia. Torpat siirtyivät vanhoilta sijoiltaan uusille palstoilleen. Näin siirtyi Seppälä kosken partaalta Leppäkorven rajalle Taipaleen niittypalstalle. Erkkala siirtyi omalle palstalleen Kopan suon laitaan. Pölkkylä poistui kokonaan, ja torppari jatkoi myöhemmin Suoniemen vuokraviljelijänä. Stockholm sulautui Rintelän palstaan ja sen rakennukset olivat myöhemmin mäkitupakäytössä. 1800-luvulla syntyneet torpat olivat jo valmiiksi hajasijoitettuja ja jäivät sijoilleen.

Kun Kopilan kartano oli palstoitettu ja myyty, kiinnostui Somerniemen kunta Kopilan koskesta sähkölaitosta varten. Kunta oli kosken ostoaikeissa 1918, mutta hanke raukesi siltä erää. Kosken omistussuhteet olivat vähintäänkin epäselvät. Koskela-niminen palstatila ja koski olivat edelleen Lohjan Höyrysahan omistuksessa ja agronomi Oskar Walden oli vuokrannut G.W. Rantaselta 1898 osan koskea ja rakentanut kivipadon. Suunnitelmissa oli puuhiomon rakentaminen kosken partaalle, mutta hanke jäi kesken. Lisäksi kosken vaikutuspiirissä oli talonpoikain myllypaikka eli kylien yhteismaa. Kartanon mylly purettiin ja sähköyhtiö rakensi muistitiedon mukaan Aleksi ja Fanny Seppälälle Kuusisto-nimisen tuvan Kuoppamäen maalle. Lindeberg, Leppäkorven armoitettu runoseppo kävi heitä tapamassa ja runoili ”Tulin kattomaan teittii tääl, kun tei ennen asuitte vetten pääl”.

Voimalaitoshanke heräsi henkiin uudelleen 1922, kun joukko somerniemeläisiä osti Kopilan kosken Lohjan Höyrysaha Oy:ltä. Somerniemen Sähkö Oy:n perustamiskokous pidettiin 1925 ja samassa kokouksessa päätettiin myydä kauppojen yhteydessä tullutta maaomaisuutta kuten jokirantapalstoja Viuvalan puolelta ja Vaihtolan palstatila, jonka osti Eerik Nikander. Vaikeiden rahoitusneuvottelujen jälkeen koneet tilattiin keväällä 1928 ja yhtiöjärjestys hyväksyttiin kun kaikki osakkeet tulivat merkityiksi myöhemmin samana vuonna. Lohjan vesistöjen uittoyhdistys rakensi voimalaitoksen ohittavan uittorännin (uittoruuhen) puutavaran uittoa varten 1920-luvun lopulla. Uitot loppuivat 1950-luvun alussa ja pahoin lahonnut ränni purettiin1980-luvulla.

Sähkölaitoksen ensimmäiseksi koneenkäyttäjäksi valittiin Kalle Alanne. Sähkön jakelu alkoi vaiheittain 1929. Hankkijan toimittaman kaksoisturbinin kokonaisteho oli 112 kWh. Sähköä toimitettiin Kopilan, Viuvalan, Oinasjärven, Jakkulan, Keltiäisten, Härjän-

Somerniemen Sähkö Oy:n koneenkäyttäjät

Kalle Alanne 1928–29

Artturi Lindfors 1929–30

Mauno Lahti 1931–32

Ensio Suvinen 1931–35

Martti Kärki 1936–55

Ville Tuominen 1955–60

Aatos Kolu 1960–68

Heikki Saarinen 1968–69

Heikki Peurala 1969

ojan, Härjänlahden ja Vesanojan kyliin. Ison veden aikana sähköä riitti vähiin tarpeisiin, mutta vähän veden aikana jakelua rajoitettiin niin, että sähköä sai kyläkunnittain vuoropäivinä. Yöaikana koneita ei käytetty. Kuluttajia oli aluksi 82, muuntajia oli viisi, suurjännitejohtoa 12,4 km ja pienjännitejohtoa 26,5 kilometriä.

Koneenkäyttäjälle rakennettiin huvila Koskelan tontille 1931–32. Talonpoikain myllyn yhteismaa kirjattiin sähköyhtiön omaisuudeksi 1932. Loppuvuodesta 1940 rakennettiin sähkölinja Leppäkorpeen ja yhdistettiin Nummen Sähkövoiman verkkoon lisäsähkön saamiseksi Imatran Voimalta. Kaskisto, Suojoki ja Mäyrämäki sähköistettiin 1948. Salkolan linja rakennettiin1954–56.

Somerniemen Sähkö Oy liitettiin Lounais-Suomen Sähkö Oy:n verkkoon kesällä 1971 ja vain Viuvalan muuntopiiri Pusulan Sähkön verkkoon. Voimalaitoksen toiminta päättyi syksyllä jauhettuaan sähköä 44 vuotta. Huutokaupassa 1972 Heikki Rekola osti Koskela tilan rakennuksineen Somerniemen Sähkö Oy:ltä 18 000 markalla. TVH rakensi uuden sillan kosken yli 1972. Näin päättyi Kopilan kosken vaiheikas taru.

Palstoituksen jälkeen Sahankulman kyläyhteisön pientilalliset etsivät uutta elämänmuotoa. Kun kuohuvat sisällissodan vaiheet 1918 olivat takanapäin, virisi ajan hengen mukaisesti kylällä yhteistyön henki. Niinpä Sahankulman ja Pikku-Viuvalan 47 viljelijää perustivat 1926 Somerniemen Eteläisen Pienviljelijäyhdistyksen. Yhdistys kurssitti, järjesti tupailtoja ja iltamia, mutta merkittävin toiminnan muoto oli koneiden hankinta yhteiskäyttöön. Hankitulle kalustolle rakennettiin kalustosuoja Rinttilän mäelle 1929. Sodan jälkeisenä aikana pienviljelijäyhdistys osoitti erityisesti tarpeensa ja lujitti yhdessä selviämisen henkeä. Kaikesta oli pula, eikä vähiten rahasta. Lauri Nikander rakensi 1946 yhdistyksen pellavariihen, joka olikin vilkkaassa käytössä koko pula-ajan ja viimeksi vielä palvisaunana. Palvisaunaa hoiteli Jaakko Raita. Näissä puitteissa toimi myös sonniosuuskunta. Päivänpoika kiersi vuosi kerrallaan talosta taloon ja viimeksi Pikku-Viuvalan puolella. Koneistuminen 1950-luvulla kuitenkin ajoi yhdistyksen ja osuustoiminnan ohi. Kulmakuntaa puolen vuosisadan ajan elävöittäneen Pienviljelijäyhdistyksen toiminta päättyi huutokauppaan 1970.

Näin on luotu lyhyt katsaus Sahankulman vaiheisiin vuosisatojen saatossa. Sen syntyminen ja hiipuminen on vahvasti kytköksissä Kopilan kartanoon ja Kopilan koskeen. Tällä vuosituhannella Sahankulma esiintyy enää vanhoissa kartoissa ja nuoriso ihmettelee: Mikä ihmeen sahankulma? ■

LÄHTEET:

Aaltonen Esko, Somerniemen historia, Forssa 1945.

Kärki Manu, Somerniemen vesimyllyt ja -sahat, moniste 1994.

Kärki Manu, Porukalla Somerniemeläisen yhteistoiminnan historia Hämeenlinna 2007.

Somerniemen kirkonkirjat ja rippikirjat.

Maakirjakartat.

Maakirjat.

Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Varpaat savessa, siipien suojassa
Someron Seurakunta

Juhlavia hetkiä vuodelle 2019
toivottaa Hovilan kartano
www.hovilankartano.fi

Lounas-Kahvila Someron Toritupa
Joensuuntie 10

www.toritupa.fi
Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta 2019

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Kaihdin-Lehtonen Oy
puh. 748 5814

Rakennuspeltityöt
Sadevesijärjestelmät
Kattoremontit

Kahimet Ky
Rypsitie 4, 31400 Somero
p. 040 514 4239

Hyvää Joulua ja Menestyksekästä Uutta Vuotta 2019

KMS Palvelu Oy
0400-533 416

Hyvää Joulua ja Onnea Vuodelle 2019!

KONEURAKOINTI MIKKOLA
0500 970 610

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Jätekuljetus Järvinen Ky
Puh. 040-505 3915

Toivotamme Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Jussin Baari

LOUNAS • GRILL • BURGER

arkilounas 9€ la-su lounas 13€
Keittö SU-TO 11.00 - 22.00
Auki: PE-LA 11.00 - 23.00

Joensuuntie 33 02-7485443
31400 Somero www.jussinbaari.fi

Jaatimet

- ThermoFin®-tuotteet
- teräsovet ja -ikkunat
- lasiseinät
- palo-ovet E30–EI120

www.jaatimet.fi

Jaatilantie 77, 31400 Somero • puh. 020 7401 111

Uusi kotiseutukirja ilmestynyt!

MYLLYT, SAHAT JA TALOT

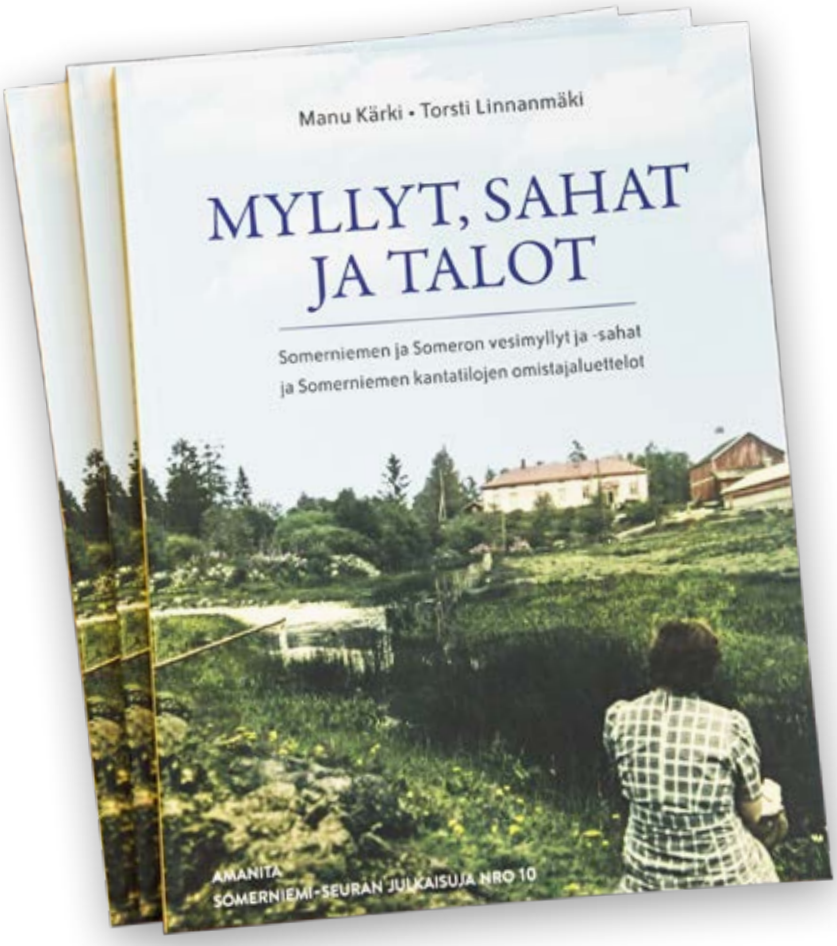
Somerniemi-Seuran kymmenes julkaisu Myllyt, sahat ja talot ilmestyi viime keväänä. Manu Kärki on kirjoittanut Somerniemen ja Someron myllyistä ja sahoista ja Torsti Linnanmäki on laatinut Somerniemen kantatalojen omistajaluettelot. Kirjassa on toistasataa kuvaa, muun muassa yli kaksikymmentä vanhaa kyläkarttaa.

Ensimmäiset vesimyllyt otettiin käyttöön heti viljanviljelyn vakiinnuttua paikkakunnalla. Myllyjä oli Somerolla ja Somerniemellä yli neljässäkymmenessä paikassa. Somerolla vesimyllyt keskittyivät Terttilänjokeen ja Paimionjoen vesistöön laskeviin pienempiin ojiin. Tuulimyllyjä oli kymmenkunta isompaa ja lukuisia pienempiä.

Vesivoimalla toimineita kauppasahoja seudulla oli puolen tusinaa. Niistä vanhin, Kopilan saha, perustettiin jo 1750-luvulla. Kirjassa kerrotaan muun muassa Pitkäjärven vesisahasta, joka kilpailullisista syistä määrättiin ”revittäväksi” heti valmistuttuaan vuonna 1761. Höyryvoimalla toimineista kauppasahoista on omat lukunsa Knaapin sahasta, Ällin sahasta ja Someron Sahasta. Kirjassa kerrotaan myös tukinuitosta ja vesistöjen perkaamisesta sekä Terttilän paperitehtaasta ja Kaskistoon suunnitellusta rautaruukista.

Torsti Linnanmäki on koonnut Somerniemen kantatilojen isäntäluettelot aina 1500-luvulta 2000-luvulle. Somerniemen historian isäntäluettelo vuodelta 1945 käsittää vain 19 taloa, mutta uudessa selvityksessä kuvataan 75 talon omistussuhteet. Useissa tapauksissa kantatalo tarkoittaa nykyään vain itse rakennusta ja tonttia. Lähteinä on käytetty muun muassa Suomen asutuksen yleisluetteloa SAY, henkikirjoja, tuomiokirjoja, rippikirjoja, historiakirjoja, lainhuutoasiakirjoja ja perunkirjoituksia. Uusimpana lähteenä on käytetty Kansallisarkiston lainhuutorekisterikortistoa vuodelta 1932-93. Tätä tuoreempia tietoja on selvitetty haastattelemalla rakennusten omistajia.

Myllyt, sahat ja talot kertoo ihmisistä, taloista, suvuista, yhteistoiminnasta, vesistöistä, sahateollisuuden synnystä ja metsien merkityksestä Somerolla ja Somerniemellä menneinä vuosisatoina. Kirja on kotiseutukirjojen perusteos. ■

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Someron Tilintarkastus ja Yrityspalvelu Ky

Jaatilantie 79, 7488 270

PIHARAKENNE PUTTINEN

- Kaikki viherrakennustyöt
- Pihan puurakenteet • Puunkaadot
- AVANT pienkuormaaja urakoinnit

040 960 9339

T:mi Puttinen Puutarhuri Janne Puotsaari
Y-2332919-1 Somero

*HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA*

Teerihärju
HUVIKESKUS

PUTKITYÖT
edullisesti ja nopeasti
Kysy tarjouksia
Putkiasennus ESA UUSITALO
Somero, Nummikulma
P. 0400 741 566

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
asiakkailleen toivottaa

SÄHKÖ ERKKI Oy

hyvää joulua joka kotiin

Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Sähkö-, LVI- ja kodinkonetekniikan myynti

Someron Sähkö ja Kone Oy

Jukolantie 2, p. 748 5888

– Sähköasennukset/urakoinnit
– Kylmälaitehuollot/asennukset
– Antennityöt

Someron Huoltomestarit Oy

KARI LAINE 0400 533 865

Kimmo Hovila

SOMERON KAUPUNGIN METSÄT

Someron kaupunki omistaa noin 1700 hehtaaria talousmetsää, jonka lisäksi suojeltuja metsiä ja puistometsiä on yli 100 hehtaaria. Suunnitelmallisesti hoidettu metsä on kaupungille taloudellinen turva ja puhdas, monimuotoinen luonto on tulevaisuudessa entistä vahvempi valttikortti.

Merkittävin suojeltu metsäkohde on Valkeen alue, josta 68 hehtaaria on haettu vapaaehtoisesti luonnonsuojelualueeksi. Lisäksi on Hovimäen alue sekä taajama-alueella keskustassa puistoja ja metsitettyjä pelto-alueita: mm Tupala, Siementarkastuslaitokselle kaavailtu pelto Ratsastusmaneesin lähellä ja Rankkulan asunto-alueen metsä.

Suurimmat metsälohkot Somerniemellä ovat Mäyrämäki 600 ha (hankittu 1922), Nikula 140 ha (1886), Paakkala 200 ha (1957), johon on yhdistetty Metsämaan ja Huuvan tilat, Loitti 180 ha (1927). Somerolla merkittäviä lohkoja ovat Koivula 180 ha (1919), Marjakorpi 170 ha (1919), Karhunkorpi 120 ha (1919). Toimikauteni aikana on hankittu Vanhala 90 ha (1982) ja Metsä-Lahti 90 ha (1993).

Metsän omistuksen historiaa

Sotienjälkeisessä asutustoiminnassa varsinkin Somerniemellä perustettiin monta asutustilaa kunnan omista tiloista. Manu Kärki on kirjassaan ”Somerniemen kunnan historia” seikkaperäisesti selvittänyt kuntien tilakauppojen taustaa.

”Maamme itsenäistymistä ja sisällissotaa seuranneet vuodet olivat suurten muutosten aikaa. Kunnat ryhtyivät suunnittelemaan maan hankintaa tilattomille ja kaukonäköisimmät kunnallismiehet ymmärsivät kiinteistöjen arvon ja merkityksen kunnan kehittämisessä. Someron kunnanvaltuusto valitsi 1919 jäsenet maanostokomiteaan ja osti vielä saman vuoden lopulla suurimman osan Hirsjärven kartanosta. Seuraavina vuosina kunta myi kartanon ulkotiluksista kymmenen palstatilaa, kartanosta erotetun Härkjoen tilan ja kantatilan. Someron kunnalle kaupasta jäi vain Karhunkorven metsätila. Somerniemellä meneteltiin toisin. Hankitut maatilat pidettiin pääosin kunnan omistuksessa. Somerniemen kunta osti vuosina 1886- 1959 maatiloja ja metsäalueita yhteensä 1600 hehtaaria. (s. 94)”

Manu Kärki kuvaa värikkäästi kirjassaan Kaarlo Rauhankallion osuutta Mäyrämäen tilan hankinnassa seuraavasti:

”Jatkuviin kielteisiin päätöksiin kyllästyneet talonostokomitean jäsenet Kaarlo Rauhankallio ja Kaarlo Linnanmäki lähtivät Rauhankallion autolla Helsinkiin lokakuun 26. päivä 1922 hieromaan kauppaa Agraria Oy:n omistamasta Mäyrämäen tilasta. Tila käsitti koko Mäyrämäen kylän Someron kunnan alueella ja sen pinta-ala oli noin 960 hehtaaria.

Neuvotteluissa päästiin sopimukseen, ja vielä samana päivänä allekirjoitettiin kauppakirja, jolla Somerniemen kunnalle ostettiin Mäyrämäen tila miljoonan markan hinnalla. Kaupassa ei ollut purkautumisehtoa, eikä Rauhankalliolla ja Linnanmäellä ollut mitään kunnan antamia valtuuksia tilan ostoon.

Tilakauppa otettiin esille kunnanvaltuuston kokouksessa 18. marraskuuta 1922. Useat valtuuston jäsenet vastustivat kaupan hyväksymistä. Kun Rauhankallio huomasi tämän, pyysi hän puheenvuoron ja ryhtyi yksityisesti ja henkilökohtaisesti käsittelemään jokaista vastustajaa. Sanoja hän ei säästellyt. – Minä luulin, että Teillä on järkeä, mutta näyttää olevan niin, että sitä ei Teille ole annettukaan. Puheenvuoron jälkeen valtuusto poistui pihalle neuvottelemaan. Kun kokous jatkui, niin kauppa hyväksyttiin.”

Tuona aikana hankitut tilat ovat tänä päivänä edelleen runkona Someron kaupungin omistamille metsälohkoille. Somerniemen kunnan liittyminen Someron kuntaan vuonna 1976 merkitsi myös merkittävän metsätalousyksikön syntymistä. Somerniemen kunnan omistuksessa oli noin 1100 hehtaaria metsää ja Somerolla runsaat 400.

Aikojen saatossa on ollut monia tapahtumia, joissa metsälohkot ovat olleet spekulaation kohteina. Somerniemen kunta vuokrasi Valkeen alueesta 1970-luvun alkupuolella sata hehtaaria korpihotellin rakentamista varten. Kun rakentamisesta ei tullutkaan mitään ja vuokrasopimus purettiin, tuli keskustelusta Someron valtuustossa 1980-luvun alussa värikäs. Periaatteena purkusopimukselle oli, että palautetaan saadut vuokrarahat korkoineen takaisin vuokraajalle. Tätä miljoonan markan summaa moni piti järjettömänä.

Kun Rankkulan asunto-alue lunastettiin seurakunnalta 1990-luvun alussa, vaihtovälineenä käytettiin kunnan omistamia talousmetsiä. Osa Koivulan tilasta ja Svenssonin perintömetsä palautui jälleen seurakunnan omistukseen. Keskustelu oli värikästä tällä ker-

Näkymä Somerniemen Mäyrämäelle ja Iso-Valkee-järvelle. Alueella on 600 hehtaaria talousmetsää ja 68 hehtaaria suojeltua aluetta. Kuva Manu Kärki.

ralla seurakunnan puolella, kun silloisen kirkkoherran persoona ei miellyttänyt kaikkia.

Kahta tilaa olin oman työurani aikana hankkimassa kaupungin omistukseen: Vanhalan 90 hehtaarin tila ostettiin 1982 ja Metsälahden 90 hehtaaria 1993.

Työurani Someron kaupungin metsien hoidossa

Tein työurani Someron Metsänhoitoyhdistyksessä vuosina 1977–2008. Kiinnostavana työtehtävänä oli osaltani vastata kaupungin talousmetsistä. Kaupunki osti metsienhoidon palvelun Someron ja Somerniemen metsänhoitoyhdistyksiltä alueittensa mukaan. Puunmyynnit suunniteltiin yhdessä yhdistysten välillä ja kumpikin vastasi hoitotöistä itsenäisesti alueillaan.

Pestini alkoi syksyllä 1977 kunnanhallituksen kokouksessa, jossa silloinen puheenjohtaja Vilho Seppänen sanoi: ”Sinä saat sitten Kimmo vastata kunnan metsien hoidosta tästä eteenpäin.” Ehdotin välittömästi omien metsien hoitokunnan perustamista. Tämä lautakunta teki sitten parinkymmenen vuoden ajan hyvää työtä Antti Sariolan johtamana. Olin tyytyväinen, että kaikki poliittiset ryhmät saivat tietoa tämän lautakunnan kautta talousmetsien toimista. Näin vältyttiin turhilta puheilta ja omalle ja somerniemeläisten kollegoitteni työlle tuli selustatuki. Myöhemmin hoitokunnan tehtävät siirrettiin maaseutulautakunnalle, ja muutama vuosi sitten kaupunginhallitus otti taas vastuun metsien hoidon päätöksistä. Jäätyäni pois työelämästä vaikutin vielä maaseutulautakunnan jäsenenä kaupungin metsien hoitoon vuodet 2008–2012.

	Kokonaiskuutiomäärä m^3/ha	Yhteensä, m^3
1977	104	163 000
1989	111	183 000
2001	123	208 787 (tukkia n 35 %)
2010	146	256 000 (tukkia n 45 %)

Taulukko 1: Puuston kehitys metsätaloussuunnitelmien mukaan 1977–2010

	Pinta-ala		Puusto	
Kehitysluokka	ha	%	m^3	%
Ei tietoa	45,8	2,6	536	0,2
Aukea	13,7	0,8	0	0
Siemenpuumetsikkö	0,5	0	21	0
Taimikko, alle 1,3 m	25,7	1,5	0	0
Taimikko, yli 1,3 m	245,8	14	0	0
Ylispuustoinen taimikko	28,8	1,6	1338	0,5
Nuori kasvatusmetsikkö	233,3	13,3	28576	11,1
Varttunut kasvatusmetsikkö	917,4	52,4	169970	66,2
Uudistuskypsä metsikkö	239,7	13,7	55980	21,8
Suojuspuumetsikkö	1,2	0,1	192	0,1
Yhteensä	1751,9	100	256612	100

Taulukko 2: Metsän rakenne kehitysluokittain vuoden 2010 metsätaloussuunnitelmassa

Heti kuntaliitoksen jälkeen päätettiin laatia 1977 ensimmäinen yhteinen koko aluetta koskeva metsätaloussuunnitelma (MTS). Sen laati Niilo Heinämäki Lounais-Suomen Piirimetsälautakunnasta. Sain olla mukana Someron alueen maastotöissä ja näin tutustuin kunnan omistamiin metsiin Someron puolella. Ehdoton mottoni koko toimikauteni ajan oli, että eletään kirjaimellisesti suunnitelman mukaan, eikä poiketa siitä edes hätätapauksissa kunnan budjettivajetta paikkaamaan liian suurilla hakkuilla. Hoitokunta laati puunmyynneille ja hoitotöille toimintaohjeen, jotka vuosittain käsiteltiin kokouksessa. Jokainen kunnan- ja kaupunginjohtaja toimikauteni aikana kyllä kyseli suurempia hakkuumahdollisuuksia, mutta kantani oli selvä: eletään suunnitelman mukaan. Myöhemmin on metsätaloussuunnitelma tehty uudelleen vuosina 1989, 2001 ja 2010.

Osoituksena onnistuneesta strategiasta on taulukko 1, jossa neljän eri suunnitelman luvut osoittavat puuston määrän ja rakenteen kehityksen olleen erinomainen. Aluksi suurin ongelma oli, mistä saadaan riittävästi hakkuumiehiä harvennushakkuisiin. Puusto oli rakenteeltaan paljolti nuorta harvennusmetsää, ja harvennettava oli vuosittain 30–40 hehtaaria. Ongelma ratkesi har-

vennusmonitoimikoneiden kehittyessä 1990-luvulla. Työt pystyttiin tekemään koneellisesti, eikä suuria rästejä tullut.

Miten tästä eteenpäin tulisi jatkaa?

Hakkuumahdollisuudet ovat lisääntyneet ja vuotuinen kestävä hakkuumäärä voi olla lähes 10 000 m^3/v (Taulukko 2). Tämä merkitsee karkeasti ottaen pinta-alallisesti vuosittain 20–25 hehtaarin uudistushakkuita ja 40–50 hehtaarin harvennushakkuita.

Työurani aikana merkittävintä on ollut nuorten kasvatusmetsien muuttuminen varttuneiksi kasvatusmetsiksi. Tässä kehitysvaiheessa tukkipuun osuus lisääntyy tuntuvasti ja siten lisää puuston arvoa. Tästä yli yhdeksästäsadasta hehtaarista nykyisen metsälainsäädännön mukaan voisi uudistaa huomattavan osan, mutta mielestäni ei ole järkevää mennä pääomahakkuisiin. Tämä tarkoittaisi suurta poikkeamaa suunnitelmallisista hakkuista.

Someron kaupungin on hyvä säilyttää metsänsä omistuksessaan niin kauan kuin se on itsenäinen kunta. Se tuo taloudellista turvaa. Talousmetsiä tulee hoitaa pitkäjänteisesti suunnitelmaa noudattaen. Tulevaisuudessa luonto-arvot voivat nousta vieläkin enemmän kuntamme valttikortiksi. Valkeen alueen säilyttäminen omassa omistuksessa oli oikea päätös. Myös sen suojeluun hakeminen oli oikea päätös. Jätetään tuleville polville puhdas hyvin hoidettu luonto kaikkine muotoineen. ■

Vanhat valokuvat arkistoon

Somero-Seura arvostaa historiallisia valokuvia, jotka kertovat entisajan kulttuurista, ihmisistä ja maisemasta.

Marraskuussa Somero-Seura jalkautui Häntälään digitoimaan kyläläisten vanhoja valokuvia talletettavaksi Somero-Seuran kuva-arkistoon. Tarkoituksena on kiertää muitakin kyliä ja digitoida kuvia kulmakunnan asukkaista, rakennuksista ja tapahtumista.

Seuraavana talkooporukan suunnitelmissa on kantaa skannausvehkeet Pitkäjärvelle. Tärkeää on tunnistaa ja merkitä muistiin kuvissa olevat henkilöt, rakennukset sekä kuvausajankohta. ■

Kaarina Randell toi Kari Järvisen digitoitavaksi vanhoja valokuviaan. Kuva Marika Haapala.

Veikkoja ja Esaa edustanut Tero Turkki voitti Suomen mestaruuksia sekä edusti Suomea miesten maailmancupissa ja nuorten MM-kisoissa. Kuva Salon Seudun Sanomat.

Aulis Tiensuu

Lähes 400 SM-mitalia koossa

– Someron Esa jatkaa virkeänä

Urheiluseura Someron Esa täytti vuosi sitten kunnioitettavat 100 vuotta. Esan historia on maineikas, sillä seuran riveistä on noussut ME- ja olympiatason urheilijoita sekä EM-mitalisteja, kuten Pentti Nikula ja Minna Nikkanen.

Vuonna 1917 perustetun Someron Esan avautuminen ja nousu Suomen mestaruustasolle alkoi toden teolla vasta sotien jälkeen. Seuran ensimmäisen Suomen mestaruuden voitti Voitto Seppänen vuonna 1945. Seppäsen mestaruusmatkana 18-vuotiaiden kisoissa Jyväskylässä oli 1000 metriä. SM-mitalitili karttui vielä 1948 hopea- ja pronssimitaleilla 21-vuotiaiden nuorten sarjassa.

Muutaman hiljaisemman vuoden jälkeen Pentti Nikula saavutti 17-vuotiaiden seiväshypyssä SM-hopeaa vuonna 1955. Nikulan maaottelu-ura alkoi vuonna 1957 ja junioreiden SM-kultaa hän voitti vuosina 1958 ja -59, mutta nämä olivat vasta alkusoittoa. Vuonna 1962 Nikula nousi miesten Suomen mestariksi sekä hallissa että ulkona. Niiden välissä hän kohosi huikeasti ensin Euroopan ennätysmieheksi ja sitten maailmanennätysmieheksi sekä nousi vielä kauden lopulla Euroopan mestariksi. Näin Somero ja Someron Esa oli nostettu raketinomaisesti urheilun maailmankartalle.

Tuo valtaisa huuma vain jatkui, kun Nikula talvella 1963 ylti hallissa maailman ensimmäiseksi viiden metrin mieheksi parantamalla samassa kilpailussa kolme kertaa ME-tulosta ja päätyen lopulta 510:een. Samaan aikaan EM-kisojen pronssimitalimies Kauko Nyström nousi Suomen hallimestariksi ja Kalevan Kisojen voittajaksi sekä myös maaottelumieheksi. Samana vuonna 1963 Irma Kanninen heitti keihäässä tyttöjen SM-hopeaa ja oli näin Esan ensimmäinen naispuolinen SM-mitalisti.

Vuosina 1965–66 Esan nuoret kestävyysjuoksijat Keijo Uotila ja Jorma Uutela saavuttivat yhteensä kahdeksan SM-mitalia ja nostivat Esan nuorten mestaruuskilpailujen toiseksi parhaaksi seuraksi sekä Kalevan Malja -kilpailussa historiansa parhaaseen saavutukseen yhdeksänneksi. Uotilalla on esalaisena tilillään myös pari maaottelujuoksua.

Jo 40 vuoden ajan Someron Esan näkyvimpänä kisatapahtumana on ollut vuotuiset Seiväskarnevaalit. Ensimäiset hypättiin vuonna 1979 osin tilapäisin rakennelmin. Kentän kestopäällystys valmistui vuonna 1980. Kuva Manu Kärki

Soile Rosenlund hyppäsi tyttöjen korkeudessa SM-pronssia vuonna 1967. Muutaman hiljaisemman kauden jälkeen nuoret Jaana Nyström pituudessa 1972 ja Kauko Nyström junior sekä Jukka Elo seipäässä 1974 yltivät SM-mitaleille. Nyström voitti useita juniorimitaleita samoin kuin vuosikymmenen loppupuolella Jari Pyykkö heittolajeissa. Pyykkö heitti kiekon SE-tuloksen sekä voitti tuolloin myös koululaisten MM-kultaa kiekossa ja pronssia kuulassa. Kauko Nyström jr. taas saavutti seipäässä sotilaiden MM-pronssia. Molemmat olivat mukana myös nuorten maaotteluissa.

Tämän jälkeen SM-mitalisteja alkoi 1980-luvulla tulla vuosittain. Kimmo Kuusela voitti seipään juniorimitaleita, ja sitten kaksi miesten pronssia sekä kaksi Suomen mestaruutta Kalevan Kisoissa. EM-kisoissa tuli viides sija ja useita maaotteluitakin kertyi. Juha Rauhaniemi saavutti seipään juniorisarjoissa kaikkiaan 11 SM-mitalia ja edusti myös Suomea maaotteluissa, nuorten EM-kisoissa ja Universiadeissa. Myös Jari Holttinen oli maaottelumies ja voitti muutaman seiväsmitalin Esaa edustaen.

Nuoret keihäsnaiset Katri Paija, Johanna Vaha ja Veera Oksanen saavuttivat 1980-luvun lopulta vuosituhannen vaihteeseen yhteensä 23 SM-mitalia, joista 11 kultaista. Heistä viidentoista SM-mitalin Veera Oksanen kävi useat arvokisat ja parhaimmillaan voitti 22-sarjassa EM-pronssia. Oksasen lisäksi myös Paija ja Vaha olivat nuorten maaotteluedustajia.

Juoksuradalla Sari Kärkäs saavutti samaan aikaan kahdeksan SM-mitalia, joista seitsemän kultaa ja kirkkaimpana niistä 17-vuotiaana voitettu naisten hallimestaruus. Kärkäs kävi maaotteluiden lisäksi myös monet nuorten kansainväliset arvokisat parhaimpana saavutuksenaan 16-vuotiaana MM-kisoissa juostu viides sija Suomen N19-sarjan 4x400 m viestijoukkueessa yhä vieläkin voimassa olevalla SE-ajalla.

Useita muitakin moninkertaisia nuorten SM-mitalisteja näinä vuosikymmeninä on yleisurheilussa ollut, kuten usean hyppylajin Mika Mäkitalo. Samoin ennen häntä valmentajansa kolmiloikkaaja Juha-Pekka Vaha, joka puki päällensä myös Suomen edustusasun maaottelussa.

Moukarinheitto on noussut viime vuosina seiväshypyn lisäksi Esan toiseksi menestyslajiksi. Henri Liipola on heittänyt jo kaksi Kalevan Kisojen voittoa sekä edustanut Suomea maaotteluissa ja EM-kisoissa. Kuva SUL Kuvapankki / Anssi Mäkinen.

Veera Oksanen voitti keihässä nuorten EM-pronssia vuonna 1999 ja yhteensä 15 SM-mitalia. Kuva SUL kuvapankki.

Seiväshypyssä alkoi 20 vuotta sitten uusi nuorten nousu, kun Juha Kostiander, Niko Jalava ja Timo Koivunen voittivat useita SM-mitaleita. Kostiander seipäässä ja Jalava sittemmin myös nuorten pikamatkoilla nousivat aina Suomen mestaruuksiin ja EM-edustajiksi. Kaksi nuorten satasen SM-kultaa juoksi muutamia vuosia myöhemmin myös Matti Mikkola.

Aivan uuden luvun kirjoittaminen alkoi vuonna 2002, kun Minna Nikkanen voitti ensimmäiset SM-mitalinsa. Hän mitaliputkensa on jatkunut tähän saakka ja jatkunee yhä eteenpäin. Mitaleiden kokonaismäärä juniori- ja aikuissarjoissa on 49, joista 40 kultaa, viisi hopeaa ja neljä pronssia. Seipään 44 mitalin lisäksi joukossa on neljä korkeus- ja yksi pituuskulta. Kansainvälisiä arvokisoja Minnalle on kertynyt 24, joista 16 naisten sarjassa. Kaikkiaan maajoukkue-edustuksia on nyt 61. Nuorten EM-kisoista on tullut sekä kultaa että hopeaa ja aikuisten EM-kisoissa hän on kolmesti ollut pistesijalla, parhaimmillaan neljäntenä. Eri ikäsarjojen Suomen ennätyksiä hän on hypännyt 108, joka on varmaan yhdessä lajissa enemmän kuin kukaan muu koskaan.

Eemeli Salomäki on päässyt myös 21 SM-mitaliin (14 kultaa), jotka ovat tulleet seipäästä ja halliotteluista. Eemeli oli lähes vuosikymmenen maaotteluedustajana ja kävi useat arvokisat. Nuorten EM-kisoissa hän oli parhaimmillaan neljäntenä. Nyt Tommi Holttinen on nousemassa uudeksi miesten seivästähdeksi. Tähän saakka koossa on jo yhdeksän SM-mitalia, kolme nuorten arvokisaa (parhaimmillaan EM-kisojen 7:s), miesten EM-kisat sekä tukku maaotteluita.

Seipään lisäksi Esan toiseksi vahvaksi lajiksi viime vuosien aikana on noussut moukarinheitto, jossa on saavutettu yhteensä jo 29 SM-mitalia. Sen sivussa muutkin heitot ovat vahvistuneet. Ensimmäisen moukarimitalin voitti Laura Pihkanen vuonna 2006. Henri Liipola on voittanut nyt kahdesti peräkkäin Kalevan Kisoissa kultaa ja kaikkiaan seitsemän mitalia. Juniorisarjoissa Suomen moukarimestaruuksia ovat keränneet myös Johanna Witka, Silja Kosonen, Marika Virtanen ja Max Lampinen sekä muitakin mitalisteja löytyy. Liipola aikuisissa ja Witka nuorissa ovat maaottelu- ja arvokilpailukävijöitä. Witka oli vuosi sitten EM-kisoissa aivan mitalin tuntumassa neljäntenä. Silja Kosonen ehti myös jo avata maaottelu-uransa.

Moukarinheittäjien toimesta myös kuulassa ja kiekossa on tullut SM-mitaleita. Keihäässä Jenni Vuori on saavuttanut viisi nuorten SM-mitalia. Kestävyysjuoksussa taas Linnea Harala on ottanut peräti kahdeksan nuorten SM-mitalia sen lisäksi, että on myös Pohjolan ja Baltian mestaruuskilpailujen ho-

Voitto Seppänen oli ensimmäinenSomeron Esan urheilija, joka voitti Suomen mestruuden. Vuosi oli 1945, paikkana Jyväskylä ja mestaruusmatkana 1000 m 18-vuotiaiden poikien sarjassa. Kuva Voitto Seppäsen kokoelmista.

Noora Oksa ja Patricia ”Fiinu” Aschan voittivat uintialtaista Esalle yhteensä 68 SM-mitalia, Aschan 44 ja Oksa 24. Suuri osa tuli tyttösarjoista, mutta kumpikin ylti myös naisten mitaleille, Aschan jopa kultaan. Kuva Pertti Tamminen.

peamitalisti. Veikka Sarén on viime vuosina noussut kaksinkertaiseksi maastojuoksun SM-mitalistiksi.

Yleisurheilussa Esan kaikkien SM-mitaleiden määrä on 256, josta 124 kultaa, 64 hopeaa ja 68 pronssia. Mitaleista miltei puolet eli 125 on tullut seiväshypystä. Seuraavaksi parhaat lajit ovat keihäs 30 ja moukari 29 sekä pikajuoksut 17. Mitaleista yleisessä sarjassa on tullut 66, 20- ja 22 -sarjoissa 54, 18–19 -sarjoissa 35, 16–17 -sarjoissa 55 sekä 15-vuotiaiden ja sitä nuorempien sarjoissa 46. Miehet ja pojat ovat voittaneet yhteensä 139 mitalia sekä naiset ja tytöt 117.

Uinnin puolella Esan SM-mitalitili aukesi vuonna 1974 nuoren Tarja Teponojan toimesta. Tarja voitti mitalin kahtena seuraavanakin vuonna. Seuraavat mitalistit olivat Heli Penttilä ja Johanna Kara sekä vähän myöhemmin myös Essi Virtanen.

Vuosituhannen vaihteessa alkoi Esan uinnin 10-vuotinen huippukausi, kun kolme nuorta uimaria Hannele Luoma, Patricia Aschan ja Noora Oksa voittivat yhteensä huikeat 91 SM-mitalia, joista Aschan 44, Oksa 24 ja Luoma 23. Aschanin mitaleista 23 oli kultaa. Valtaosa hänen mitaleistaan tuli nuorten sarjoista, mutta nuorten olympiapäivilläkin Suomea edustanut Aschan ui myös naisten 400 m lyhyen radan sekauinnissa SM-kultaa sekä yhden naisten hopean ja viisi pronssia. Luoma vastaavasti ui viisi naisten sarjan hopeaa ja kaksi pronssia sekä Oksa yhden naisten pronssin. Kolmikko edusti Suomea myös nuorten maaotteluissa.

Maija Latvakin ui pari nuorimpien sarjojen SM-kultaa ja Markus Äijälä yhden. Myöhemmin nuorten Suomen mestareiksi uivat vielä 15–16 -sarjoissa Johannes Lindroos ja Eetu Soini, mutta viimeiseen viiteen vuoteen Esan uimarit eivät ole mitalitiliä kartuttaneet. Lindroosilla on myös maaotteluedustus. Veikka Sarén on uintialtaasta ja juoksuradoilta noussut parin vuoden aikana triathlonissa Suomen parhaaksi junioriksi ja jo kaksinkertaiseksi EM-edustajaksi.

Uinnissa Esan kaikkien aikojen SM-mitalitilin saldo on yhteensä 118, joista 35 kultaa, 37 hopeaa ja 46 pronssia. Tästä naispuolisten osuus on 106 ja miespuolisille jää näin vain 12 mitalia. Uinnin mitaleista peräti 85 on tullut 15-vuotiaiden ja sitä nuorempien sarjoista, 18 on tullut 16–17-vuotiaiden sarjoissa ja 15 yleisissä sarjoissa.

Hiihtolajeissa Esa on voittanut myös Suomen mestaruuden, kun nuorten naisten joukkue Irma Kanninen, Leena Rantanen ja Taina Mattila voittivat 3 x 3 km vies-

Leena Rantanen, Taina Mattila ja Irma Kanninen voittivat Esalle Suomen mestaruuden tyttöjen 3x 3 km viestihiihdossa vuonna 1964. Kultamitali oli ensimmäinen Varsinais-Suomeen hiihdosta tullut. Kuva Leena Vuolan kokoelmista.

Pentti Nikula teki maailmanhistoriaa hyppäämällä ensimmäisenä maailmassa yli 5 metrin haamurajan Pajulahdessa 2.2.1963. Samassa kilpailussa ylittyi vielä 505 ja 510 senttiä. Kuva Pentti Nikulan kokoelmista.

tikultaa vuonna 1964. Mattila voitti samana vuonna myös henkilökohtaisen hopean. Miesten ampumahiihdossa Esa oli Suomen parhaita seuroja 1970-luvulla, mutta aivan mitaleille ei ylletty.

Mäkihyppääjä Tero Turkki voitti Esaa edustaen 1990-luvun puolivälissä aiempien Somerniemen Veikoissa tulleiden monien SM-mitaleiden lisäksi miesten pikkumäen kultaa ja otti nuorissa SM-pronssia. Hän edusti esalaisena myös Suomea nuorten MM-kisoissa sekä hyppäsi maailmancupin pisteille.

Muista SM-mitaleista ovat vastanneet päälajinaan hiihtoa harrastanut Henna Riikonen, joka voitti toistakymmentä vuotta sitten viisi SM-mitalia nuorten triathlonissa ja duathlonissa, niistä kaksi kultaista. Tiina Karvonen luisteli kymmenisen vuotta sitten kaksi naisten ratamaratonin SM-mitalia. Teemu Väre taas toi suunnistuksessa kaksi nuorten SM-mitalia runsaat 20 vuotta sitten.

Kaikkiaan Esalle on kertynyt tähän mennessä 391 SM-mitalia juniori- ja yleisistä sarjoista. Sen lisäksi seuran urheilijat ovat voittaneet lukuisan määrän veteraanisarjojen mitaleita SM-, EM- ja MM-tasolta, mutta näitä ei tässä ole huomioitu. Varsinkin hiihtäjät Merja ja Yrjö Teräväinen sekä Antti Yli-Pieti ja monet muut ovat kunnostautuneet veteraaniurheilussa. Lisäksi Esan jäsen Heli Romu on voittanut useita kymmeniä kuulovammaisten SM-mitaleita sekä pituudessa jopa naisten MM-hopeaa.

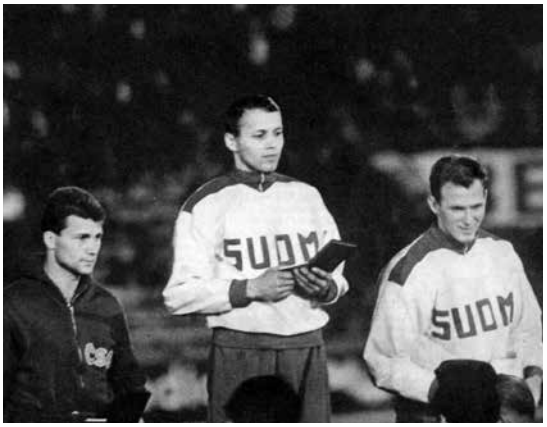
Esan menestyksekkäin urheilumuoto niin historiassa kuin nykypäivänäkin on yleisurheilu, jossa seuralla on menestyviä aikuisurheilijoita, nousevia junioritähtiä sekä eri-ikäisiä harrastajia. Tänä päivänä tiistaikilpailuina tunnetut seurakisat ovat pyörineet jo yli 70 vuoden ajan ja niissä on ollut vuosien saatossa mukana tuhansittain lapsia ja nuoria.

Lajiharjoittelun osalta seiväs- ja heittoryhmät toimivat hyvin ja nyt myös pikajuoksu- ja pituusryhmä harjoittelee viikoittain. Yksilölajeista löytyy jokaiselle sopiva vaihtoehto, jonka harrastaminen on helppoa ja edullista. Valmentajia ja ohjaajia tarvitaan, mutta niitä seura lupaa kouluttaa sekä viedä heitä yhdessä urheilijoiden kanssa porras portaalta ylöspäin.

Yli 45 vuotta jatkuneessa uintitoiminnassa on myös edelleen paljon lapsia ja nuoria. Kaikista ei tule huippu-urheilijoita, mutta tärkeintä on mukana olo ja oman fyysisen kunnon kehittäminen ja ylläpito. Kaikkein suurimmat harrastajajoukot kerää suunnistus torstai- ja Hippo-rasteineen, joissa vuosittain

Someron kentällä oli useita tuhansia katsojia, kun Pentti Nikula teki maailmanennätysyrityksiä. Kuva Manu Kärki.

Seiväshypyn palkintojen jako Belgradin EM-kisoissa, jossa Suomeen ja Somerolle tuli kaksi mitalia. Korkeimmalla Euroopan mestari Pentti Nikula, oikealla pronssille hypännyt Kauko Nyström ja vasemmalla hopeaa saanut Tsekkoslovakian Rudolf Tomasek. Kuva Pentti Nikulan kokoelmista.

on mukana jopa useita satoja kaikenikäisiä harrastajia. Etupäässä suunnistuksen harrastajat ovat kuntosuunnistajia, mutta myös virallisempaan kilpailutoimintaan osallistutaan.

Merkittävän panoksen toimintaan antavat ne vapaaehtoiset, jotka pyörittävät Esan huvitoimintaa Esakalliolla, sillä he mahdollistavat seuran laajan urheilutoiminnan pyörittämisen. Huvitoiminta on koko Esan historian ajan kuulunut oleellisena osana toimintaan, ja nykyisin yli 50 vuotta toiminut Esakallio on erittäin monipuolinen huvikeskus, joka vetää väkeä laajasti koko eteläisestä Suomesta.

Someron Esan sääntöjen 4. pykälässä sanotaan: ”Seuran tarkoituksena on edistää ja kohottaa liikuntakasvatusta toiminta-alueellaan, innostaa jäseniään ja muitakin henkilöitä toimimaan seuran päämäärien hyväksi sekä työskennellä oikean urheiluhengen juurruttamiseksi jäsenistöönsä”.

Liikunta on lasten ja nuorten kehitykselle sekä kansanterveydelle elintärkeää. Pelkkä koululiikunta ei riitä alkuunkaan, vaan tarvitaan moninkertaisesti omaehtoista ja seurojen järjestämää liikuntaa. Siinä on tärkeä tehtävä myös toimintansa toista vuosisataa porskuttavalle yli 1000 jäsenen Someron Esalle. ■

Minna Nikkasen kansainvälinen arvokilpailu-ura on kestänyt jo 15 vuotta. Parhaimmillaan hän on hypännyt nuorten EM-kultaa ja -hopeaa sekä ollut aikuisten EM-kisoissa neljäs. SM-mitaleita on kertynyt lähes 50, maajoukkue-edustuksia yli 60 sekä SE-tuloksia yli 100. Kuvassa Minna ylittää Pekingin MM-kisoisoissa SE:tä sivuavan 460, jolla oli kymmenes. Kuva SUL Kuvapankki

Kalle Pirttilä

Kultelalaisten tarinaa sadan vuoden takaa

Suomi tuli itsenäiseksi noin sata vuotta sitten. Yhtä ja toista mieliinpainuvaa on tapahtunut pienessä kylässä niinä vuosina, vaikka eiväthän ne maailman tapahtumiin mitään vaikuttaneet. Itsenäisyyttä ei paljon vanhojen tarinoissa huomioitu, mutta siihen liittyvä ”kapinan-aika” oli iso juttu. Se pani minut aina höristämään korviani, kun siitä kerrottiin. Se oli yksi kohta ajanmäärityksessä. Aina kertojat muistivat tarinoidessaan sanoa: ”Se oli sillon ennen kapinaa” tai ”se olikin kapinan jälkeen”.

Tapaukset lähtivät vyörymään siitä kun ”mailmansota” alkoi 1914. Kylän läpi kulkevan Härkätien takia kyläläiset näkivät siinä yhtä ja toista; sotilas- ja tavarankuljetuksia. Työtäkin se antoi. Kerrottiin, että eräs hämeenlinnalainen sotilassaappaiden valmistaja otti alihankkijoikseen kaikki kyläsuutaritkin. Saappaat vietiin Venäjälle. Sanottiinkin, että Kultelan ja Pajulan suutarit tekivät vaan ”rys-sänsaappaita” ja kyläläiset saivat pitää risoja.

Pelätessään saksalaisten maihinnousua venäläiset varustivat ja linnoittivat myös Härkätien vartta. Portaassa ja Mustialassa tehtiin vallitöitä. Toivo Tulonen kertoi, että miehiä otettiin töihin rajattomasti, varsinkin hevosmiehiä. Hän oli Teeren talon poika siihen aikaan ja oli mukana vallitöissä. Lapiomies sai siellä palkkaa kolme markkaa päivältä ja hevosmies sai seitsemän markkaa. Se oli vuosina 1915 ja 1916. Myös Kultelan Kylänmäki on silloin otettu sotilaskäyttöön. On selvää, että sotaa käyvässä maassa on kaikenlaista valvontaa ja sotilaallista oheistoimintaa, mutta kovin suurta miehitystä ei paikalla muisteta olleen. Isäni oli silloin noin 12 vuotias. Hän kertoi usein juoksennelleensa alueen läpi kulkevalla tiellä Oksasen Jukan kanssa, joka oli samanikäinen. Venäläisillä oli pyörien päällä suuri rautauuni, jossa he kypsensivät ruokaa ja paistoivat limppuja. Kerran heidän keittiömiehensä antoi pojille suuren limpun. Sitä mentiin Oksaselle syömään. Se oli erilaista leipää, mihin oli totuttu. Venäläiset miehet liikkuivat selkähevosilla ja tekivät ainakin kartoitustöitä, kyselivät paikannimiä ja talvitien paikkoja. Isäni kertoi, että heillä oli ruokavesipaikkana niin sanottu kivilähde Luippuniityntien varressa. Lähdettä oikein vartioitiin, että siellä eivät olisi muut käyneet.

Venäläiset häipyivät vuoden 1916 jälkeen Kylänmäestä. Veivät tavaransa pois ja parakit hajotettiin. Samaan aikaan lopetettiin vallityöt Portaassa, ja Teeren Toivolta kuten monelta muulta, loppui hyvä ansiopaikka. 1917 keväällä Venäjän keisari luopui virastaan ja sitä vähän juhlittiin Kultelassakin. Jotkut pitivät punaista rusettia, kun oli päästy tsaarista eroon. Virtasen Jannekin, joka oli Pirttilän renkipoika ja aika suuri kelmi, laittoi suuren punaisen rusetin hevosen luokkiin mennessään maantietöihin santaa ajamaan. Pirttilän maantieosuus oli Pajulan Maasillasta Rajamäen ahteelle päin. Hevosen nimi oli Toveri. Mahtoiko sekin olla Jannen keksimä nimi. Isäni muisteli, että se saattoi olla viimeisiä kertoja kun taloista mentiin isoille teille santaa ajamaan. Aika pian kapinan jälkeen isot tiet otettiin valtion hoitoon.

Vuosi 1917 oli vähän rauhatonta aikaa. Oli lakkoja ja muuta kahinaa. Kultelassa niitä ei paljon huomioitu. Kylässä oli paljon käsityöläisiä, jotka olivat yrittäjiä.

Torppareita ei ollut paljon, koska talot olivat pieniä. Pirttilänkin viimeisen torpan, Mäntylän, isoisäni Kustaa oli myynyt itsenäiseksi jo vuonna 1907. Torpparin suku oli viljellyt sitä jo kolme sukupolvea. Renkipojat, ollessaan vuosimiehiä, olivat niin taloihinsa sitoutuneita, etteivät lakkoon innostuneet. He söivätkin talon pöydässä.

Sitten Suomi julistettiin itsenäiseksi. Opettaja Kustaa Hossi siitä oli koulussa kertonut. Kai siitä kotonakin puhuttiin, tulihan Pirttilään joitain sanomalehtiä. Samalla tavalla vaan elettiin kuin ennenkin. Sitten alkoi punaisten valtakausi. Maantiellä, Härkätiellä, näki usein vieraita kulkijoita. Jos täytyi mennä johonkin kauemmas, pois omasta kylästä, haettiin kulkulupa punaisten nimismieheltä. Hän oli Ruusun Kustaa Kultelassa. Vai oliko hän mikään nimismies, mutta lupia kirjoitti yhtä kaikki. Myöhemmin punaiset pitivät vartiomiestä Laurilan ja Lukumiehen sekä joskus myös Viljasen kohdalla. Vartiomies tarkasti kaikkien kulkuluvat, ainakin tuntemattomien. Kerran oli Juho Suutela tullut siitä ja hän oli ilmoittanut tulevansa ostamaan heinänsiemeniä Pirttilästä. Sitä oli kai epäilty ja hänet oli määrätty kotiarestiin Pirttilän vaarintupaan. Hänen piti ilmoittautua joka päivä vartiomiehelle ja talonväki oli vastuussa, ettei mies lähde pois.

Sodassa oli kaksi puolta; punaiset ja valkoiset. Isäni sanoi, että suurin puolue olivat ne, jotka kaikin keinoin yrittivät välttää osallistumista kummankaan puolen toimintaan tai ainakin yrittivät näyttää puolueettomilta. Vaikeaa se oli ainakin loppuvaiheessa, kun miehiä, tavaraa ja hevosia tarvittiin. Mäkitalon Mamma, Manta Kenno, kertoi, että pääsiäisen jälkeen (31/3) kylän miehiä ja osa joensuulaisiakin oli piilottelemassa heillä siellä metsäkulmalla. Oli talojen poikia, renkejä, yksi kauppiaskin ja opettaja, jotka kaikki pelkäsivät pakko-ottoja. Ainakin 40 miestä oli sillä kertaa. Yksi heistä oli vartiossa vintin ikkunassa ja näki että noin puolentoista kilometrin päässä oli tulossa kaksi miestä selkähevosilla aseet selässään. Se aiheutti ankaran ryntäyksen ulos metsään piiloon. Ovenpielet oli vähällä irrota, kun pakokauhu oli kova. Se oli kuitenkin turha pelko sillä kertaa. Ratsumiehet jatkoivat Penikojan tietä ja siitä talvitienpohjaa Päivälään. Sieltä he olivat jatkaneet Forssan suuntaan. Heidät tunnistettiin punaisten kihoiksi: Hyrsky ja joku Mäkinen.

Kultelan mettäkulman pojat 1918. Vas: "Kupparin Aku" eli Mikko Augusta Lempinen, Blikstin Väinö (Kivistö), Mäntylän "Hartti" (Rikhart). Aku ja Väinö joutuivat mukaan kaartiin, Hartti ei mennyt. Hänen kotitorppansa oli tullut itsenäiseksi jo 10 vuotta aikaisemmin.

Huhtikuussa, kun punaisten sotamenestys alkoi mennä pieleen, oli kauhea sekamelska Kultelan kohdalla Härkätiellä. Salosta ja Turusta päin tulevat pakolaisjoukot pakkautuivat Härkätielle mennäkseen Hämeenlinnaa kohti. Isäni kertoi: "Se alkoi 11. päivä huhtikuuta. Yli kolme vuorokautta kulki jatkuva katkeamaton pakolaisvirta läpi kylän. Joku joutilas oli laskenut, että yli 4000 hevoskuormaa oli näinä päivinä mennyt itään päin. Vai oliko se vain arvio? Mutta minkä tähden hän oli laskenut vain hevosia? Vai oliko seassa jalankulkijoita niin paljon, että niitä ei voinut laskea. Torpparikansaa – monesti koko perhe lastattuna kärryille. Kaupunkilaista työläisväkeä jalkaisin. Usein paljon heikommissa matkavarusteissa. Mitään järjestäytyneitä kaartilaisryhmiä ei siinä näkynyt, kaikki vaan sekaisin muun kansan kanssa. Aseita ei siinä vaiheessa ollut näkyvissä. Taloihin poikkesivat syömään eväitään. Monessa paikassa keitettiin suuret padalliset perunoita. Pakokauhua lisäsi vielä se, kun oli saatu kuulla, että saksalaiset olivat vallanneet

Helsingin ja etenivät Lahteen päin. Asemiehet ampuivat kylässä hermostuksissaan kaksi valkoisten puolelta tullutta miestä. Heidän hallustaan oli löydetty saksalaisten painattamia lentolehtisiä, joissa kansaa kehotettiin luopumaan punaisista ja liittymään valkoisiin." Isäni joutui vaarinsa kanssa viemään ne vainajat sieltä tienvarresta ruumishuoneelle, kun se toinen mies oli sentään sukuakin. Yhden oman miehensä olivat myös ampuneet kylässä. Sanottiin, että se oli rangaistus siitä, kun oli myynyt kiväärinsä. Liikennettä oli myös takaisin päin. Toiset katsoivat toivottomaksi jatkaa, kun eteenpäin pääsy oli estetty.

Pirttilästä oli se Toveri-niminen hevonen joutunut kyytihevoseksi siihen pakolaiskolonnaan. Sekin luultiin jo menetetyksi, mutta sitten eräät Lahdesta palaamaan päässeet ihmiset kertoivat nähneensä sen siellä hyvässä kunnossa. Lähetettiin kyselyjä, mutta niihin ei saatu vastausta. Syksyllä marraskuussa kuultiin, että Kuusjoenperän Ruikan taloon oli tuotu joukko isännättömiä hevosia, joiden piti olla lähtöisin näiltä seuduilta. Isäni lähetettiin sinne katsomaan, että olisiko siellä Toveri. Hevoslauma oli pellolla kauempana. Menivät isännän kanssa lähemmäksi. Isäni huusi: "Toveri tse tse tse". Hevonen tuli heti viereen ja hörähteli tuttavallisesti. Ruikan isäntä sanoi: "Ei tarvitse todistajia. Kyllä hyvin näkee, että hevonen tuntee isäntänsä." Niin päättyi sen Toverin sota. Monen muun toverin kävi paljon huonommin.

Sellaista tapahtui pienessä Kultelan kylässä 100 vuotta sitten ensimmäisen maailmansodan mainingeissa. Siitä kuitenkin Suomi-Finland lähti toimimaan ja itsenäisenä. Joillekuille kävi kalpaten. Toisille vähän paremmin, kun hevonenkin säilyi.

Isäni, joka kertoi näitä, oli silloin 14-vuotias. Yksi hänen serkkunsa ammuttiin Kultelassa punaisten toimesta ja toinen serkku, joka oli punaisten puolella, ammuttiin Lahdessa valkoisten toimesta. Ei hän niistä kummastakaan paljon puhunut, vaan siitä hevosesta, joka saatiin takaisin. ■

SOMERON HINAUS

Heikki Uutela
0440 311 301
Luhtatie 7, Somero

24h

Hyvää Joulua ja Onnekasta Vuotta!

Mäkilän Traktorimuseo
Käriläntie 10, Somero
p. (02) 7481 137, 040 724 0044

Hyvää Joulua ja
Menestyksekästä Uutta Vuotta

PIIRINUOHOOJA
Pertti "Pietu" Mikkonen
Helsingintie 398, 31400 SOMERO
Puhelin: 0400 823 139. Puh/Fax (02) 7488 359
pertti.mikkonen@wippies.fi

HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!

KONEHUOLTO ARTO UOTILA

Energiapuu- ja harvennushakkuut
Metsäkuljetukset PONSSE
Puun ja risun maantiekuljetukset

K&M koneurakointi LAURILA KY
www.koneurakointilaurila.fi
p. 0400 406 795

Hyvää Joulua ja
maistuvaa Uutta Vuotta 2019

SOMERON HUNAJAA
Matti Korpela, Pitkäjärvi, 040 0606 998

TNPT
Tanja Niskanen Personal Training

Niskaset toivottaa rauhallista
Joulua ja energistä Uutta Vuotta 2019!

MMM
MAANRAKENNUSLIIKE
MARKKU MALIN

- Sora ja mursketoimitukset
- Vaihtolavat ja jätekuljetukset
- Piharakentaminen
- Purku-urakat

GSM 0400 536 800
GSM 0400 123 800

maanrakennusmalin@gmail.com
maanrakennusmalin.com

Hyvää joulua
ja onnellista
uuttavuotta!

KAIKKI MAANRAKENNUSALAN
TYÖT ALUSTA LOPPUUN.

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi
www.facebook.com/someroseura

www.somerniemi.fi
www.facebook.com/SomerniemiSeura

Teksti ja kuvat Risto Niinikoski

Skandaali Häntälässä 1912

Häntälän meijeri sai alkunsa jo 1800-luvun lopulla, mutta vuonna 1904 innostuttiin kylässä uudesta aatteesta, osuustoiminnasta. Meijeri siirtyi osuuskunnan käsiin ja nykyaikaistettiin. Tämän Häntälän osuusmeijerin alkuvaiheisiin liittyy tarina, jossa on hieman skandaalin käryäkin.

Olavi Niinikoski lapsena.

Meijeri ja sen meijerska

Uuden vuosisadan myötä alkoi maaseudulle levitä tietoa osuustoiminnasta. Häntälän kansakoulun opettaja Kaarle Kivilahti sai Häntälän ja naapurikylien isännät innostumaan osuusmeijerihankkeesta. Tammikuussa 1904 pidettiin osuusmeijerin perustava kokous. Osuusmaksuksi hyväksyttiin 10 markkaa lehmää kohti. Vuokratiloissa toimivassa meijerissä voimaa antoi hevoskierto. Jäsenet joutuivat kukin vuorollaan antamaan hevosen sitä kiertämään.

Vuokrameijeri kävi ahtaaksi ja hallitus alkoi puuhata vuonna 1906 uutta meijeriä. Paikka löytyi keskeltä kylää, maantien varrelta. Kivijalan rakensi Heikki Laine ja rakennuksen puuosat Vihtori Virtanen-Haavisto. Rakennus valmistui syksyyn mennessä. Hallitus tilasi koneet Turusta Viktor Forseliuksen koneliikkeestä. Laskun loppusumma oli 10.121,20 markkaa. Toiminta alkoi uudessa meijerissä kevättalvella. Uuteen meijeriin kuului varsinaisen meijerisalin lisäksi voihuone, konehuone ja rakennuksen eteläpäässä kaksi asuinhuonetta.

Oletettavasti asuinhuoneet oli varattu uuden meijerin vastuulliselle hoitajalle, meijerskalle.

Ensimmäisen vuoden lopussa jäseniä oli 46, ja heillä yhteensä 278 lehmää. Keskimäärin lehmiä oli kuusi jäsentä kohden. Maidontuotanto lehmää kohti oli keskimäärin 1116 kiloa.

Meijeri edusti sen ajan high-tech-teollisuutta. Vuonna 1908 julkaistussa teoksessa *Nykyaika* lueteltiin joukko ajan ihmeitä. Näitä olivat polkupyörä, sähkölamppu, automobiili, telefooni, fonograafi, vastatuuleen kulkeva höyrylaiva, itsesitova leikkuukone ja höyrymeijeri. Tekninen kehitys johti myös muutoksiin maataloudessa. Aiemmin härkä oli tarpeellinen kyntötöissä, lehmiä tarvittiin vasikoiden ja lannan tuotantoon, mutta meijereiden myötä karjatalous sai uuden suunnan. Meijeritulot ja metsän myynti toivat rahatalouden maaseudulle. Valtiontaloudelle nämä olivat merkittäviä vientitulojen lähteitä. Voita vietiin sekä Englantiin että Venäjälle. Uusia meijereitä rakennettiin eri puolille maata.

Vuosisadan vaihteessa ei nuorille naisille ollut kovinkaan montaa uravaihtoehtoa. Jos emme ota huomioon avioliittoa, oli tarjolla piian tai tehdastyöläisen paikkoja. Varakkaampi väki saattoi kouluttaa lapsensa seminaarissa kansakoulun opettajaksi. Yliopistossa opiskelukin oli tuolloin jo mahdollista, joskin vielä harvinaista. Meijerilaitos loi naisille uuden uramahdollisuuden. Samalla se oli eräänlainen tasa-arvon edelläkävijä, sillä meijeristin ammattiin koulutettiin sekä miehiä että naisia. Eri puolille maata perustettiin uusia meijereitä ja osaavasta henkilökunnasta oli pulaa. Meijeristejä koulutettiin kolmessa tietopuolisessa meijerikoulussa, joista yksi perustettiin Kokemäelle. Tämän koulun ensimmäinen kurssi valmistui kesällä 1909. Kahdestatoista oppilaasta vain kolme oli miehiä. Valmistuneiden meijeristien joukossa oli lavialaisen räätäli Karl Lindforsin tytär Impi Karoliina Niinikoski.

Koulun päätösjuhlasta uutisoitiin sekä maakunnallisissa että valtakunnallisissa sanomalehdissä. Menestyksellisesti meijerikoulun suorittanut 21-vuotias Impi Niinikoski sai päätösjuhlassa 50 markan suuruisen kehotusrahan. Apuraha oli suuri suhteutettuna esimerkiksi työmiehen tuntipalkkaan, joka oli tuolloin 0,38 markkaa. Se vastasi meijeristin kuukausipalkkaa. Nykyrahassa 50 markan kehotusraha olisi noin 200 euroa.

Impi kutsuttiin meijerskaksi Häntälään. Luultavasti hän nousi junaan joko Kokemäellä tai, jos kävi välillä kotonaan, Karkussa. Määräasema oli Salo, josta kuljettiin hevoskyydillä noin 30 kilometrin matka Häntälään. Meijerin kirjanpidosta käy ilmi, että meijerskan kyydistä on maksettu 4 markkaa, mutta ei kerrota minä päivänä ja mille matkalle. Uudessa meijerirakennuksessa oli kaksi asuinhuonetta, joista Impi sai oletettavasti toisen asunnokseen. Meijerin kalustoluettelo kertoo, että meijerskan asunnon kalusteina oli sänky, neljä tuolia, pöytäkaappi sekä seslonki eli leposohva.

Häntälän osuusmeijerissä oli kolme työntekijää: meijeristi, meijeristin apulainen ja koneenkäyttäjä. Meijeristille maksettiin puolivuosittain 300 markkaa, meijeristin apulaiselle 120 markkaa ja koneenkäyttäjälle 210 markkaa. Kirjanpidon mukaan palkka on maksettu kuuden kuukauden välein, mutta voi olla että tämä on vain kirjanpitotekniikkaa. Toinen vaihtoehto on, että palkasta on annettu förskottia, joka on sitten puolivuosittain tasattu. Palkan suuruutta voi arvioida vertaamalla muiden ammattien palkkoihin. Esimerkiksi Helsingin kaupunki maksoi Marian sairaalan osastonhoitajalle 900 markkaa vuodessa.

Meijeritoiminnan alkuaikoina jokainen toimitti maitonsa itse meijeriin maitotonkilla. Maito separoitiin ja kuorittiin ja kuorittu maito eli joppi palautettiin heti lähettäjälle. Näin meijerimatkaan kului noin tunti lisää paluukuormaa odotellessa. Meijeristä muodostui häntäläläisten ja naapurikyläläisten kohtauspaikka. Maitokuskit tiesivät kertoa, mitä kylillä on tapahtunut.

Maito laskettiin säiliöön, josta se johdettiin separaattoriin ja pastörointiin. Kerma johdettiin kermasäiliöön, hapatettiin ja kirnuttiin voiksi. Piimä ja kuorittu maito johdettiin omiin säiliöihinsä, punnittiin ja palautettiin tuottajille. Kuorittu maito meni pääasiassa vasikoiden ruuaksi. Osasta maitoa valmistettiin pitkää piimää. Sitä käytettiin juomana ruokapöydässä sekä kanojen ruuaksi. Kerma kirnuttiin voiksi, joka pakattiin tritteleihin tai pahvilaatikkoihin lähetettäväksi Valiolle. Meijeriltä sai myös ostaa voita, maitoa ja piimää jos asiakkaalla ei ollut omia lehmiä. Maaseudun kyläkaupat eivät siihen aikaan voineet myydä tuoretavaroita, koska asianmukaisia kylmälaitteita ei tietenkään ollut.

Häntälän meijerin tuotannon määrä ei ollut kovin suuri. Vuonna 1912 Meijerillä oli 77 maidon toimittajaa, joista valtaosa osuuskunnan jäseniä. Maitoa vastaanotettiin kesällä päivittäin 1300–1500 litraa, mistä määrästä kirnuttiin noin 60 kiloa voita. Vaikka käsitellyn maidon määrä oli pieni, riitti työtä meijerin puhtaanapidossa, sillä ilman korkeatasoista hygieniaa ei voida tuottaa laadukasta voita.

Häntälän osuusmeijeri menestyi meijereiden välisissä voin laatu-

kilpailuissa, mistä voimme todeta Impin olleen taitava ammatissaan. Vuonna 1911 Hämeen läänin meijeriliiton pyttynäyttelyssä ensimmäinen palkinto myönnettiin viidelle meijerille, Häntälän osuuusmeijeri sai voistaan 11,6 arvopistettä. Voin valmistajat olivat Impi Niinikoski ja Ida Lehtonen. Meijerilehden julkaisemien tilastojen mukaan Häntälän meijeri sijoittui jatkuvasti siihen meijereiden parhaaseen kolmannekseen, joiden laadun tarkkailun tulokset julkaistiin lehdessä.

Häntälän meijeri osallistui muiden alueen meijereiden tavoin voin vientikauppaan, vaikka toimitetut määrät olivat vielä suhteellisen pieniä.

Taloudellisesti Häntälän meijeri teki hyvää tulosta. Vuoden 1909 liikevaihto oli 33.490,03 markkaa, mistä ylijäämää syntyi 2.905,65 markkaa.

Romantiikkaa ja skandaali

Vasta täysi-ikäiseksi tullut itsenäinen nainen oli tietysti seudun nuorten miesten kiinnostuksen kohteena. Tilaisuuksia flirttailla uuden meijerskan kanssa oli varsinkin niillä maatalojen pojilla, jotka ajoivat maidon meijerille. Heille jäi joutoaikaa kotiin vietävää kurria odotellessa. Eikä ihan merkityksetön seikka ollut sekään, että meijeristi sai sen ajan olosuhteissa kohtuullisen hyvää palkkaa.

Ensimmäinen vuosi uudessa vastuullisessa työssä oli varmasti raskas, vaikka kokemusta meijerityöstä oli jo harjoitteluaikana kertynyt. Oli vain jotenkin löydettävä paikka kyläyhteisössä, jossa vanha luokkajako oli yhä todellisuutta. Vaikka Häntälässä ei juurikaan asunut ylempien säätyjen väkeä, oli ero talollisen ja torpparin välillä selvä, piiat ja rengit puolestaan olivat torppariakin vähäisempiä. Meijerska ei oikein kuulunut mihinkään noista selväpiirteisistä ryhmistä. Hän lienee sijoittunut palkkauksen ja koulutuksen perusteella jonnekin osuuskaupanhoitajan ja kyläkoulun opettajan tasolle. Paljon piikoja korkeammalle, mutta kuitenkin vain palkolliseksi suhteessa suurempien tilojen isäntäväkeen.

Impi o.s. Niinikoski ja vänrikki Aarne Tuomisto sekä heidän lapsensa Juho Tuomisto.

Olavi Niinikoski jatkosodan aikana.

Vaikka työt sujuivat ja meijeri menestyi voin laatua mittaavissa pyttykilpailuissa, ei Impi ehkä ollut täysin tyytyväinen eloonsa Somerolla. Vuonna 1910 hän pyrki lähemmäs kotiaan, Pälkäneelle, mutta jäi varasijalle.

Ehkä kotiväkikin tunsi huolta tyttärestä. Impin nuorempi veli Lauri tuli Somerolle käymään kansakoulun jatkoluokat, koska Lavialla

ei tällaiseen jatko-opiskeluun ollut vielä mahdollisuutta. Siinä samalla saattoi pitää siskolleen seuraa ja katsoa, ettei tämä joudu huonoon seuraan.

Maaseudun virkistyvä yhdistystoiminta antoi tulokkaalle mahdollisuuden seurusteluun paikkakunnan muiden nuorten kanssa. Kun Häntälän raittiusseuran toiminta käynnistyi uudelleen, tuli Impi Niinikoski valituksi peräti yhdistyksen varapuheenjohtajaksi. Iltamissa elokuun 14, päivänä 1910 hän lausui runon; kuulijoita tilaisuudessa oli pari sataa.

On selvää, luonnollista ja suorastaan välttämätöntä, että nuoret tuntevat vetovoimaa vastakkaista sukupuolta kohtaan. Jonkin aikaa voi tietysti pyristellä vastaan ja esittää vaikeasti tavoitettavaa, mutta ennen pitkää löytyy sellainen, jonka kanssa tunne on molemminpuolinen. Viimeistään syksyllä 1911 oli ilmassa romantiikkaa. Impi itse kertoi olleensa kihloissa, mutta ainakaan paikallisissa lehdissä ei ole ollut kihlausilmoitusta. Toisaalta ei tuollainen ilmoitus ole välttämätön, eikä seurakuntakaan pidä rekisteriä kihlauksista. Varmaa on, että seurustelu oli syksyllä jo vakavaa,

Avioliiton ulkopuolinen sukupuolisuhde oli sekä rikos että synti. Vaikka kirkko ei enää tuominnut ja kirjannut naista maatuksi, eivät asenteet maaseudulla olleet vielä paljoakaan muuttuneet. Avioton lapsi oli äidilleen häpeäksi, eikä isällekään kunniaksi, jos isä tiedettiin. Siitä huolimatta oli yöjalassa käynti osa suomalaista seurustelukulttuuria.

Jonkin aikaa raskaaksi tullut voi peitellä tilaansa, mutta viimeistään kevättalvella 1912 tiesivät häntäläläiset meijeristinsä olevan raskaana. Luultavasti myös tiedettiin kenen kanssa Impi oli seurustellut. Eihän seurustelussa mitään pahaa ollut, mutta kun kävi ilmi, ettei tulevan lapsen vanhemmilla ollut aikomusta avioitua, tuli meijerin johtokunnalle ongelma. Ongelma olisi tietysti ratkennut meijerinkin kannalta hyvin, jos Impi ja lapsen isä olisivat avioituneet, mutta näin ei tapahtunut. Meijerin johtokunta joutui miettimään mitä tehdään lasta odottavalle meijerskalle. Siihen aikaan ei tunnettu äitiyslomia, eikä työsuhdeturvaakaan ollut. Irtisanomista ei erityisemmin tarvinnut perustella.

Avioton raskaus oli sen ajan maalaisyhteisössä poikkeava tapaus, jonka ajateltiin edustavan holtitonta, moraalin ja yhteisön normien vastaista elämää. Missään tapauksessa se ei voinut olla yksityisasia, vaan juorujen ja huhujen lähde ja kohde. On myös muistettava, että vielä tuolloin voimassa olleen Ruotsin vuoden 1734 lain rikoskaaren mukaan kyseessä oli rikos, josta voitiin tuomita sakkoihin:

”Jos naimatoin mies salawuoteutta pitä naimattoman waimoihmisen canssa; maxacon mies sackoa kymmenen talaria ja waimo wijsi.”

On myös mahdollista, että tulevan lapsen isä oli jo naimisissa, jolloin rikoksen nimikkeenä olisi salavuoteuden sijasta huoruus.

”Jos naimatoin mies teke huorin naidun waimon canssa, eli naimatoin waimo-ihminen nainehen miehen canssa; tehkön sackoa se cuin nainut on, cahdexankymmendä talaria, ja naimatoin neljäkymmendä talaria.”

Kovin tiukkaa ei lain tulkitseminen kuitenkaan ollut, sillä hyvin tavallista oli, että avioparin ensimmäinen lapsi syntyi ”ennenaikaisesti”. Silloin kyseessä olikin vain ennenaikaisen vuodeyhteydensynti. 1800-luvun loppupuolella salavuoteuteen syyllistynyt jätettiin järjestelmällisesti sakottamatta, ja sakkoja määrättiin enää huoruudesta. Vuoden 1899 rikoslaissa rangaistuksia lievennettiin.

Luultavasti lapsen isä oli alueelta, joka tuotti maitoa meijeriin, siis Häntälän kylästä. Kävikö Impille kuin meijerska Malviinalle näytelmässä Niskavuoren nuori emäntä? Meijerska ei kelvannut miniäksi ison talon emännälle ja lähetettiin pois lapsensa kanssa, tukku rahaa kuitenkin hyvityksenä? Vai oliko sulhanen joku vähäisempi mieshenkilö, joka katosi jälkiä jättämättä? Tai jo avioliitossa oleva isäntämies ?

Jos avioliitto ei syystä tai toisesta tullut kysymykseen, oli ongelmaan löydettävä muu ratkaisu. Osuusmeijerin johto ei varmaan mielellään pitänyt palveluksessaan ”langennutta naista”. Vaihtoehtoja oli aika vähän. Joku naimaton mies kylältä olisi tietysti voinut avioitua Impin kanssa ja ottaa näin isyyden harteilleen, mutta siihen olisi tarvittu myös Impin suostumus. Ehkä sopivaa miestä ei ollut tarjolla. Toinen ratkaisu olisi antaa lapsi kasvattilapseksi, adoptiolakia ei tuohon aikaan vielä ollut.

Ongelma voitiin myös lakaista maton alle. Jos äiti muutti pois, siirtyi lapsi siinä mukana. Näin meneteltiinkin. Mahdollisesti siinä yhteydessä suoritettiin Impille myös rahallinen korvaus, jota saattoi käyttää lapsen hyväksi. Impi muutti kotiseudulleen Laviaan. Someron seurakunnan ei tarvinnut kirjata aviotonta lasta kirkonkirjoihin, eikä selvitellä isyyttä. Laviassa taas voitiin katsoa, ettei asia heille kuulu.

Impi puolestaan kertoi olleensa kihloissa, mikä luonnollisesti lieventää teon tuomittavuutta.

Impin ura meijerskana Häntälässä jäi siis lyhyeksi, noin kolmeen vuoteen. Kesällä 1912 hän palasi Laviaan, jossa synnytti pojan 22. heinäkuuta. Poika sai nimekseen Lauri Olavi. Nimen valinta on hieman erikoinen, sillä Lauri-nimi on ennestään Impin veljellä, Olavi ei taas kuulunut suvun nimistöön.

Impi muutti vanhempiensa vaatimattomaan tupaan, missä asui nyt neljä sukupolvea, isoisä Malakias, Impin vanhemmat Karl ja Wilhelmiina, nuoremmat veljet Eino ja Lauri sekä joukon jatkona pikkuinen Lauri Olavi. Vanhemmille Impin tilanne oli varmaan jonkinlainen pettymys. Olihan hän hankkinut hyvän koulutuksen ja työpaikan, jossa oli menestyksellä hoitanut tehtävänsä.

Pojalleen tai muille omaisilleen Impi ei kertonut kuka oli lapsen isä. Ehkä tämä salassapito on ollut osa pakettia, jossa on sovittu rahallisesta korvauksesta ja muutosta pois Häntälästä. Olavi, jota asia askarrutti vielä viimeisinä elinvuosinaan, ei osannut etsiä tuota isää Somerolta.

Skandaalista selvittiin

Ensimmäiset vuodet äiti ja lapsi viettivät yhdessä. Ehkä heillä oli tukena lapsen isältä saatu avustus, mikä kuitenkin tulevina sotavuosina menetti nopeasti arvonsa. Sodan alettua inflaatio kiihtyi, ja hinnat kymmenkertaistuivat neljässä vuodessa.

Ajan mittaan kypsyi ajatus hakeutumisesta takaisin meijeristin ammattiin. Impi sai syksyllä 1917 työpaikan Vetelin Räyringistä, jonne oli perustettu vuonna 1916 uusi osuusmeijeri. Räyrinkiin hän muutti yksin. Emme tiedä, oliko hänellä ajatuksena tuoda poikansa mukanaan myöhemmin, asetuttuaan pysyvämmin paikkakunnalle. Toisin kuitenkin kävi, 5-vuotias Olavi jäi isovanhempien hoiviin Laviaan.

Osuustoiminnan ohella vuosisadan alussa syntyi muitakin kansalaisjärjestöjä, kuten nuorisoseuraliike. Räyringissä toimi aktiivinen nuorisoseura, ja tietysti nuori meijerska vedettiin mukaan toimintaan. Lokakuussa 1917 hän tuli valituksi seuran johtokunnan varajäseneksi, puheenjohtajana oli Aarne Tuomisto. Nuorisoseura oli oman aikansa ja alueensa kulttuurikeskus. Sen iltamissa ohjelmaa suorittivat seuran omat jäsenet.

Muutto Räyrinkiin oli sikäli onnekas tapahtuma, että Impi ei joutunut kokemaan sisällissodan kauheuksia. Tosin Räyringissäkin kaikki alle 60-vuotiaat miehet pantiin aseharjoituksiin, joita pidettiin meijerin luona, mutta ne olivat vain harjoituksia. Sen sijaan Laviassa taisteltiin ja taisteluja käytiin myös kirkonkylän raitilla, jonka varrella Lindforsien tupa oli. Toisin kuin Täällä Pohjantähden alla kirjan kraatari Halme, Lindforsit olivat henkisesti valkoisella puolella ja pojista Eino liittyi valkoiseen armeijaan.

Sodan jälkeen 11.8.1918 järjestettiin Räyringin nuorisoseuran talolla iltamat, joissa Impi esitti lausuntaa. Tilaisuudessa esitettiin myös näytelmä ”Vanhan Suuntalan sähkövalot” ja onnistuneen tapahtuman päätteeksi leikittiin. Luultavasti ilta on ollut merkityksellinen tapahtuma seuran puheenjohtajalle, sillä 15.8.1918 maanviljelijä, vääpeli Aarne Tuomisto ja meijeristi Impi Niinikoski julkistivat kihlauksensa. Häät seurasivat tammikuussa 1919 ja perheen ensimmäinen lapsi syntyi Kauhavalla 20.6.1919.

Aarne Tuomisto oli osallistunut vapaussotaan ja jatkoi palvelusta suojeluskuntajärjestössä, ensin Ähtärissä ja myöhemmin Jyväskylässä, jossa hän toimi suojeluskunnan aluepäällikkönä ja sodan aikana toimistoupseerina. Kapteeniksi hänet ylennettiin vuonna 1940.

Lauri Olavi jäi Laviaan, isovanhempiensa kasvattipojaksi. Hänen suhteensa äiti-Impiin jäi hyvin ohueksi ja suhde Tuomiston muihin perheenjäseniin oli käytännössä olematon. Olaville miehen mallia edustivat isoisä Karl ja äidin veljet Lauri ja Eino.

Isovanhemmat katsoivat, että pojalla on lukupäätä ja panivat hänet paikkakunnalle perustettuun oppikouluun. Kouluvuosien jälkeen hän meni vapaaehtoisena armeijaan, jossa innokkaana suojeluskuntalaisena ja urheilijana menestyi niin hyvin, että komennettiin reserviupseerikouluun.

Sodan lähestyessä Olavi toimi Lavian suojeluskunnan paikallispäällikkönä. Siinä ominaisuudessa hän joutui viemään kotikuntansa miehet kahteen sotaan joista selvisi hengissä, luutnantin arvoisena. Jatkosodan alussa hän avioitui ja sai neljä lasta, joista yksi on tämän kirjoittaja.

Entä sitten Impin pikkuveli Lauri, joka tuli Somerolle täydentämään kansakouluopintojaan? Hän lähti liikealalle ja päätyi Loimaan osuuskaupan toimitusjohtajaksi.

Tarinassa on siis onnellinen loppu. Tosin emme tiedä, miten lapsen isä toipui tilanteesta.

Tuntematon isoisä

Edelleen jää arvoitukseksi kuka on tarinan tuntematon isä ja mitä hänelle on tapahtunut. Tuntemattoman isoisän lapsenlapset haluavat tietää keneltä ovat osan perintötekijöistään saaneet.

Jos joku lukijoista tuntee tapauksen ja tietää isoisästä, kirjoittajan yhteystiedot saa Someron Joulun toimituksesta. ■

Antti Leino

Kaupungin terveiset

– Lontoon kautta Somerolle

Joulun vietto ja siihen liittyvät perinteet ovat itselleni hyvin tärkeitä. Tavan mukaan kaikki sisarukset perheineen kerääntyvät aina äidilleni. Ja koska meitä sisaruksia on viisi, tulee tästä jo melko iso joukko. Uusi sukupolvi on tuonut joulun viettoon taas tiettyä hohtoa. Lapsille jouluaaton odotus on yhtä piinaa. Ja kun odotus sitten vihdoin palkitaan, tunneskaala vaihtelee ilon kiljahduksista hämmennyksen kyyneliin.

Pari viimeistä joulua olivat hyvin erilaisia. Ne kuluivat ulkomailla asuessani Lontoossa. Kun lähdin reilu kolme vuotta sitten ulkomaille, halusin laajentaa maailmankuvaani ja oppia lisää työstä, kulttuureista ja ihmisistä yleensä. Vajaa kolme vuotta Lontoossa ei ehkä ollut uran kannalta paras ratkaisu, mutta itsensä kehittämisen kannalta se oli juuri oikea päätös, enkä hetkeäkään ole katunut. Lontoossa koin, että taustojen ja elämäntarinoiden erilaisuus on valtava rikkaus. Tämä avasi silmiäni monin tavoin.

Huhtikuussa muutin sitten Somerolle ja aloitin työt Someron kaupungilla kehittämisasiantuntijana. Oli oikea hetki miettiä myös sitä työuraa ja niinpä päätin palata Suomeen. Tehtäväni kehittämisasiantuntijana haastaa ja antaa mahdollisuuden toimia hyvin erilaisten asioiden parissa. Tämä oli myös keskeisin syy miksi aikanaan tehtävää hain. Haluan haastaa itseäni ja oppia samalla lisää. ”Avoin mahdollisuuksille” on omaa asennoitumistani hyvin luonnehtiva termi. Se kuvaa elämänasennettani, mutta myös suhtautumistani työhön toiminnan kehittäjänä. On oltava jatkuvasti sopivasti kuulolla ja valmis tarttumaan toimeen, kun mahdollisuuksia avautuu. Yhteistyö ja verkostot ovat keskeinen osa tuloksellista kehittämistoimintaa. Näin pienemmälläkin panostuksella voi saada merkittäviä tuloksia aikaan.

Varsinkin meidän pienten kaupunkien ja kuntien on tärkeää tehdä yhteistyötä. Erilaisissa verkostoissa tarjoutuu mahdollisuus kokoontua yhteen myös laajemmalla porukalla. Sieltä löytyy kumppaneita, jotka jakavat samat päämäärät ja tunnistavat porukan voiman. Yhdessä on hyvä lähteä kehittämään uutta. Eikä se kunnan kokoluokka ole tietenkään poissulkeva tekijä. Kyllä isompienkin kanssa voidaan tehdä yhteistyötä, jos päämäärät ovat samat ja kaikkien ääni tulee kuulluksi.

Uutena somerolaisena on ollut hienoa huomata, että ennakkokäsitys pienemmän paikkakunnan paremmasta yhteishengestä ei ole Someron kohdalla pelkkää oletusta. Yhteisöt ovat aktiivisia ja ihmiset osallistuvat yhteisiin tapahtumiin. Ja täällähän tapahtuu. Luonnollisesti kesä on tapahtumien osalta kulta-aikaa, mutta kyllä täällä ympäri vuoden voi tehdä ja harrastaa. Ystäväni ovat kysyneet, että eikö ole vaikea sopeutua Lontoon jälkeen Somerolle, kun ympyrät ovat aivan eri kokoluokkaa? Tähän vastaan, että Somerolla kyllä riittää tekemistä, yllättävänkin paljon. Lisäksi työmatka on puolentoista tunnin sijaan 10 minuuttia ja palveluihin pääsee nopeasti. Suomessa kasvaneelle ja kesänsä maalla viettäneelle tämä tuntuu hyvältä paikalta olla ja elää.

Tulevina vuosina kuntakentällä riittää haasteita. Viimeisintä sote-uudistusta puuhattiin jo lähtiessäni Suomesta ja nyt palatessani ei vieläkään ole varmuutta toteutuuko aikamme suurin hallinnollinen uudistus vai ei. Huolimatta uudistuksen lopputuloksesta maailma ja sen mukana toimintaympäristömme muuttuu jatkuvasti. Meidänkin on oltava valmiita kehittämään toimintaamme, mieluummin proaktiivisesti ennakoiden tai ainakin nopeasti reagoiden. Jatkuva muutos ja resurssien rajallisuus ovat keskeisiä teemoja kuntakentällä ja ne haastavat organisaatiota ketteryyteen. Tässä on koko kuntasektorilla paljon tehtävää ja siinä onnistuminen edellyttää oikeanlaista asennetta. Muutos on nähtävä lähtökohtaisesti mahdollisuutena. Myös me Somerolla voimme edelleen parantaa valmiuttamme toimia ketterästi.

Somerolla pienenä, mutta vireänä kaupunkina on hyvät mahdollisuudet pärjätä kehityksessä. Meidän voimavaramme on vahva yhteisöllisyys. Meillä ymmärretään, että menestyksemme on kytketty paikkakunnan elinvoiman edistämiseen. Meidän tulee hyödyntää ja edistää sitä yrittämisen kulttuuria, joka Somerolla vallitsee. Olemme kaikki osa elinvoimaista Someroa ja voimme omilla päätöksillämme ja toiminnallamme edistää alueen elinvoimaa. ■

Reijo Siltasaari

LAPSUUTENI MAATALON MAISEMISSA

Aikansa piikoina ja renkeinä kierreltyään yhdessä kaikki Rautelan varteenotettavat vaihtoehdot asettuivat vanhempani omaa huusholliaan perustamaan kylän suurimman talon, Knaapin muonamiesasuntoon, Sahapytinkiin tai Alataloon tai miten tuota silloin sanottiin. Se kuului niiden parinkymmenen rakennuksen joukkoon, jotka muodostivat oman miljöönsä, Knaapin piha- ja lähipiirin. Knaapi lienee ollut suurempi peltoineen ja työväkineen kuin nuo aiemmat työpaikkansa, Vikstedt, Suutela ja Mäkiniemi yhteensä.

Knaapilla ei ollut sellaista perinteistä käytäntöä, missä piiat ja rengit asuivat ja nukkuivat yhteisessä tuvassa ja olivat talon sapuskoissa. Se oli muita hienompi talo. Ei ollut emäntäkään niin kuin muissa talossa. Oli kylän ainoa rouva, Knaapinrouva. Vaikka rouva ei ollutkaan lukusilla valittu kylänvanhin, oli hän kuitenkin se, joka käytännössä kylän asioita katsoi perään. Hän poikkesi kyläläisten asunnoissa ja tarpeen vaatiessa järjesti apuakin; meillekin joskus jauhopussin muodossa. Isäntä ei juurikaan turhaa sanaa vaihtanut, ei ainakaan meille mukuloille. Jos ei sitten komennellut, kun juoksimme heti jälkiä hänen kauniiksi haravoimaan pihaansa.

Vanhempieni saama muonamiesasunto käsitti kyäkin ja kamarin. Samanlainen oli tulevilla kummeillani, Laurenin Laurilla ja Lahjalla. Rakennuksessa oli lisäksi iso leivintupa sekä yhdenhuoneen hellahuone, jossa asui Vanhamantaksi kutsuttu ikäihminen. Lisäksi oli ruokakonttorit ja perunakellaritilat kaikille. Ulkorakennuksessa oli puuvaja, ulkohuussit ja pieni eläinsuoja lammasta tai possua varten. Kasvimaata oli talon kummassakin päädyssä. Sähkövaloineen ja polttopuineen asunnot olivat turvallisentuntuiset. Rakennus lienee aikanaan palvellut rannassa ollutta

Kuvat Reijo Siltasaaren albumista.

sahaa, josta jäljellä oli enää jotain muurattuja raaminpohjia.

Kihlatut vanhempani oli vihitty lokakuussa -39, juuri ennen isäni talvisotaan lähtöä. Olivat ehtineet antaa minulle elämänalun siinä kiireessä. Synnyin kesäkuussa -40, kun isä jo oli palannut sodasta. Olin kävelemään opetteleva vajaa yksivuotias, kun uusi sotakutsu vei isän. Seuraavan kerran isä näki vajaan kaksivuotiaan poikansa, kun pääsi lomalle oman isänsä hautajaisiin. Tuosta Kivirannan papasta saattavat muistoni olla toisten kertomaa. Istuin hänen sylissään ja leikin kellonperillä. Pappa oli luvannut kellon minulle kuolemansa jälkeen, mikä sitten sattuikin surullisen pian.

Veljeni syntymä joulukuussa -42 oli siksi erityinen asia, että sen muistan hyvinkin tarkasti. Minut oli viety seinänaapuriin, jossa silloin asui leskeksi jäänyt Aaltosen Jussi aikuistuneen Toini-tyttärensä kanssa. Kun seinän läpi alkoi kuulua lapsen parkaisuja, yritin karata kotiin. Toini piteli tukevasti kiinni. Kerran pääsin livahtamaan, niin että Toini vasta pihalla sai kiinni karkulaisen. Kun lopulta Toini vei minut kotiini, muistan tarkalleen, missä äitini makasi ja pyysi minua kantamaan puita kyäkin laatikosta kamarin peltiuunin eteen. Niitä kannoin yksi puu kerrallaan. Kuka sitten sytytti tulen, en muista.

Miesten ollessa sodassa tarvittiin naisia talon töihin. Samassa pytingissä asunut Vanhamanta sai paljonkin olla hoitajanani, vaikka äiti pelkäsikin vanhojen ihmisten tapaa syöttää suussa jauhettua ruokaa, purua, pikkulapselle. Isäni äiti, Kivirannan mamma on kuitenkin ollut se tutuin peräänkatsojani. Hoitipa useana jouluna vielä pukinkin hommat ihan uskottavasti.

Joulumuistojakin puutteesta huolimatta on säilynyt. Liikuttavimmat lahjat olivat kaksi suurta omenaa. Veljeni kanssa haukkasimme omenoitamme, veimme kyäkin komeroon ja taas hetken päästä haukkaamaan ja taas komeroon. Lopulta ne herkut kuitenkin loppuivat.

Äitien jouduttua korvaamaan sodassa olevien miesten työt, saatiin me lapset hyvinkin pienestä alkaen olla vapaana kuin taivaanlinnut. Meitä alustalaisten lapsia oli usein isokin joukko, pienimmät ikäisiäni, joku jo toisellakin kymmenellä. Liikkumatilaa riitti talon lukuisissa rakennuksissakin. Eläinsuojien lisäksi oli liitereitä ja makasiineja heinä- ja pahnakasoineen, joihin tehtiin tunneleita tai hypittiin alas vinttisilloilta.

Oli vaarallisia paikkoja, muitakin kuin nuo vinttisillat, jännittäviä ja pelottaviakin. Pelottavin oli täysin avoin navetan ja tallin vieressä ollut virtsakaivo, jota tutkittiin siinä yli menneillä lankuilla. Vaaransa oli järven rannassakin lehmien kanssa lutraamisessa. Jännittävä oli riihi, jossa vanhat käytöstä poistetut piikkipyörä- ja kovakumitraktorit odottivat kiipeilijöitä. Houkutteleva oli talon puutarha, jonne ei juurikaan uskallettu pujahtaa. Se oli siinä ihan ikkunoiden alla. Helpompi oli napsia luumuja, joiden kasvupaikkaa ei ollut aidattu. Navettapihan kupeessa valtoimenaan kasvavista kriikunoista ei kukaan kieltänyt.

Keskeinen paikka oli Myllymäki. Suuren makasiinin ja kuivurin vieressä mäellä oli pieni asunto karjasuojineen. Siellä asui tallimestari Oskari Arpalahden perhe aikamiespoikineen. Se oli kylän nuorten miesten lähes jokailtainen istuskelupaikka. Siellä asui myös ikäiseni Leo, jonka kanssa päivittäin touhuttiin. Vaikka usein oli mäellä monia pikkumukuloita, niin aina riitti Leon isoäidiltä vieraillekin lapsille ”voitakakkua”. Lähes päivittäin livahdin sinne, karkasinkin. Kun Katteensuon tieltä vielä livahti mukaan Lindroosin Pentti, oli tuttu kolmikkomme taas touhuissaan.

Karjalan evakoiden tulo kesällä -44 toi Sahapytinkiinkin uudet asukkaat. Seinänaapuriksemme tulivat Joroset, aikamiespojat ja Annikki. Leivintupaan majoittui alus-

sa kaksikin perhettä. Pidempään jäi Elias Pitkän perhe ja Keijo ja Raija. Knaapin lähipiirissä lapsimäärä moninkertaistui. Tuli Pyykköjä, Känkäsiä, Tuhkasia, Seppäsiä, Urosia, Sintosia, Rutasia. Vatajan ja Katteensuon laajoille pelloille nousi ainakin kymmenkunta uutta asumusta. Näiden ja vielä muidenkin perheiden asettuminen kasvatti vauhdilla Rautelan väkilukua ja jatkossa myös Saarentaan koulua.

Lämpimimmät lapsuusmuistoni liittyvät talon karjakeittiöön. Iltapimeässä käveltiin äidin käsipuolessa maidonjakoon. Karjakko mittasi tietyn määrän maitoa hakijoiden kannuihin. Joskus siitä voitiin pistäytyä ihan navetankin puolelle toteamaan, mistä maito oikeastaan tuli. Samasta karjakeittiöstä kannettiin kotiin tarvittava käyttövesi, jonka tuulimylly oli järven rannasta pumpannut suureen säiliöön.

Elämyksiä olivat myös lauantaiset saunareissut. Suurta saunaa lämmitettiin aamusta alkaen. Iltapäivällä hyvissä ajoin saunoi talon isäntäväki. Alkuillasta alkoi alustalaisten naisten vuoro. Isän ollessa sodassa saunaan mentiin äidin kanssa. Siellä seisottiin tilavalla lattialla muiden lapsien kanssa, kun alastomat äidit ja mummot pesivät jälkikasvujaan. Isän kotiuduttua pääsi oikein miesten saunaan. Se oli naisten vuoron jälkeen. Mieleeni on jäänyt, kuinka vuoroaan odottelevat miehet kiusoittelivat pukuhuoneessa viipyviä naisia availemalla ovea. Kävi siinä melkoinen kiljunta.

Isän palattua sodasta tuli lapsellekin tutummaksi miesten työt. Aamulla miesjoukko kokoontui tallitupaan odottelemaan työtehtäviä, jotka Aaltosen Jussi isännän luona käytyään tiesi jakaa. Tuosta tallituvasta on mieleeni jäänyt iso miesjoukko ja sakea tupakansavu. Mikä aika päivästä lie ollut?

Miesten mukana sodasta palasi ainakin kaksi Knaapin hevosta, Pekka ja Voima. Pekka oli isän nimikkohevonen. Hevosia tarvittiin paljon, varsinkin kyntöaikoina. Kaikki tehtiin hevosvoimin. Oli kuitenkin pieni telaketjutankki, vaan sillä tuskin kynnettiin. Joku onneton kuski kuitenkin otti kyntöpäivänä minut tankin kyytiin. Siinä sen verran vemputin, että tankki oli ojassa. Useampia hevospareja tarvittiin vetämään tankkia takaisin tielle. Saattoi saada tankkikuski pahatkin kehut lapsen kanssa leikkimisestä.

Kun pojat on poikia, emme välttyneet ajattelemattomalta hölmöilyltäkään. Jonkun isomman pojan avustamana me ymmärtämättömät pikkumukulat saimme taitetuksi pitkät pajuraipat. Niiden kanssa menimme talliin, jossa ei silloin ollut aikuisia, hevosia kuitenkin pilttuissaan. Niillä raipoilla sitten kilvan vetelimme hevosia lautasille. Nousihan siitä hirmuinen hirnunta, joka varmaan kuului pitkälle pihallekin. Hauskuutemme katkaisivat Knaapin kaksostytöt Virpi ja Varpu, jotka ilmestyivät tallin ovelle. Vikkelästi kuin oravat kipusimme tallinvintille ja painuimme siellä entuudestaan tuttuihin pahnatunneleihin. Tytöt huutelivat ja etsivät meitä kauan, mutta joka poika tajusi olla hengittämättä hiljaa. Varmaan siitä perässä kuultiin, vaan se ikävä puoli on unohtunut.

Sahapytingin seinänaapureista eniten olimme tekemisissä Pitkien kanssa. Raija oli ikäiseni, Keijo neljä vuotta vanhempi. Keijon työntämällä potkukelkalla tehty matka Edelin kauppaan oli jännittävä kokemus. Jostakin Lahdenkylän pelloilta syöksyi suksillaan kiusahenkinen poikalauma. Minä nelivuotias sain armon istua paikallani, mutta Keijon takalistoa hakattiin suksisauvoilla. Päästiin kuitenkin kaupalle. Pelko kotimatkan kohdalta katosi, kun kaupan pihalla oli Arpalahden Matti Knaapin hevosreen kanssa. Taisi Matti silloin olla siinä 13-14-ikäinen ja hän ymmärsi hätämme, odotteli ostoksiemme ajan ja tarjosi turvallisen kotimatkan siellä pellolla meitä kyttäävien poikien nokan edestä.

Jorosen Annikki oli sen verran vanhempi, että osasi järjestää meille ihan hiihtokilpailut. Siis jonkinnäköisiä suksia sentään oli. Palkinnot jaettiin Annikin kotona jokaiselle. Sain puoliksi palaneen kynttilänpätkän, suksien voiteluun. Muistan, miten ylpeä olin palkinnosta, olihan se elämäni ensimmäinen palkinto.

Vappuna -46 muutti perheemme Kivirantaan, yksin jääneen mammamme tueksi. Taakse jäivät Sahapytinkiin monet muistot ja tutut. Jäi sähkövalo ja valmiit polttopuut, jäi maitoreissut ja yhteissaunat, jäi kasvimaa ja kaverit. Tapahtui kuitenkin niin hienosti, että Leon äiti perheineen muutti meiltä vapautuneeseen asuntoon.

Siitä tutusta pihasta tuli vuosikausiksi Leon, Pentin ja minun leikkipaikka ja urheiluareena. Lukuisat kisat siellä hypittiin korkeutta ja pyykkiseivästä. Heitettiin keppikeihästä ja vaunupyöräkiekkoa, työnnettiin erikokoisia kiviä. Juostiin rantalenkkiä Myllymäen kautta takaisin. Tuntikausia voitiin mennä kymmenottelua kuulalla, siis kivellä. Aina riitti innostusta kilpailuun, vaikka tiesimmekin, että Pentti kuitenkin aina voittaa. Mutta ei se haitannut eikä harmittanut.

Jukolan Juhania mukaillen haluan sanoa ja uskon, että ”kaikilla meillä on täältä makeita muistoja”. ■

Tilipalvelut – Isännöinti
Kiinteistönvälitys
Someron Asunto-keskus Oy

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
TILI-ISÄNNÄT
Kaikki tilitoimisto- ja isännöintipalvelut käytössänne!
Hämeentie 2, 31400 Somero
0400-905 548

Someron Konevuokraamo
METALLITIE 6 31400 SOMERO
050 5341 721 someronkonevuokraamo.fi
AGA Palvelupiste
VIRTASEN ÖLJYMAALIT

Joulurauhaa
Someron Kukkakeskus ja Hautaustoimisto Kauppi
Joensuuntie 25,
puh. (02) 7485 385, 0500 743 024
www.kukkakeskuskauppi.com
Ma-pe 8.30–17, la 8–14, su 9–14

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Someron Lämpö Oy
Someron Vesihuolto Oy
Joensuuntie 49 31400 Somero
puh. 040 126 8347

Pellavakeskus
PELLAVAA JA PALJON MUUTA
Härkätien Tuottajat
Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Joensuuntie 49 • P. (02) 748 7433 • www.pellavakeskus.fi

Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta!
Someron Puutavara Ky
Pärnämäentie 133, 31400 Somero
puh. (02) 748 5307, 050 537 9762
www.someronpuutavara.fi

Someron Apteekki
Turuntie 6, 31400 Somero, (02) 748 5678
Palvelemme ma–pe 8–19
la 9–15
www.someronapteekki.fi www.avainapteekit.fi Avainapteekit

SOMERON AUTOPALVELU
Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Someron Autopalvelu
Markku Peltola
Viljatie 4, Somero
p. 044 971 5610, 02 748 5077
someron.autopalvelu@gmail.com

1009

Teksti ja kuva Anne Pälikkö

ULJAS UKKO-PEKKA – höyryä ja historiaa

Höyryveturi Ukko-Pekan saapuessa asemalle on ilmassa tuulahdus menneen ajan tuntua ja tuoksua. Veturin vakaan jyskytyksen voi kuulla jo kaukaa ja nähdä tummanpuhuvan savupilven kohoavan taivaisiin. Se ei suinkaan saavu hiljaa ja huomaamattomasti kuten sähköiset serkkunsa, vaan katseet ja kamerat kääntyvät sen lähestyessä ratapihaa. Kun se sitten ehtii näkyville, viheltää se mitä luultavimmin monen korvaan tutun ja nostalgisen tervehdyksensä uskollisesti odottaneille ihailijoilleen. Vanhemman väen se saa oitis muistelemaan vuosikymmenten takaisia junamatkoja täpötäysissä vaunuissa kapsäkit kainalossa väliin eväitä syöden. Aika lienee kullannut muistot ja silloin pitkiltä ja tylsiltäkin tuntuneet hetket palaavat nyt mieleen haikeina kuvina. Nuorempi polvi sen sijaan katselee kummeksuen mikä on tuo sihisevä ja suhiseva outo kulkija, joka saattaa alkuun vaikuttaa pelottavaltakin. Uteliaisuus kuitenkin voittaa ja veturin jyrkillä askelmilla on pian monta innostunutta kiipeäjää, jos kuljettaja niin suo.

Höyryveturin vahva, voimaauhkuva ja tummanpuhuva ulkomuoto on kuin onkin kunnioitusta herättävä näky. Ei voi kuin ihastella sen jyhkeitä piirteitä, silloin harvoin kun sitä näkee. Kaikeksi onneksi vetureita on ajan saatossa säästynyt romutukselta ja niitä on kunnostettu ajokuntoisiksi erilaisia museoajoja varten. Tämän jutun kuvassa oleva Ukko-Pekka puksutteli ihmisten iloksi kesäkuun lopulla melko ahkerasti eteläisen Suomen alueella. Kuvaushetkellä se on lähdössä Nummelasta Lohjalle matkustajat kyydissään.

Höyryveturin kulkua kun seuraa, löytää sen olemuksesta lähestulkoon inhimillisiä piirteitä. Kaikkine puuskutuksineen ja pihahduksineen se on kuin elävä olento, joka hengittää vahvasti kulkunsa tahtiin. Eri aikakausien vetureilla on omat "luonteenpiirteensä" niin ulkonäön kuin myös kulkutapansa suhteen - mukaan lukien tietysti tekniset eroavuudet. Näiden ominaispiirteidensä ansiosta niille on usein annettu lempinimiä virallisten sarjamerkintöjen lisäksi. Ainakin kanat, kukot, ankat ja pässit ovat ahkeroineet radoillamme, seuranaan mm. Heikit, Leenat ja mummot. Ukko-Pekka, tuo monille tutuin höyryveturi, nimettiin presidentti P. E. Svinhufvudin mukaan, koska veturia suunniteltiin ja alettiin valmistaa hänen presidenttikaudellaan. Pekkoja valmistettiin siis useita, ja lopulta koko sarjaa alettiin kutsua tällä nimellä. Muutamaa vuotta myöhemmin Pekat saivat rinnalleen vastaavantyyppisiä tavarajunavetureita Ristoja, silloisen presidentti Risto Rytin mukaan.

Ensimmäisenä höyryveturina Suomessa puksutteli vuonna 1861 veturi nimeltään Ilmarinen. Se kuului ensimmäiseen Suomeen hankittuun neljän veturin sarjaan muiden ollessa Alutar, Lemminkäinen ja Suomi. Myöhemmin ne nimettiin A1-sarjaksi ja mukaan tuli vielä Voima ja Pohja. Seuraavan sarjan A2 muodostivat Pilvi ja Tuuli. Tästä alkoi höyryvetureiden reilu 100-vuotinen taival Suomessa. Vetureita tilattiin joko ulkomailta tai valmistettiin kotimaassa. Ne numeroitiin sarjoittain, mutta kuten sanottu, monilla oli myös jokin niitä kuvaava lempinimi.

Ensimmäinen henkilöliikenteelle tarkoitettu rautatie Suomessa avattiin vuonna 1862 veturi Ilmarisen johdolla välille Helsinki-Hämeenlinna. Seuraavaksi kiskot veivät Pietariin vuonna 1870 ja Turkuun ja Tampereelle junailtiin Toijalan kautta vuodesta 1876. Kehitys kulki nopeaan, kun alkuun päästiin. Hyvinkää-Hanko-ratakin valmistui yksityisesti jo vuonna 1873, mutta päätyi valtiolle paria vuotta myöhemmin. Kiskojen leveydessä ja vahvuudessa tapahtui

ajan saatossa muutoksia, jotka tietenkin vaikuttivat siihen millaisilla vetureilla niillä saatettiin ajaa.

Rataverkoston vahvistuessa 1930-luvulla raskaan kiskotuksen myötä mahdollisti se liikennöinnin yhä suuremmilla vetureilla. Talous oli voimakkaasti kasvussa ja junien kokoa ja nopeutta haluttiin kasvattaa. Tähän tarpeeseen suunniteltiin edeltäjiään suurempi ja voimakkaampi veturimalli Hr1 eli Ukko-Pekka. Näitä Pekkoja valmistettiin vuosina 1937-1957 Tampellan ja Lokomon tehtailla yhteensä 22 kappaletta ja ne numeroitiin luvuin 1000-1021. Pekkojen kriittiset mitat olivat: pituus 22,25 metriä ja paino 155 tonnia (työkunnossa, eli mukanaan 9 tonnia kivihiiltä ja 27 kuutiota vettä). Kuusi suurta vetopyörää olivat halkaisijaltaan 1900 millimetriä. Enimmäisnopeus veturilla oli 110 kilometriä tunnissa.

Hr1 sarja eli Ukko-Pekat (H-kirjain tarkoittaa henkilöä ja r raskasta) ja Tr1 sarja eli Ristot (T on yhtä kuin tavara) edustivatkin aikanaan alansa huippua ollen vahvoja ja kestäviä vetojuhtia. Samanaikaisesti ne kuitenkin olivat oman historiansa päätepiste, höyryaikakauden viimeiset ahertajat. Jo 1960-luvun puolella dieselveturit valtasivat alaa ja syrjäyttivät Pekkoja pikajunista paikallisjuniin. Samoihin aikoihin myös ratojen sähköistäminen sai alkunsa. Viimeinen virallinen höyryvetoinen matkustajajuna vedettiin vuonna 1971 Pieksämäeltä Kouvolaan. Muutamaa vuotta myöhemmin veturipulan vuoksi Pekat ajoivat vielä joitain vuoroja, mutta 1974 loppu tuli lopullisesti. Tavarajunien höyryvetoisuus päättyi seuraavana vuonna.

Kaksi Pekkaa on edelleen ajokunnossa (numerot 1009 ja 1021) ja ne ajavat monenlaisia museoajoja. Kuusi on romutettu, kaksi myyty ulkomaille ja loput ovat näytillä museoissa, kuten Haapamäellä Höyryveturipuistossa. Haapamäen lisäksi Suomen rautatiemuseossa Hyvinkäällä ja Akaan veturimuseossa Toijalassa on näytillä useita eri sarjojen höyryvetureita, eikä sovi unohtaa Minkiön kapearaidemuseota sekä yksittäisinä muistomerkkeinä eri asemapaikkakunnilla olevia vetureita. Suomen rautatiemuseo Hyvinkäällä järjestää joka vuosi elokuussa erityisen museopäivän, jolloin höyryä ja historiaa on liikkeellä enemmänkin. Vanhojen, komeiden rautateiden sankareiden aika ei siis onneksi ole täysin ohi. Vielä voi kuulla höyryveturin mahtavan pauhun sen lähtiessä asemalta sankan savun saattelemana, veikeästi vislaten, ratakiskojen kolkutuksen hiljalleen etääntyessä. ■

LÄHTEET:

Katajisto Juhani: Höyryä suomalaisilla kiskoilla. 2008.

Niklander Seppo: Höyryllä ja tunteella. 2001.

Pyrhönen Kimmo: Suomen rautateiden 150-vuotisjuhla. 2013.

Salo Sakari K: Höyryveturikirja. 2009. Junakirja. 2012.

HYDRO-OSA
Finland Oy
Toivottaa
Rauhallista Joulua ja
Onnea Uudelle Vuodelle

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
Tarmon Teräs Oy
0400-910 696

Hyvää Joulua
ja
Onnellista Uutta Vuotta
Annen Kukka ja Koti
Kassatie 3-5, Somero
040 779 7749
www.annenkukkajakoti.fi
Avoinna:
ma-to 9-17.30
pe 9-18
la 8-15
su 9-15
2.12-25.12.

kalustetalo
VIRTANEN
SOMERO
Knuutilantie 1
02 722 1277
FORSSA
Aleksinkatu 1
03 435 6570
arvovirtanen.fi

Hanakat®
JOTTA KOTI TOIMISI
www.hanakat.fi • www.hanakatverkkokauppa.fi
Putkiasennus Lindström Oy
Knuutilantie 6, 31400 Somero
• puh. 040 5888 641, 040 7669 419
Avoinna ma-pe 9.00-17.00, la 9.00-13.00
• www. putkiasennuslindstrom.com

SOMERON UIMAHALLI
LOISKE
www.someronuimahalli.fi

Metsänomistajat
SALOMETSÄ

Kolatun Juustola
Jouluiloa & onnea
vuodelle 2019
kolattu.fi

Hyvää Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta!
OP Lounaismaa

Tarja Kauppinen

1900-luvun diakoniaa

avustustyötä tehneen diakonissan silmin

Nykyisin eläkkeellä oleva diakonissa Anja Känkänen on tehnyt työtä Someron seurakunnassa kolme vuosikymmentä. Hän painottaa, että diakonian perustana on Raamattu. – Sieltä löytyy kertomus esimerkiksi hyljeksittyyn kansaan kuuluvasta samarialaisesta, joka auttoi haavoitettua ja ryöstettyä miestä sitomalla hänen haavansa ja maksamalla vieläpä hänen hoitonsa. Jeesus kehotti meitä tekemään samoin, hän muistuttaa. Seurakunnat ovat aikojen kuluessa kokeneet avustustyön velvollisuudekseen, ja vuosi-

Helsingin diakonissalaitoksen harjoittelijoita sekä diakonissat Liisa Virtaperko (vasemmalla) ja Anja Känkänen (oikealla). Kuva Anja Känkäsen arkisto.

Someron seurakunnan Sisarkoti toimi vuosina 1952-75 pikkupappilan pihapiirissä. Kuva Anja Känkäsen arkisto.

satoja kirkko on hoitanut kärsiviä lähimmäisiä. Anja kertoo, että jo 1800-luvun puolella suomalaiset papit vierailivat Keski-Euroopassa ja tutustuivat siellä sikäläisiin diakonian toimintamalleihin.

Noin sataviisikymmentä vuotta sitten maahamme perustettiin kunnat, ja ne alkoivat myös osaltaan pitämään huolta köyhistä ja sairaista. Kunnat jaettiin kuntakokouksessa piireihin. Anja muistelee, että joka piiriin nimettiin myös köyhäinhoidon piirimies. Tämä seurasi alueensa asioita. Häneltä sai mennä tarvitessaan pyytämään käytännön apua, esimerkiksi, miten eräälle naiselle vietiin talvella polttopuita. Tuojan oli ollut pakko jättää ne päätien varteen, kun lunta oli niin paljon. Tien auraamiseen rouvan mökille olisi tarvittu traktoria. Viejä soitti piirimies Urpo Luodolle ja kertoi tilanteen. Tämä lupasi hankkia jonkun apumiehekseen ja hoitaa puut perille liiteriin, eli palvelualttiutta löytyi. – Muistan myös oman äitini kertoman vanhan periaatteen, että ”kylä hoitakoon omat köyhänsä”. Itse hän toteutti sitä leipomispäivänään. Hän otti tuoreen ruisleivän ja maitopullon kainaloonsa ja toimitti ne lähistöllä yksin asuneelle naiselle.

Kuntien hoitotyön lisäksi tarvittiin kuitenkin yhä edelleen myös seurakuntien aktiivista diakoniatyötä. Someron seurakunnassa oli jo 1800-luvun lopulla herätty siihen, että on tärkeää antaa käytännön apua vähävaraisille ja yksin asuville seurakuntalaisille. Seurakunnan luottamushenkilöt anoivat tuolloin diakonissan viran perustamista. Anjan mukaan täällä haluttiin ottaa todesta evankeliumin julistaminen paitsi sanoin, myös teoin. Yhdistys perustettiin kuitenkin vasta 3.2.1918. Ensimmäinen diakonissa saatiin Somerolle vuonna 1922. Tähän tehtävään valittiin seurakuntasisar Elin Kuhmonen Sahalahdelta. Toinen diakonissan virka saatiin 1952 ja kolmas 1987.

Kotisairaanhoito ja kansanterveyslaki

Diakonissojen työhön kuului kotisairaanhoito aina vuoteen 1972 asti. Silloin astui voimaan uusi kansanterveyslaki, joka järjesti kunnallisen kotisairaanhoidon. – Monet omaiset, jotka olivat hoitaneet kotona omia vanhuksiaan, saivat tuolloin helpotusta. Itse olin toiminut työssäni kotisairaanhoitajana vuosia. Koin, että en voinut hylätä omia potilaitani yhtäkkiä kansanterveyslain tultua voimaan ja jatkoin edelleen hoitotyötäni. Kunnanlääkäri Sulo Erkinaro oli tuolloin esimieheni sairaanhoidon puolella ja raportoin hänelle kuukausittain töistäni. Seurakunnassa esimieheni oli puolestaan kirkkoherra Sulo Tasanko. Heistä saattoi leikillisesti sanoa: ”suloiset esimiehet”, Känkänen naurahtaa.

Vuosiraportti tehtiin läänin-terveyssisarelle Hämeen lääniin, jossa oli palaveri. Siihen kutsuttiin kunnan terveyssisaret ja kätilöt ja vuoteen 1972 saakka myös diakonissat. Monet muutoksen tuulet työssään kokenut diakonissa muistelee, että kunta otti aika hyvin vastaan uuden kansanterveyslain. Anja kertoilee, että kerran aikaisemmin hän yritti saada apua vaikeaan tilanteeseen ja sai todeta: kaikilla oli omat työsektorinsa. Kodinhoitajat olivat lapsiperheitä, terveyssisaret koululaisia, kätilöt vauvoja ja äitejä varten. – Kyllä jokaisen kanssa yhteistyökin oli mahdollista, kuten viikonvaihdepäivystys. Diakonissat tekivät paljon yhteistyötä lääkäreiden kanssa. Kerran myöhään illalla sain puhelun, että erään mamman pissa ei tullut. Hätä oli kova ja vatsa pingotti kovasti. Lähdimme kiireellä terveyskeskukseen. Lääkäri Jonkka tuli potilasta katsomaan ja sanoi minulle vihaisesti: ”Mistä tekin taas siihen tulitte?” Hän alkoi auttamaan mummoa ja sai irti ison virtsakiven. Lääkäri näytti sitä minulle pinseteillä. Lopulta Jonkka alkoi puhua hyväntuulisesti

Vuotuisen diakoniapäivän tilaisuudessa seurakuntatalolla on koolla runsaasti seurakuntalaisia. Eturivissä oikealla pastori Reino Korpinen. Kuva Anja Känkäsen arkisto.

mamman kanssa. Toisen kerran illansuussa tuli puhelu Härkälästä, että pojalla on kova kuume. Lähdin sinne siihen aikaan vielä polkupyörällä. Yhdeksäntoistavuotiaalla romaninuorukaisella oli kuumetta paljon. Kurkussa oli vaalea kate, niinpä ehdotin terveyskeskukseen lähtemistä. Nuorimies ei halunnut. Soitin lääkäri Erkinarolle ja kerroin oireista. Hän totesi angiinaksi ja sanoi soittavansa lääkemääräyksen apteekkiin. Toimitin sen vielä samana päivänä perille. Kulkemisen hankaluuksista ja onnistumisista olisi paljonkin kerrottavaa. Kävellen, pyöräillen, kelkalla ja hevoskyydilläkin joskus. Linja-autovuorot olivat 1950-luvulla jo melko toimivia. Sisar Kyllikki kulki mopolla ja lopulta tuli sen henkilöautonkin vuoro.

– Monet sairaat ja heidän perheensä tulivat tutuiksi. Kun lähtö tuli, minua pyydettiin vainajaa arkkuun laittamaan. Monta matkaa olen hautausurakoitsija Eino Korkisen autossa tehnyt. Hän oli opettajani tällaisessa asiassa, jota en koulutusaikana sattunut kokemaan. Taivas tuntui läheiseltä surukodissa, eläkkeellä oleva seurakuntasisar muistelee.

Yksi merkittävä Someron diakoniatyön tapahtuma viime vuosisadan alusta alkaen oli syksyisin järjestetty diakoniahuutokauppa. – Siihen monet lahjoittivat vapaaehtoisesti rahaa tai vuoden satoa säkettäin, kuten esimerkiksi juureksia ja jauhoja, lisäksi valmiita leivonnaisia sekä ruisleipiä. Muistan esimerkiksi, että useiden vuosien ajan Kulmalan Meeri toi huutokauppaan aamulla paistettua, lämmintä ruisleipää ja Teräsen Jenny paksun muhkean omenapiirakan. Huutokaupan tuotolla avustettiin vähävaraisia diakoniatyön kautta. Tapahtuman suosiota kuvastaa sekin, että tavaroiden huudattaminen alkoi puoliltapäivin ja jatkui iltaan saakka. Meklarina toimivat alkuaikoina muun muassa suntio Kalle Oksanen ja maanviljelijä Pietari Koski sekä vähän myöhemmin Matti Vaurola.

Diakonian huutokaupat jatkuivat vuosisadan loppuun saakka, jolloin niiden nimi muutettiin diakoniamyyjäisiksi. Yhteisvastuukeräys oli puolestaan keväisin. Samoin kuin diakoniamyyjäisissä, monet työt tehtiin vapaaehtoisvoimin. Joskus joku vapaaehtoisista väsyi korkean ikänsä tai heikkenevän terveydentilansa vuoksi. Aina löytyi kuitenkin uusia avustajia, Känkänen iloitsee. Näihin sivukylien kinkeripiirien ihmisiin yhteydet jatkuivat pitkään. Lähimmäistyötä tehnyt nainen arvioi, että 1970–80-luvun vaihteessa Somerolla ei ollut kovin paljon rahallista avuntarvetta. Myyjäisistä tulevilla rahoilla saatoimme tilata hengellisiä lehtiä. Niitä ja joulupaketteja jaoimme kappalainen Paavo Räsäsen kanssa paljon joulun alla. Näin tulin tuntemaan melko hyvin kylien sairaat ja vanhukset ja paremmin kun oppi tuntemaan ihmisiä, löytyi avustuspaketeille todellista tarvettakin.

Erityisesti maatamme koetelleiden sotien jälkeen seurakuntalaiset olivat vastaanottavaisia hengelliselle sanomalle ja sen myötä diakoniatoiminnalle kylissä. – He tunsivat tarvitsevansa yhteisöllisyyttä sodan vammojen hoitamiseen ja karjalaisten asuttamiseen. Suomen Punaisen Ristin paikallistyöntekijät perustivat 1950-luvulla Kultaiseniänkerhon

Ensimmäinen kesäretki vuonna 1967 Hirsjärven alakoululle. Väki on kuvassa kokoontunut kunnan leirirantaan. Retken vetäjinä diakonissat Hillevi Matikainen ja Anja Känkänen. Kuva Anja Känkäsen arkisto.

Someron keskustaan. Myöhemmin se liitettiin diakonissojen työnkuvaan ja he perustivat uusia Kultaiseniänkerhoja Kauraketoon ja Karhunkorpeen. 1970-luvulla Koishuhtaan perustettu Kultaiseniän kerho ja 1980-luvun lopussa perustettu Liisan kammari toimivat nykyisin yhä edelleen.

Papit ja matkapuhujat pitivät seuroja kodeissa jo ennen sotia. Someron papit Sulo Tasanko ja Otto Perko olivat valmiita tulemaan kylillä järjestettyihin diakonia-, lähetys- ja merimiespiireihin. Heillä riitti menoa viitenä päivänä viikossa. 1990-luvulla nämä piirit harvenivat. – Someron diakonissat saivat 1950-luvun alussa oman vastaanoton Someron pikkupappilan pihapiiriin. Tästä niin kutsutusta Sisarkodista diakonissat saivat myös asuntonsa.

Samoihin aikoihin hiippakunnan diakoniapastori Arvo Laajarinne kehotti kinkeripiireihin perustamaan diakoniakylätoimikuntia. Niillä oli seurakunnassa oma tili, joka antoi heille toimintavapauden avustaa joulun alla oman kylän avuntarvitsijoita. Toimikuntiin nimettiin myös maallikoita, heidän tehtävänään oli tiedottaa avun tarpeista eteenpäin muun muassa seurakunnan diakonissoille. – Näistä maallikoista oli työssämme tavattoman suuri apu, heidän avullaan löysimme avuntarvitsijat. Diakoniatyötä ei todellakaan tehdä yksin. Haluaisin korostaa maallikoiden tarpeellisuutta myös myöhemmin työn luonteen muututtua, painottaa Känkänen.

Diakonissat pitivät myös kesäleirejä yhdessä rovastikunnan muiden sisarten kanssa Siikjärvellä sen valmistuttua. – Pastori Laajarinne vaikutti myös hiippakunnan leiri- ja kurssikeskuksen Ilonpisaran perustamiseen 1957 Hämeenlinnan Hatunniemeen. Sinne somerolaisiakin pääsi joka kesä virkistäytymään. Vilukselan Repomajallekin lähdettiin monena kesänä Joensuusta linja-autolla. Se on metsästyseura Revon omistama mökki. Lisäksi teimme kerran kesässä seurakuntamatkoja linja-autolla eripuolille Suomea, joskus jopa Lappiin saakka.

Svensson ja kansainvälinen diakonia

Seurakunnan saatua testamenttilahjoituksena Svenssonintilan diakoniatoimisto siirtyi sinne ja toimi talossa vuosina 1975–88. Talon suojissa mahdollistui myös seurakunnan diakonisen toiminnan monipuolistuminen entisestään. – Pidimme siellä viiden päivän leirinkin. Vapaaehtoisten avustuksella tarjosimme päiväkahvit ja keittolounaan. Kirpputoritoimintaakin siellä oli. Vähitellen ruokailusta muodostui säännöllinen ja monipuolinen. Svenssonilla pystytään nykyisin järjestämään päivittäin ruokailu palkattujen ja vapaaehtoisten voimin, kun Someron Seurakunnan Diakoniatyön Kannatusyhdistys perustettiin tukemaan tätä työtä. Lisäksi Svenssonilla pidetään erilaisia piirejä, kuten rukous- ja laulupiiri sekä keskiviikkokerhon käsityöpiiri, AA-kerhot ja Al-Anon-ryhmät ynnä monta muuta. Talossa voi toteutua kristinuskon ydin, lähimmäisen kohtaaminen ja taakkojen jakaminen mitä luonnollisimmin.

Aika on muuttanut tavat ja elämän olosuhteet ovat muuttuneet. Diakoniapiirit ovat vähitellen hävinneet kokonaan. Diakoniatoimisto on siirretty uuteen seurakuntakeskukseen, mutta kyllä tänäänkin nähdään lähimmäinen ja monella tapaa hänestä pidetään huolta. Kotimaisen diakonian lisäksi näkyy kansainvälinen diakonia ainakin yhteisvastuukeräyksissä diakoniamielisten ihmisten toimittamilla lipaskeräyksillä. Lisäksi yhtenä työmuotona on ystävyysseurakuntatyö Avinurmessa, Virossa. Pidimme siellä vapaaehtoisten voimin pyhäkoululeiriä monena kesänä, se oli diakoniaa ja lähetystyötä aidoimmillaan. Päivisin pyhäkoululaisten määrä saattoi nousta seitsemäänkymmeneen. Opetuksen lisäksi veimme sinne avustustavaraa, esimerkiksi vaatteita ja astioita. Työtä oli monenlaista, ruoanlaitosta tiskaamiseen ja siivoamiseen.

Rautaesiripun kaaduttua avuntarve Suomen lähialueilla tuli ilmeiseksi. Syntyi avustustyötä tekeviä yhdistyksiä. Somerolaiselta Seniors´ Missionilta, joka teki avustustyötä Balttian maissa, tuli ehdotus perustaa kirpputori Putiikki tukemaan tätä toimintaa. Se perustettiin yhdessä seurakunnan eri kerhojen, käsityöpiirien ja Pisara-yhdistyksen kanssa vuonna 2002. Teimme useita matkoja myös Venäjälle vieden avustustavaraa vähäosaisille ja pitäen yhteisiä tilaisuuksia muun muassa inkerinsuomalaisten seurakuntien, katulasten ja heidän hoitohenkilökuntansa kanssa yhteistyössä Pisara-yhdistyksen kanssa, joka toimittaa yhä edelleen apua Suomen lähialueille, Anja kertoo.

– Muistelen lämmöllä kanssani työskennelleitä diakonissoja: Elsa Lakalaa, Kyllikki Laaksosta, Hanna Pirttilää, Hellevi Matikaista, Liisa Virtaperkoa, Maija-Liisa Pakkasta ja Maija Heinosta. Yhdessä näiden vastuunkantajien ja vapaaehtoistyötä tehneiden kanssa olemme kokeneet elämänrikkautta, vaikeuksia, murhetta, mutta myös iloakin. Lisäksi työssä on ollut mukana pappeja ja diakonissaopiskelijoita, jotka toivat uusia tuulia ja tapoja työhömme ja saivat työkokemusta seurakunnan diakoniasta. Tunnen syvää kiitollisuutta kaikkien työntekijöiden ja vapaaehtoisten työtä kohtaan. Kiitollisin mielin muistelen myös työvuosiani. Omalla paikallaan, seurakunnan työntekijät ja vapaaehtoiset, ovat kukin kantaneet kekoon oman kortensa. Kahden maan kansalaisina Jeesus on meidät tähän työhön lähettänyt, Känkänen painottaa. ■

KIMALAN
KYLÄHAMMASLÄÄKÄRI OY

Joensuuntie 31, Somero. Palvelemme ma-pe 9-17, la 9-13.
Tiedustelut ja ajanvaraus 02-748 3727.
AIKOJA JO SAMALLE PÄIVÄLLE!

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!
VEKISA KY
Kyrönsuontie 358, 31520 Pitkäjärvi Puh. 0400 531380, 040 508 5812
www.vekisa.fi, info@vekisa.fi

Rauhallista
Joulunaikaa
T. Homeopaatti Piiti Järvenpää
Asyra-mittaukset ja solumineraalihoidot
P. 040 538 5442
www.luomutilajarvenpaa.net

Veikon Kone
SE TOIMII.
Knuutilantie 1
31400 SOMERO
puh. 02 748 5585

Meiltä huippuluokan
lämmittäjät autoosi
Eberspächer
Calix DEFA Webasto

Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta 2019!
T. Vikman
Kotinisu
www.kotinisu.fi p. 040-5248 556

.Fi
Loimaan Autohuolto
Lamminperä 12, Loimaa ▪ p. 02 762 1820

I-Metalli Oy

HYVÄÄ
JOULUA
S MARKET
Sinun.
MEILTÄ SAAT BONUSTA s-kanava.fi
S-market Somero
Arkisin 7–21
Lauantaisin 7–20
Sunnuntaisin 10–20

Lyyli Honkio

JOULUISIA MUISTOJA

Olen kasvanut isovanhempani, Irene ja Kustaa Roosin suurperheessä vuodesta 1928. Kuppi-Kustaaksi nimetty isoisäni oli savenvalaja, hänellä oli verstas Pärnämäessä. Savituotteet olivat niukka tulonlähde isolle perheelle. Muistan, että Roosin läheisiltä Kultelan Teräseltä saimme useampana jouluna erilaisia käyttötarvikkeita.

Lapsuusvuosina en muista, että olisin joulupukkia nähnyt, enkä kai lahjojakaan. Someron lastensuojelujärjestön Helmi Lahosen tiedän toimittaneen meille pienemmille suksia ja muuta tarpeellista. Ainoa oikea joululahja, jonka muistan, oli kun asuimme Siuntiossa. Olin silloin yli kymmenen vuotta vanha ja sain lahjaksi itselleni ensimmäisen nuken. Sen oli isoäitini sisar Elli Toivonen itse tehnyt. Kaupasta ostettuun nuken päähän hän oli tehnyt vartalon ja vaatteet.

Sota-ajan joulussa oli omat kauhunsa, kun hetkenä minä hyvänsä pommikoneet surisivat ilmassa. Onneksi lapsi ei paljoa näistä asioista ymmärrä ja se oli minun onneni. Muistan, kuinka löysästi lapsen kehittymätön olemus asiat otti.

Ajat kuluivat ja ollessani vähän alle kahdenkymmenen asuin taas Somerolla. Tein töitä kahden pienen tytön hoitajana. Minulla oli asunto työnantajalta. Kerran keksin ostaa tytöille kaupasta halvat sormen kokoiset alastomat nuket. Laitoin ne tulitikkulaatikkoon ja petasin niille sängyt pienillä tilkuilla. Kun tytöiltä myöhemmin kysyttiin, mikä oli heidän paras lahjansa, niin he sanoivat, että nämä minun nukkeni.

Olosuhteiden muuttuessa, kun minulla oli itselläni jo kaksi poikaa, on yksi joulu jäänyt hyvin mieleeni. Olin itse valmistanut nuken, jonka sitten jouluaattona vanhempi poikani sai. Hän oli silloin ehkä noin neljän vanha. Hän avasi paketin kamarin lattialla ja sen avattuaan huiskaisi nuken toiseen reunaan huonetta ja sanoi: ”Tommonen rollokka.” Noh, pojasta kasvoi konealan mies, ei ole ihme ettei ”rollokka” kelvannut.

Erääksi jouluksi mieheni, kun oli puutyötaitoinen, valmisti puusta hevosen kärryineen. Hän teki nahasta valjaat, jotta kärryn sai irrotettua hevosesta. Tämä lelu on Someron Torppamuseolla. Kummien antamat lahjat ovat myös lapsille tärkeitä. On aikuisten tehtävä selittää lapsille, kun lahjoja vertaavat keskenään, miksi lahjat saattavat poiketa arvoltaan. Kaikilla ei ole aina mahdollista panostaa kummilasten lahjoihin niin paljon kuin haluaisi.

Asuimme myöhemmin mieheni kanssa Kirkonmäellä. Olin huomannut, että mieheni oli kiinnostunut musiikista, siinä noin 50 vuoden iässä. Naapurimme oli varsinainen hanuritaituri ja pyysin häntä toimittamaan jouluksi miehelleni haitarin. Tietysti maksoin sen itse. En itse ole ollut koskaan musiikki-ihmisiä, niin en osannut soitinta ostaa. Naapuri hommasi haitarin ja piti sen luonaan piilossa jouluaattoon. Mieheni ollessa aattona talousostoksilla hain haitarin kotiimme ja piilotin sen. Taisi mieheni olla melkein yhtä yllättynyt kuin pikkulapset aattona leluistaan. Nyt, kun kumppani on poissa, eivät joulutkaan enää tunnu joululta. Onneksi on muistot. ■

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Toivottaa

KÖKKÖN VÄKI

Jani Kurvinen p. 0400-536 526
PITKÄJÄRVI, SOMERO puh. (02) 7481 163

Hyvää joulua ja Aurinkoista
Uutta vuotta!

SOMERON KURKKU

LUOMULANDIA
puh. 044 - 2827 874

Hyvää Joulua ja
Onnea alkavalle vuodelle!

**Konehuolto
Jarkko Palén**
Puh. 0400 532 384

KONEHUOLTO T:MI JARKKO PALÉN

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Kukkakauppa ja hautaustoimisto

R. Mikkola

Joensuuntie 23, 31400 Somero – Puh. 7485 092

#YVÄÄ JOULUA!

**Munatukku
Nikula Oy**
0500-534 462

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Someron TasoPesu
Puh. 050 379 6351

Kaikki LVI-alan työt ja tarvikkeet
veljekset
TAMMI
31400 SOMERO PALMA ☎ 748 6735

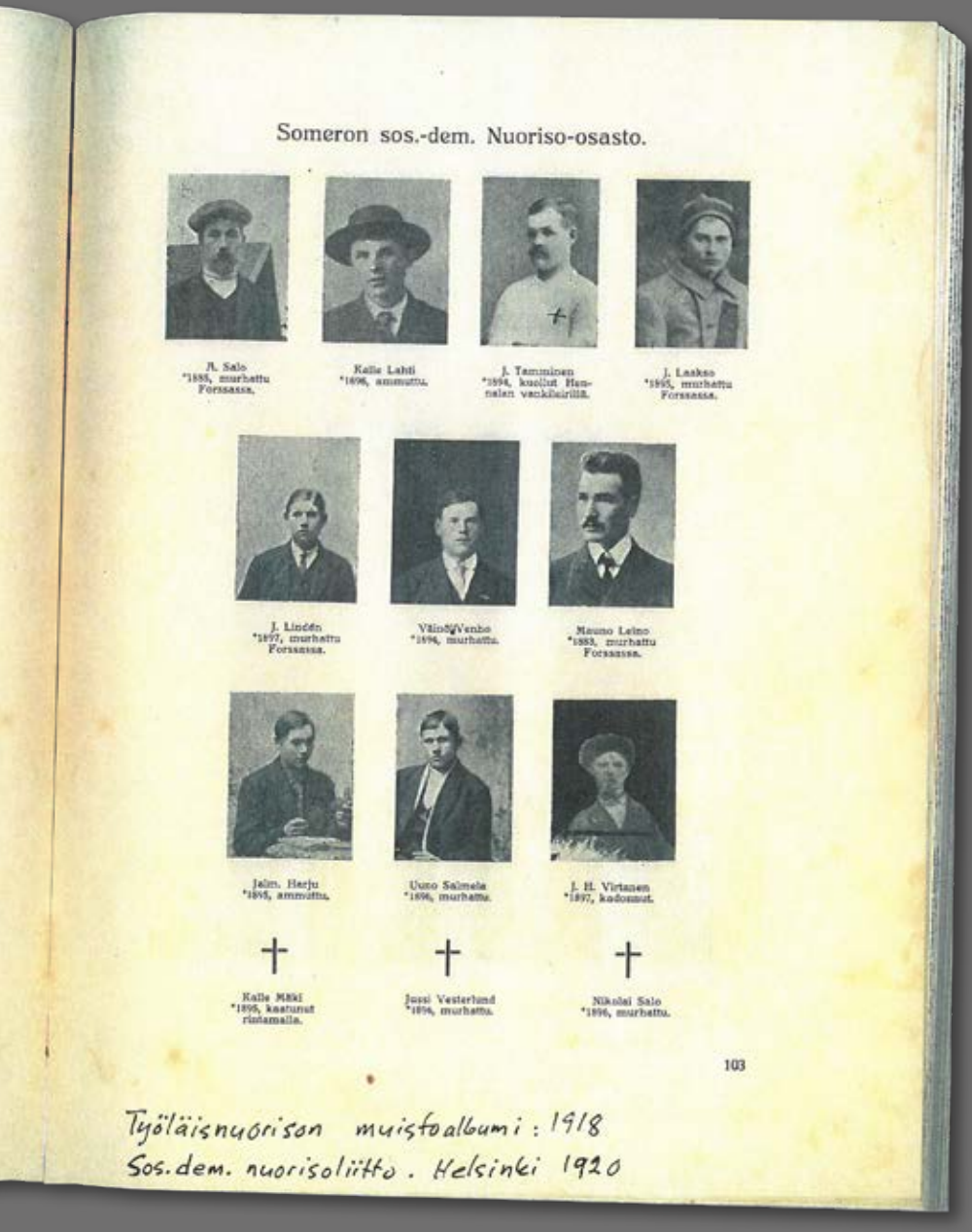
Parhaat kinkut Somerolta

SOMERON
LIHASAVUSTAMO

Lummetie 2, 31400 Somero
p. 02 - 748 6655
www.someronpalvi.fi

Jouni Tamminen

Nuori runoilija katosi vuoden 1918 melskeissä

Someron sos.-dem. Nuoriso-osasto.

A. Salo *1895, murhattu Forssassa.

Kalle Lahti *1896, ammuttu.

J. Tamminen *1894, kuollut Hennalan vankileirillä.

J. Laakso *1895, murhattu Forssassa.

J. Lindén *1897, murhattu Forssassa.

Väinö Venho *1896, murhattu.

Mauno Leino *1883, murhattu Forssassa.

Jalm. Herju *1895, ammuttu.

Uuno Salmela *1896, murhattu.

J. H. Virtanen *1897, kadonnut.

Kalle Mäki *1895, kaatunut rintamalla.

Jussi Vesterlund *1896, murhattu.

Nikolai Salo *1896, murhattu.

103

Työläisnuorison muistoalbumi: 1918
Sos.dem. nuorisoliitto. Helsinki 1920

Tänä vuonna olemme muistelleet sata vuotta sitten käytyä sisällissotaa, jonka jälkiselvittelyt tuntuivat Somerollakin. Yksi vuoden 1918 tapahtumissa kohtalonsa kokenut oli somerolainen **Jalmari H. Virtanen**. Kuollessaan hän oli 21-vuotias. Hän oli kuitenkin ehtinyt monin tavoin osallistua paikallisen työväenliikkeen toimintaan. Hänellä oli myös kirjallista tuotantoa, hänen runojaan oli julkaistu lehdissä.

Jalmari H. Virtanen (Jalmari Henrik Virtanen) syntyi tammikuun 18. päivänä 1897 pienviljelijäperheeseen Someron Härkälässä. Hänen vanhempansa olivat lohkotilallinen Juha Viktor Virtanen ja Ida Sofia Rinne. Kansakoulun käytyään Virtanen työskenteli vanhempiensa luona. Jo varhain hän osallistui aktiivisesti Someron työväenyhdistyksen ja sen nuoriso-osaston toimintaan. Hän esiintyi runoilijana, lausujana ja puhujana. Virtanen edusti osastoa Tampereen liittokokouksessa.

Kirjallisesti lahjakkaana tunnettu Virtanen sai toimia usein sihteerinä. Hän oli mm. Someron

työväenyhdistysten kunnallistoimikunnan sihteeri vuonna 1917. Tämän vuoden vuosikokouksessa Virtanen valittiin myös kirjeenvaihtajaksi sosiaalidemokraattiseen Hämeen Voima -lehteen sekä Työläisnuoriso-lehteen. Someron uutisia näkyykin melko paljon näiden lehtien palstoilla vuonna 1917, varsinkin alkupuolella vuotta. Kirjoituksensa alle hän merkitsi koko nimensä tai alkukirjaimet J.H.V. Hän käytti myös nimimerkkiä ”Alkais”. Hän oli lehden tilausten vastaanottaja Somerolla.

Virtasen kulttuuriharrastuksia osoittaa sekin, että hän oli Someron työväenyhdistysten yhteisen näytelmäkirjaston hoitokunnassa sen kokoonkutsujana. Kirjastokomiteassa hän oli nuoriso-osaston edustajana. Hitaat somerolaiset eivät ehkä aina tahtoneet pysyä Virtasen vauhdissa mukana. Lehtikirjoituksessaan hän valittaa nuoriso-osaston toiminnan olevan kovin unekasta. Ei aivan nukuksissa, mutta sellaista torkkuvaa töherrystä vain (Työläisnuoriso 14.9.1917).

Syksy 1917 oli Suomessa levotonta aikaa. Eduskunta oli hajotettu, uudet vaalit pidetty. Kiistaa oli siitä, kuka käyttää Suomessa ylintä valtiollista päätösvaltaa, eduskunta vai senaatti. Somerolla järjestettiin 30.9. työväenyhdistyksen aloitteesta asiasta kansalaiskokous. Kysymyksen alusti J. H. Virtanen. Hänen esittämänsä päätöslauselma, joka tuomitsi porvarillisen senaatin menettelyn, tuli hyväksytyksi. Samoin Virtasen ehdottamana hyväksyttiin elintarvikekysymyksessä ponsilauselma, jossa vaadittiin elintarpeiden tasapuolista jakelua ja kaikkien maatalous- ja karjanhoitotuotteiden takavarikoimista sekä varastojen tarkastusta (Hämeen Voima 13.10.1917).

Jouluna 1917 järjestettiin eri paikkakunnilla työväentaloissa kirkon joulujumalanpalvelusta korvaamaan samaan aikaan (joulupäivänä kello 6) ”joulukirkko”. Somerolla ohjelmaa järjestämään valittiin mm. J. H. Virtanen (Hämeen Voima 20.12.1917).

Syksyllä 1917 oli Somerolla perustettu sekä suojeluskaarti (suojeluskunta) että punakaarti. Virtanen oli kuitenkin periaatteessa aseellisen toiminnan vastustaja. Niinpä hän ei vuonna 1918 osallistunut kansalaissotaan rintamamiehenä. Sen sijaan hän toimi sodan aikana Someron vallankumousoikeuden sihteerinä.

Työväen aatteellisena innoittajana sekä oikeuden sihteerinä toiminut Virtanen katsoi sodan loppuvaiheessa parhaaksi lähteä pakomatkalle itään. Tällä matkalla hän katosi sille tielleen. Omaisten käsityksen mukaan hän joko hukkui Vesijärveen tai joutui valkoisten teloittamaksi. Suomen sotasurmat -tiedostossa sekä eri muistojulkaisuissa hänet mainitaan kadonneeksi. Tauno Tukkisen Someron punaisten henkilötappioista 1918 laatiman kirjan mukaan Virtanen kaatui Riihimäen taisteluissa, kuolinaikaa ei mainita.

Nuoresta iästään huolimatta Jalmari H. Virtanen oli jo ehtinyt aikaansaada melkoisen kirjallisen tuotannon. Hänen runojaan oli 1916 alkaen julkaistu eri lehdissä, kuten Työläisnuorisossa (Nuoriso) ja Hämeen Voimassa. Kevään 1917 vappujulkaisussa ”Kevätmyrsky” oli hänen runonsa.

Tätä kirjoitusta laadittaessa on ollut käytettävissä Työläisnuoriso-lehden numerot maaliskuusta 1917 alkaen. Vuoden aikana tässä lehdessä julkaistiin kuusi hänen runoaan: ”Työläisnuorten laulu”, ”Ukkossään jälkeen”, ”Juhliva mahti”, ”Ylösnousemus” ja ”Pettymysten tiellä” samassa numerossa, ”Kansanvalta”.. Lisäksi on kaksi runoa, joissa laatijana on J.H.V. , eli melko varmasti Jalmari H. Virtanen. Runoja voidaan pitää voimakkaan tunnepitoisina ja aatteellisina. Ne kuvastavat kirjoittajansa elämänkatsomusta.Tämä näkyy jo runojen nimissä.

Virtasen runoilijan kyvyt tunnettiin paikkakunnalla. Niinpä hän mm. kirjoitti ”Elämän lähde” -runon Torron työväenyhdistyksen 10-vuotisjuhlaan. Virtanen julkaisi osan runosta Hämeen Voimassa (12.6.1917).

Pakomatkalle lähtiessään 1918 hän piilotti runokokoelmansa kotitalon alustaan. Kun se myöhemmin löydettiin, se oli tärveltynyt lukukelvottomaksi.

Jälkimaailma ei ole kokonaan unohtanut runoilija Jalmari H. Virtasta. Kustannusliike Tammi julkaisi 1957 valikoiman suomalaista työväenrunoutta nimellä ”Käy eespäin”. Kirjassa on Virtasen runo ”Kevätmyrskyä”. Kirjallisuuden tutkija, professori Raoul Palmgren esittelee Virtasen yhtenä maalaisproletariaatista lähteneenä lyyrikkona vanhan työväenliikkeen kaunokirjallisuutta koskevassa tutkimuksessaan ”Joukkosydän II”.

Palmgrenin mukaan Virtasen lehtirunot ovat nuorekkaan lennokkaita, runsaasti luonnonaiheita ja -symboliikkaa viljeleviä ja sisältävät eräissä tapauksissa myös suoranaista sosiaalista ja uskonnollista satiiria, kuten luonnonsymbolinen vapausruno ”Kevätmyrskyä”:

Kevättuulien kuuletko
kuohuntaa,
sitä ääntä ja ryskettä,
riehuntaa:
kevään voimien temmellystä?
Ne riehuvat hetken
ja tyyntyvät taas:
kesä kerkeä kohta on kystä.

Virtasen kirjallinen tuotano oli vasta aluillaan, kun hän kuoli. Severi Parkon mukaan hänen elämäntarinansa on tragedia. Parkon mukaan häneen voi kuitenkin helposti heijastaa oman nuoruutensa, kenen tahansa nuoruuden, minkä tahansa ylevän toiveikkuuden. Esimerkin hän ottaa samasta ”Kevätmyrskyä” -runosta:

Kevätmyrskyt ne
mylvien myllertää,
oi etköhän, etköhän
vielä sä nää
miten pilvet ne
yllämme kiitää!
Oi näätkö: ne hurjassa
kilvassa noin
taa taivahan rantojen liitää!

■

LÄHTEET:

Lehdet: Hämeen Voima 1917-1918, Työläisnuoriso maaliskuu 1917 – tammikuu 1918.

Työläisnuorison muistoalbumi: 1918. Sos.dem. nuorisoliitto, Helsinki 1920.

Kuoleman kentiltä. Muistojulkaisu vuoden 1918 ajoilta. Hämeen eteläinen sos.dem. piiritoimikunta, Hämeenlinna 1924.

Käy eespäin. Valikoima suomalaista työväenrunoutta, Tammi 1957.

Raoul Palmgren: Joukkosydän – vanhan työväenliikkeen kaunokirjallisuus II. WSOY 1966.

Severi Parko: Savikuoppa ja kulissi. Amanita 1984.

Tauno Tukkinen: ”Ei kaivata takaisin tänne”. Someron/Somerniemen punaisten henkilötappiot 1918. TT Karjalohja 2002.

Maija Haataja

Vuosisadat jäävät taakse, mutta tarinat elävät sukupolvelta toiselle

Maaseudun rauhassa valmistauduttiin syksyn riihenpuintiin. Elettiin syksyä 1915 Koski TL:ssä ja Vilukselassa. Isä-Vihtori sanoi pojilleen Jussille ja Kallelle: ”Älkää menkö nyt kylille illalla, kun aamulla kello neljä alkaa riihenpuinti.” Jussi oli silloin 17-vuotias ja ajatteli: ”Jospa sittenkin lähden ja tulen takaisin ennen kuin isä herää.”

Aamu valkeni ja Jussi tuli kotiin kello kolme. Isä-Vihtori seisoi pihalla ja sanoi: ”Nyt saat poika lähteä maailmalle, kun et totellut isän neuvoja.” Ja Jussi lähti. Hän oli poissa viisi vuotta yhteen mittaan. Hän kulki Neuvostoliitossa ja Siperian junissa päästä päähän ja edestakaisin. Kaverina hänellä oli haitarinsoittaja, nuorimies, joka viihdytti soitollaan matkustajia. Jussi kulki junassa hattu kourassa ja rahaa tuli. Tulot tasattiin kahteen pekkaan. Eläminen ja asuminen oli halpaa silloisessa Neuvostoliitossa.

Mutta Jussilla oli jo uusikin suunnitelma ja matkalippu oli jo valmiiksi ostettuna. Hän aikoi matkustaa laivalla Unkariin töihin hevossiittolaan. Tuli lähtöpäivän aamu, mutta Jussi myöhästyi laivasta. Se upposi matkustajineen. Jussin haaveilema työ hevossiittolassa jäi toteutumatta. Elämä jatkui.

Myöhemmin Jussi palasi kotiseudulleen. Isä-Vihtori tarvitsikin työapua, kun hän maatilatöiden lisäksi oli myös yrittäjä: hevoskauppias ja lihanostaja. Viikonloppukäynnit Turun markkinoille kuuluivat rutiineihin. Vihtori teki varmaankin onnistuneita kauppoja, kun hän pystyi ostamaan maatilat molemmille pojilleen, Jussille ja Kallelle.

Vihtori-isä oli jo aika iäkäs, yli 90-vuotias, kun hän kutsui luokseen molemmat pojat ja sanoi olevan heille asiaa. Pojat saapuivat paikalle ja isä kertoi pojilleen: ”Tänään saatte viettää vapaapäivän, sillä minä lähden tänään.” Jussille hän vielä lisäsi: ”Kun nyt menet seuraavaksi kotiin, niin polta kauppakirjat, äläkä puhu kenellekään mitään.” Tässä oli kysymyksessä ehkäpä lahja, anteeksianto, -pyyntö ja sovitus.

Vihtori kuoli saman päivän iltana. Tästä elämästä lähti varmaankin onnellinen mies, kun hän sai laskea taakkansa ja oli vapaa lähtemään. Tämän sydäntä koskettavan muistitietotarinan kertoi Arvi Saarela, Jussin poika, Unto Kennolle ja hän taas sen minulle. ■

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
RAUTA- ja
PELTINELIÖ Oy
Om. SIVIRANTA Puh. 748 5929

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!
Rengasliike
Maatila Korpi
Hannu Tuomisto
Helsingintie 1274, Hirsjärvi. P. 0500-705 312

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!
Rengasmarket Somero
puh. (02) 748 6390

HYVÄÄ JOULUA
JA MENESTYSTÄ VUODELLE 2019!
Salaojatyö KARI GRÖNHOLM
050 599 1555

Sementtivalimo
Matti Kultanen
Puh. (02) 748 8511,
mob 050 572 9841
Email: svalimo.kultanen@gmail.com

Meiltä kaikki
lasialan palvelut sekä
puuvalmisteiset
ikkunat, ovet ja portaat
www.somerikkuna.net
SOMERIKKUNA (02) 748 7242 Metallitie 5, SOMERO

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!
Joensuuntie 30, p. 748 5098

paikallislehti
SOMERO

RAUHALLISTA JOULUA!

HYVÄÄ JOULUA
JA ONNEA UUDELLE VUODELLE!
Veljekset Nuoritalo
puh. 0400 533 739, 0400 321 314

Raija Rajala

OLGA TAPONEN ELLEN SVINHUFVUDIN OPPAANA Telkkälässä kesällä 1929

Olga Taponen (o.s. Kukkonen, 1906-2008) oli isäni sisarentytär, ja isääni Olga aina kutsui Matti-enoksi. Olga eli pitkän elämän, ensin Karjalassa Muolaassa ja sotien jälkeen Somerolla, jossa hän kuoli 102-vuotiaana. Hän oli mainio kertoja ja säilytti hyvän muistinsa elämänsä loppuun asti. Haastattelin Olga-serkkua ennen hänen 90-vuotispäiväänsä. Silloin hän kertoi suorastaan historiallista muistoa: rouva Ellen Svinhufvud tuli karjakkonsa häihin Telkkälään kesällä 1929, ja Olga sai toimia ”senaattorskan” oppaana.

Tänä vuonna on mediassakin muisteltu Pehr Evind Svinhufvudin elämäntyötä. Olihan hän sotavuosien aikana tunnettu itsenäisyystaistelija ja Suomen itsenäisyyssenaatin puheenjohtaja ja Suomen kolmas presidentti 1931-1936, lempinimeltään Ukko-Pekka. Myös presidentin puoliso Ellen tunnettiin toimeliaana ja ystävällisenä ihmisenä. Heidän Luumäellä sijaitseva kotinsa Kotkaniemi on nykyisin kotimuseo ja supersuosittu matkailukohde, jonka vetovoimaa on lisännyt myös Kotkaniemen puutarhan entisöinti.

Svinhufvudit olivat ostaneet 1908 lähellä Lappeenrantaa sijaitsevat Kotkaniemen tilan, kun Pehr Svinhufvud oli nimitetty Lappeen tuomikunnan kihlakunnantuomariksi. Sekä Pehr että Ellen, niin aatelisia kuin olivatkin, rakastivat maalaiselämää. Ellen oli jo nuorena tyttönä äidinisänsä kartanossa innostunut maatalon töistä ja eläinten hoidosta. Ensitöikseen hän perusti keittiöpuutarhan ja hankki kanoja. Kotkaniemen peltoja alettiin viljellä. Kerrotaan, että presidentinlinnassakin oli aamiaiseksi

Morsiuspari häävieraineen Valten pihalla. Sulhasen vieressä rouva Svinhufvud, morsiamen vieressä hänen vanhempansa Katri ja Valte Lindström ja mummonsa Hetti Romu. Kuva kirjasta Kotikylämme Muolaassa, Kylien kirjatoimikunta, 2005.

oman tilan ohrista keitettyä velliä ja valtiovieraatkin saivat maistaa Ellenin vesipuolukoita. Ellenillä ja Pehrillä oli kuusi lasta ja parikymmentä lastenlasta. Kotkaniemessä kävi paljon sukulaisia ja vieraita sekä asui myös tuomarin apulaisia, joten Ellenin pöydässä riitti väkeä. Suurella tilalla tarvittiin myös työntekijöitä. Karjakot hoitivat karjan, mutta Ellen valvoi voin valmistusta ja aina itse pesi ja suolasi voin.

Ellen häävieraana Telkkälässä

Kesällä 1929 Ellen Svinhufvud matkusti Karjalan kannakselle Muolaan pitäjään Telkkälän kylään karjakkonsa Ester Lindströmin häihin. Morsian oli isäni vanhimman sisaren tytär, ja häät pidettiin hänen lapsuuskodissaan. Ellen toi häälahjaksi virkkaamansa kahvipannumyssyn ja tusinan hopeisia kahvilusikoita. Reipas, puhelias Ellen viihtyi maalaishäissä ja kyseli kylän elämästä. Kun hääpäivä alkoi kallistua jo iltaan, Ellen esitti toivomuksen, että hän saisi käydä myös toisen Telkkälästä kotoisin olevan karjakkonsa eli Anna Romun kotona. Anna oli minun isäni nuorin sisar. Häätalo sijaitsi Kirkkojärven toisessa päässä, ja sieltä oli rantatietä pitkin vanhempieni kotiin noin kolmen kilometrin matka. Morsiamen serkku Olga lähti oppaaksi. Ellen-rouva oli ottanut häihin mukaan kaksi tyttärentytärtään, 9- ja 10-vuotiaat Pippe ja Ulla Sommarin. Tien varrella oli paikka, jossa rantapenkereessä oli törmäpääskyjen pesiä. Olga muisteli: ”Nää lapset juoksiit katsomaa ja sillo ne emolinnut läksiit lentämää. Sillo rouva kiels tyttölöi. Hää sano, jot älkää mänkö lähel, älkää ees hengittäkö, jottei emo hylkää linnunpoikii, tulkaa pois. Ja tytöt totteliit.”

Vanhempani ja setäni olivat tulleet ja häistä aikaisemmin kotiin, sillä eläimet oli ruokittava ja alkoi olla iltalypsyn aika. Ellen-rouvan tulo oli täydellinen yllätys. Rouva tervehti jokaisen ja toi Annalta terveisiä. Äitini Linda keitti kahvit ja kattoi pöytään piirakoita ja maalaisvoita, jota rouva kehui. Ellen ihasteli viihtyisää, avaraa tupaa, äitini kutomia mattoja ja tutki kangaspuissa olevan pyyheliinakankaan mallia. Sitten äitini ja setäni vaimo lähtivät lypsylle, mutta isäni ja setäni esittelivät pihapiiriä ja rouva kyseli maanviljelystä ja karjan ruokinnasta. Pois lähtiessään Ellen halusi vielä käydä kiittämässä äitiäni. Olga selitti: ”Linda nous lypsyjakkaraltaan ko senaattorska halus käest pittäin kiittää ja ne pienet tytöt niiasiit.”

Hääkuvasta näkyy, että rouva Svinhufvudilla on leninkinsä päällä villatakki. Se on tietysti hänen itsensä kutoma. Ellen oli taitava käsityöihminen, joka neuloi ja virkkasi, kutoi kangaspuilla – presidentin linnassakin – ompeli ja kirjoi. Olga muisti, että rouvan villatakissa oli somisteena turkista hihansuissa ja helmassa. Ellen kokeili näet Kotkaniemessä myös turkiseläinten, mm. kanien ja kettujen kasvattamista. Kerrotaan, että adjutantti huomautti vuonna 1931 ennen linnan itsenäisyysjuhlia presidentti Svinhufvudille, että tukevat kankaiset alushousut eivät sovi frakinhousujen alle vaan pitäisi ostaa Stockmannilta trikookalsarit. Silloin presidentti jyrähti: ”Ellen on aina minulle alushousut tehnyt ja tekee tämän jälkeenkin.” Sanotaankin, että sarkatakki sopi Ukko-Pekalle paremmin kuin frakki.

Siperian vuodet 1914-1917

Olga Taposen muistot Ellen-rouvan vierailusta Telkkälässä saivat minut kiinnostumaan Svinhufvudin elämästä. Toki tiesin, että P.E. Svinhufvud karkotettiin sotavuosien aikana Siperiaan, mutta mitä se tarkoitti ja millainen elämä siellä odotti? Etsin tietoa monista lähteistä ja ensiksi luin Svinhufvudin itsensä kirjoittamat muistelmat Siperian ajasta. Minulle selvisi, että Ellen lähti vapaaehtoisesti miehensä mukaan ja tuki häntä neuvokkaasti ja rohkeasti.

P.E. Svinhufvud, Suomen perustuslakien järkkymätön puolustaja ja moninkertainen eduskunnan puhemies, vangittiin toisen sortokauden aikana 24.11.1914. Hän istui tuomarina Luumäen syyskäräjillä, kun pidättäjät tulivat. Svinhufvud vietiin ensin Viipurin lääninvankilaan ja määrättiin karkotettavaksi Siperiaan. Ellen teki nopean päätöksen seurata miestään. Kotkaniemessä pakattiin mukaan lämpimiä vaatteita ja muuta tarpeellista. Uskolliset palvelijat ja sukulaiset lupasivat huolehtia Kotkaniemestä ja nuorimmasta lapsesta, 6-vuotiaasta Eivindistä.

Viipurissa Ellen vaikutusvaltaisten tuttaviensa avulla järjesti miehelleen lääkärintarkastuksen ja luvan hankkia lääkkeitä. Myös Ellenin huima idea toteutui, nimittäin vankilanjohtajan luvalla Svinhufvudien vanhin tytär Mary ja tämän sulhanen vihittiin vankilan kansliassa, niin että isäkin sai olla mukana. Vihkiäisiä seuraavana aamuna

Svinhufvud lähetettiin Pietariin odottamaan kuljetusta Siperiaan. Ellen matkusti heti perässä. Hän oli kuullut kauhukertomuksia tavarajunien perään kytketyistä vankivaunuista. Viipurista oli jo soitettu suomalaiselle asianajajalle, joka kiirehti virastosta toiseen ja kysyi: ”Onko tarkoitus nostaa Suomi ilmikapinaan?” Lopulta santarmin ylipäällikkö suostui erikoisjärjestelyyn: Svinhufvud saisi matkustaa tavallisessa junassa omalla kustannuksellaan mukanaan kaksi vartijaa. Ellen sai luvan seurata miestään ja mukaan saatiin myös tulkki.

Junamatka Uralin taa Tomskiin kesti lähes viikon. Sitten oli vielä edessä 600 kilometrin matka avoreessä 40 asteen pakkasessa kuvernementin pohjoisimpaan kylään. Onneksi saatiin ostetuksi huopasaappaat, turkit ja karvalakit. Kun päästiin perille, Ellen oli jo kuumeessa. Pehr ja tulkki saivat vuokratuksi kauppiaan hirsitalosta huoneet. Oli joulun aatonaatto ja Ellenin 45-vuotissyntymäpäivä. Joulukuusen korvasivat pari sembramännyn oksaa, jotka Pehr sitoi tuolin selustaan. Näin Ellen muisteli myöhemmin: ”Joulua emme ehtineet ajatella. Minä makasin sairaana lattialla kaukaisessa jäätävässä Siperiassa, maailmansota riehui ja Suomessa komenteli kenraalikuvernööri Seyn. Kaikki oli kylmää, synkkää ja epävarmaa.”

Ellen toipui ja hänen kotiapteekistaan saivat kyläläisetkin apua vaivoihinsa. Pehr sairastui keuhkokuumeeseen, kun hänen piti matkustaa 12 peninkulman matka ilmoittautumaan viranomaisille. Ellen hoiti miestään kääreillä, valvoi yöt ja rukoili, kunnes kuume hellitti.

Päivisin Ellen ja Pehr tekivät pitkiä kävelyretkiä. Paikallinen opettaja antoi heille venäjän tunteja. Suomesta saatiin postia, vanhentuneita sanomalehtiä ja sensuroituja kirjeitä. Ruokaa ostettiin kyläläisiltä ja Ellen laittoi täydennystä. Kalaa riitti, sillä kylässä vedettiin talvinuottaa. Sotatilan takia viranomaiset olivat kieltäneet viinan myymisen kaupoissa. Eräs kyläläinen rohkaistui kysymään karhunkokoiselta vieraalta herralta, joka tuntui olevan viisas mies, osasiko tämä keittää viinaa. Svinhufvud vastasi, että sitä taitoa ei ole tullut opetelluksi.

Olga Taponen keinutuolissaan. Kuva Raija Rajala.

Seuraavana keväänä Svinhufvud siirrettiin etelämmäs uuteen karkotuspaikkaan. Mutta Ellen kiirehti kotimatkalle Suomeen. Kotoa oli tullut hätäisiä viestejä, että rahat olivat lopussa. Kotkaniemestäkin oli vielä velkaa ja pankki karhusi saataviaan. Neuvokas Ellen perusti Kotkaniemeen pensionaatin, johon riitti vieraiksi varakasta venäläistä väkeä. Mutta kesäsesongin jälkeen Ellen kiiruhti taas Siperian junaan.

Kaiken kaikkiaan Ellen teki neljä Siperian matkaa ja heidän nuorin lapsensakin pääsi äidin mukana isää tervehtimään. Ellen jopa salakuljetti Siperiaan miehensä haulikon osiin purettuna, jotta Pehr voisi ampua riistaa! Pitkillä junamatkoilla Ellen teki käsityötä, mm. kirjoi pöytäliinan, jonka reikäkuviot ovat kuin kyyneleitä.

Maaliskuussa 1917 puhkesi Venäjällä vallankumous ja poliittiset vangit vapautettiin. Pehr palasi Elleninsä kanssa riemusaatossa Siperiasta Suomeen. ”Se paluumatka oli yhtä eläköötä”, Pehr kuvaili. Puheissa kiitettiin myös Elleniä, joka oli jakanut miehensä kärsimykset ja tukenut häntä. Elleniä oli auttanut hänen uskonsa Jumalaan. Hän luotti siihen, että jos ihminen itse auttaa itseään, hän saa apua myös Korkeimmalta.

Katson tuota lähes 90 vuotta sitten otettua hääkuvaa. Katson Ellen Svinhufvudia ihaillen ja arvostaen.

Presidentti Svinhufvud kuoli 1944, Ellen 1953. Kaikki hääkuvan ihmiset ovat jo kuolleet. Ei ole enää häätaloa, ei vanhempieni kotia, sillä koko Telkkälän kylä tuhoutui talvisodassa. Ehkä sentään törmäpääskyt pesivät edelleen Kirkkojärven rannalla. ■

Nähdään Torppamuseolla kesällä 2019

Tervetuloa tutustumaan Someron Torppamuseon kolmeentoista historialliseen rakennukseen, niiden harvinaiseen esineistöön ja pysähtymään hetkeksi entisajan pihapiiriin Jaatilanjoen rannalla. Kesällä 2019 Torppamuseon ohjelmistossa on kyläiltoja ja näyttelyitä.

AUKIOLOAJAT KESÄLLÄ 2019

- Museo avautuu 25. toukokuuta ja sulkee ovensa 11. elokuuta.
- Touko-, kesä- ja elokuussa museo on avoinna viikonloppuisin klo 12–16 (suljettu juhannusviikonlopun) ja heinäkuussa joka päivä klo 12–16.
- Muina aikoina Torppamuseo ja muutkin Somero-Seuran museot ovat avoinna tilauksesta.

Myös Somero-Seuran muut museot ovat avoinna Suviheinäviikkojen aikana. Tarkemmat tiedot kesän tapahtumista julkaistaan osoitteessa www.someroseura.fi

Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä

Hyvää Joulua!

K Supermarket

HÄRKÄTIE

Tavallista Parempi Ruokakauppa

Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä Joulu tulee Härkätieltä